

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: ДОСВІД, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ, ТРАНСФОРМАЦІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

II Усеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
(16 травня 2025 р., м. Суми)

Суми – 2025

II Усеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Нова українська школа: досвід, розвиток, перспективи, трансформація» 16 травня 2025 р.

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

**НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА:
ДОСВІД, РОЗВИТОК,
ПЕРСПЕКТИВИ,
ТРАНСФОРМАЦІЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

II Усеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
(16 травня 2025 р., м. Суми)

Суми – 2025

УДК 371:372.8:373:374:378

Н74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
(Протокол № 5 від 27.05.2025 року)*

Редакційна колегія

Коростіль Л.А., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО (головний редактор)
Грицай С.М., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОППО
Байдак Ю. к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО
Деменков Д.В., ст. викладач КЗ Сумського ОППО
Декунова З. В., ст. викладач КЗ Сумського ОППО
Драновська С. к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО
Клюніна Н.В., ст. викладач КЗ Сумського ОППО
Кода С.В., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО
Лавська А.М., ст. викладач КЗ Сумського ОППО
Логвиненко Ю. к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО
Луценко С. М., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО
Павленко І.М, ст. викладач КЗ Сумського ОППО
Серих Л.В., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО
Успенська В. М., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОППО
Шкурдода Л.О., ст викладач КЗ Сумського ОППО

Н74 Нова українська школа: досвід, розвиток, перспективи, трансформація : збірник наукових статей / за заг. ред. Л.А. Коростіль. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2025. – 198 с.

У збірнику опубліковані наукові статті II Усеукраїнської науково-практичної онлайн конференції «Нова українська школа: досвід, розвиток, перспективи, трансформація», проведеної на базі Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти 16 травня 2025 року.

Редакція не несе відповідальності за зміст текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

УДК 371:372.8:373:374:378

© Колектив авторів, 2025

© ФОП Цьома С.П., 2025

ЗМІСТ

Боженко Алла ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК ТА ЗАСОБІВ В ОБРАЗОТВОРЕННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	6
Браткова Галина ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	9
Голубкова Олена ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ АКТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	15
Джамалова Аліна ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ LEGO-КОНСТРУЮВАННЯ В ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ	19
Дікшас Катерина КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	25
Драновська Світлана РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НУШ.....	30
Єшенко Владислав ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УРОКІВ ФІЗИКИ.....	35
Забуга Валентина РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ.....	43
Золотокрилець Тетяна ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	49
Івченко Світлана ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО- ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ.....	54
Кітова Ольга, Трубачова Олена ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗА ДОПОМОГОЮ САЙТУ «ТЕХНОЛОГІЇ».....	62
Кирилова Наталія ХТІLES У РОБОТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ: ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ, ПРОЄКТУВАННЯ, ВЗАЄМОДІЯ.....	67

Кондратенко Олена

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ ТА ЕТИЧНИХ НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ І ЗДОБУВАЧОК ОСВІТИ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СЕЕН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ – ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ СПІВПЕРЕЖИВАННЯ..... 70

Коростіль Лідія

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ В ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: РОЗРОБКА КРИТЕРІЇВ ДЛЯ НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ТА ПІДТРИМКИ НАВЧАННЯ УЧНІВ..... 75

Кривоконь Сніжана

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... 83

Лайко Ірина

ТЮТОРСЬКА ПІДТРИМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ Й ЕМОЦІЙНОГО ДОБРОБУТУ ШКОЛЯРІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ..... 89

Логвиненко Юлія

НУШ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕРОЗРИВНОГО ЗВ'ЯЗКУ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗЗСО ТА ЗВО..... 96

Луценко Світлана

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... 101

Метейко Алла

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ТА ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ..... 107

Охріменко Оксана

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 113

Панченко Світлана,

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ СУМЩИНИ В УМОВАХ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»..... 121

Пінчук Діана

РОЛЬ СУПЕРВІЗІЇ У ПОДОЛАННІ ВИКЛИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... 128

Попіначенко Тетяна

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ..... 133

Саєнко Ірина ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	140
Сердюк Оксана ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРУ МИСТЕЦТВА ЯК ВИД ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОЦІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО».....	146
Серих Лариса РОЗВИТОК НАСКРІЗНИХ УМІНЬ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	151
Стасік Людмила НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	160
Ткаченко Світлана ФОРМУВАННЯ ОСНОВ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	165
Успенська Валентина МОЖЛИВОСТІ QUESTIONWELL ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОПИТУВАЛЬНИКІВ.....	171
Хіра Валентина ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	177
Чичикало Валентина ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ НА ПРАКТИЦІ.....	182
Шкурдода Людмила ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	187
Юзбашева Галина НАУКОВИЙ МЕТОД ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	193

Боженко Алла,
вихователь І категорії.
Сумський заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) №12 «Олімпійський»
Сумської міської ради Сумської області
bozhenkoalinka93@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК ТА ЗАСОБІВ В ОБРАЗОТВОРЕННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. У статті здійснено аналіз освітніх завдань щодо сенсорно-пізнавального розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами; зазначено й охарактеризовано нетрадиційні техніки та засоби образотворчої діяльності, які сприяють їх розвитку.

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, нетрадиційні техніки та засоби образотворчої діяльності: малювання пальчиками та долоньками, малювання ватною паличкою та поролоном, штампोगрафія плівкою з пухирцями, малювання пластиковою пробкою, малювання м'ятим папером.

Проблема навчання та розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами (далі – ООП) у закладах дошкільної освіти набула наразі особливої гостроти у зв'язку з постійним збільшенням такої категорії дітей. Тому пошук технологій, методів, прийомів і засобів навчання та розвитку таких дітей стали сьогодні важливим завданням вихователів закладів дошкільної освіти. Зокрема, серед існуючих ефективних підходів до активного сенсорного розвитку дітей дошкільного віку з ООП на увагу заслуговують нетрадиційні техніки та засоби зображувальної діяльності, які стають активно задіяваними в освітній процес.

Актуальні проблеми навчання та виховання дітей з комплексними порушеннями розвитку в Україні досліджували Н. Гладких, А. Колупаєва, Л. Савчук та ін. Зокрема, питання організації інклюзивного навчання у дошкільних навчальних закладах аналізували А. Волосюк, С. Козловська [2] та ін. Практичні поради педагогам і батькам щодо організації освітньої взаємодії та підтримки дітей з порушеннями інтелектуального розвитку сформулювали у своїх науково-практичних публікаціях С. Трикоз та Г. Блеч [5].

Важливими для ефективного використання нетрадиційних технік та засобів образотворчої діяльності у роботі з дітьми дошкільного віку з ООП вважаємо такі дослідження: розвиток просторового орієнтування дошкільників із інтелектуальними порушеннями в аспекті реалізації наступності дошкільної і початкової ланки освіти (І. Бобренко);

розвиток відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку як основи їх сенсорного розвитку (Ю. Приходько); сенсорно-пізнавальний розвиток дітей раннього віку, як передумова формування обдарованої особистості (Т. Денисенко).

Наразі існують практичні дослідження щодо застосування нетрадиційних технологій, технік та засобів образотворчої діяльності дітей дошкільного віку з ООП: використання корекційного потенціалу образотворчого мистецтва у процесі стимуляції невербального самовираження у дошкільників (І. Гудим); психокорекція поведінкових розладів дітей з порушенням інтелектуального розвитку засобами арт-терапії (С. Березка).

Проте, питання пошуку ефективних нетрадиційних технік та засобів в образотворенні дітей дошкільного віку з ООП потребують подальшого вивчення.

Метою статті є аналіз використання нетрадиційних технік і засобів образотворчої діяльності дітей дошкільного віку з ООП.

Одним із важливих завдань сучасної дошкільної освіти України, як зазначають фахівці з інклюзивної освіти (Л. Коваль, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін, І. Луценко [3]), стало включення дітей з ООП в освітній процес усіх закладів дошкільної освіти, що забезпечує рівність у доступі до якісної освіти. На реалізацію означеного завдання спрямована робота і у Сумському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) № 12 «Олімпійський» Сумської міської ради, де створено спеціальні групи для дітей із навчальними труднощами.

Досвід роботи з дітьми дошкільного віку дає можливість зауважити, що значущим для такої вікової категорії дітей є сенсорний розвиток, який фахівцями з дошкільної освіти (В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, Л. Олійник, Ю. Приходько тощо) вважається обов'язковим. Оскільки, інтелект як загальна здатність дитини до пізнання та вирішення проблем, реалізується саме за допомогою системи сенсорно-пізнавальних процесів (відчуттів, сприймання, пам'яті, уявлень, мислення тощо) [1, с. 19].

Ефективним видом діяльності дошкільників за освітнім напрямом «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» та «Дитина в світі мистецтва» вважається образотворча діяльність, яка активно урізноманітнюється нетрадиційними техніками та засобами.

Практичний досвід нашої роботи з дітьми дошкільного віку з ООП старшої спеціальної групи із навчальними труднощами «Казкарики» дозволяє виокремити сукупність нетрадиційних технік

та засобів образотворчої діяльності, що сприяють ефективному сенсорно-пізнавальному розвитку дітей.

Найпростішою і найдоступнішою технікою образотворчої діяльності є відома наразі *техніка малювання пальчиками та долоньками*. Результатом творчої роботи дітей стали намальовані веселі пташки, морські рибки, гілочки калини та горобини, гілочки лози з пухнастими котиками, а також смачні тістечка. Неповторні та особливі вийшли у дітей чашки для себе. Техніка малювання пальчиками та долоньками дає широкі можливості не тільки для створення різнопланових малюнків, але й активно сприяє розвитку дрібної моторики рук, що є важливим у їх сенсорному розвитку.

Широкий спектр малюнків можна створити, застосовуючи техніку *малювання ватною паличкою та поролоном*, діти створювали свої креативні малюнки у національному стилі на вишиванках, рукавичках та ложках.

Ефективним засобом для дітей з ООП, на нашу думку, є листя дерев та квітів, які застосовуємо для *малювання відбитками*. Така техніка роботи з малюнком спрощує роботу дітей і прискорює результат їх творчої діяльності. У дітей з ООП чудово виходять різнобарвні осінні листочки, які утворюють веселковий листопад, квітучі луки та галявини з яскравими квітами.

Вдалий результат образотворчої діяльності дає *техніка штампографія плівкою з пухирцями*. Яскраві та оригінальні плаття для ляльок, матусь, бабусь та сестричок створюють наші малята цією технікою малювання.

Доступним та ефективним, на нашу думку, став такий нетрадиційний засіб як *коктейльні трубочки*, які розрізаємо на одному з кінців таким чином, щоб утворилося декілька смужок. Вмокнувши у фарбу, діти малюють різні квіти. Чудовим вийшло волошкове поле.

Ще однією нетрадиційною технікою є *малювання пластиковою пробкою*. За допомогою доступного засобу діти малювали яскраві жовті соняхи та пухнасті кульбабки.

Цікавими і неповторними виходять у дітей малюнки у техніці *малювання м'ятим папером*. Результатом їх образотворчої діяльності в такій техніці стали малюнки різнокольорових букетів для матусь та бабусь та яскраві клумби квітів, якими діти любувалися на подвір'ї.

У процесі розвитку дрібної моторики рук дітей з ООП поступово ускладнюємо техніки образотворчої діяльності, інтегруючи у створенні одного малюнку різні техніки та засоби

малювання. Наприклад, малюючи осінні кущі поєднуємо техніку малювання долонькою з технікою малювання губкою. Долоньками діти малюють гілочки кущів, а губкою домальовують на них листочки. Малюючи зимовий пейзаж, пропонуємо дітям застосовувати ватяні палички, м'ятий папір та зубну щітку водночас. Так виходять неповторні й особливі зимові пейзажі.

Отже, нетрадиційні техніки та засоби в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку з ООП сприяють їх активному сенсорно-пізнавальному розвитку, що є важливою основою для загального розвитку та формування особистості. Їх різноманітність дозволяє зробити процес образотворчої діяльності дітей цікавим, доступним, простим та результативним відповідно до завдань визначених сучасною дошкільною освітою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі / Укладачі: Прохоренко Л.І., Ярмола Н.А., та ін. Київ, 2021. 200 с.
2. Організація інклюзивного навчання у дошкільних навчальних закладах : тематичний збірник праць / Упоряд. : А. А. Волосюк; за заг. редакцією Козловської С. С. Рівне : РОППО, 2014. 15 с.
3. Особлива дитина в інклюзивному дошкільному навчальному закладі. Навчально-методичний посібник / Коваль Л. В., Компанець Н. М., Квітка Н. О., Лапін А. В., Луценко І. В. Київ, 2018. 365 с.
4. Приходько Ю.О. Розвиток відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку (сенсорний розвиток). Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 65 с.
5. Трикоз С.В., Блеч Г.О. Ми поруч. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2019. 32 с. (Серія «Поради батькам і педагогам»).

Браткова Галина,
методист навчально-методичного відділу
моніторингу якості освіти та ЗНО.
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
gmbratkova@gmail.com

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** У статті розглядається суть формувального оцінювання, його пріоритетна роль у процесі навчання в умовах НУШ, висвітлюються результати моніторингового дослідження стану готовності вчителів до реалізації формувального оцінювання навчальних досягнень учнів.*

Ключові слова: Нова українська школа, традиційна система оцінювання, формувальне оцінювання, моніторингове дослідження.

Зміни у змісті освіти, підходах до організації освітнього процесу в Новій українській школі (далі – НУШ) потребують також удосконалення системи оцінювання. За результатами 132 інституційних аудитів, проведених Державною службою якості освіти у 2024 році виявлено, що напрям «Система оцінювання результатів навчання учнів» у 59% закладів загальної середньої освіти оцінено рівнем «вимагає покращення», у 3% закладів – низьким рівнем.

Традиційна система оцінювання, яка сформована в рамках знаннєвої парадигми освіти, фіксує (у балах, оцінці) результат засвоєння знань на певному етапі навчання, нехтуючи процесом руху до нього, динамікою розвитку учня, наполегливістю, індивідуальними характеристиками дитини, що мають обов’язково враховуватися в умовах реалізації концепції Нової української школи.

Нормативні акти, які регламентують процедуру оцінювання в НУШ, указують на необхідність використання, окрім традиційного, інших видів оцінювання, що сприятимуть реалізації компетентнісного підходу до навчання. Таким інструментом оцінювання є формувальне оцінювання.

За визначенням О. Локшиної, доктора педагогічних наук, завідувачки відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, «формувальне оцінювання розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання» [1, с. 223-224]. Воно передбачає не лише фіксацію навчальних досягнень учнів, а постійне відслідковування, аналіз та супровід прогресу його особистих досягнень. Головна мета формувального оцінювання – допомогти дитині скорегувати процес опанування знань шляхом визначення особистих запитів та навчальних проблем учня; надати коментарі, поради, рекомендації з метою поліпшення навчальних досягнень учня.

Запровадження формувального оцінювання має певні складнощі, які пов’язані з необхідністю зміни стереотипів у підходах до оцінювання, осмислення місця й ролі оцінки у процесі контролю навчальних досягнень учнів, її особистісної спрямованості; розробки методів та технік формувального оцінювання, що активізують самостійну діяльність учнів, підвищують їхню мотивацію до навчання, формують впевненість у власних можливостях.

Із метою аналізу готовності вчителів до впровадження формуального оцінювання, навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОППО у 12 закладах загальної середньої освіти Сумської області було проведено опитування вчителів (125 респондентів) щодо їх уявлень про формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ.

Згідно з відповідями вчителів, більшість із них (73%) готові застосовувати сучасний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів у практиці роботи; 19% відповіли, що поки не опанували цю модель оцінювання; 8% респондентів зазначили, що їх влаштовує традиційна система оцінювання, вони не бачать необхідності застосовувати нову.

Під час опитування вчителів було визначено стан упровадження ними формуального оцінювання. Так, більше третини опитаних (38%) не мають проблем із його упровадженням; 27% використовують цей вид оцінювання частково, час від часу; майже третина респондентів (30%) намагаються його впроваджувати, але мають певні труднощі у його реалізації; 5% не бачать різниці між формувальним та «традиційним» оцінюванням (див. рис. 1).

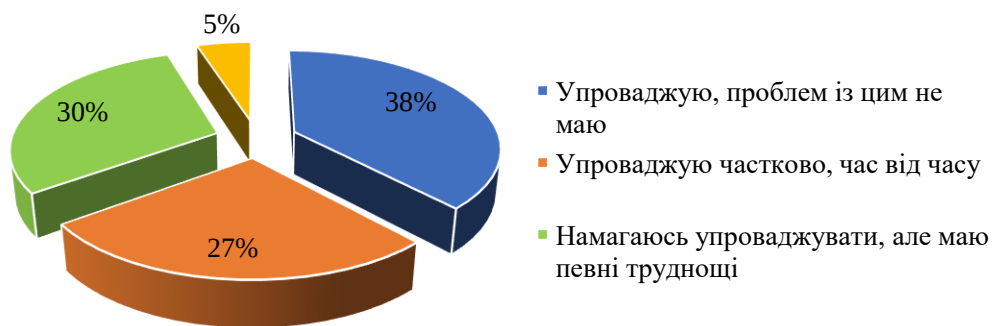

Рис. 1. Стан упровадження вчителями формуального оцінювання

За компетентнісної парадигми освіти формувальне оцінювання полягає не в констатації рівня досягнутого навчального результату, а в підтримці навчального поступу учнів, бажанні навчатися та прагненні максимально можливих результатів; формуванні у дитини впевненості в собі. Замість фіксації навчальних прогалин під час формуального оцінювання необхідно аналізувати причини, що їх зумовили, наголошувати на сильних сторонах дитини, а не на її помилках. Формувальне оцінювання, насамперед, актуалізує мотивацію, інтерес та

відповідальне ставлення дитини до навчальної діяльності, без чого досягти кращого результату вкрай важко. Учителі це усвідомлюють: переважна більшість із них (81%) мотиваційну функцію формувального оцінювання вважають пріоритетною.

Більшість директорів і заступників директорів стверджують, що в закладах освіти створено умови (проводяться заходи) для опанування вчителями методики формувального оцінювання навчальних досягнень учнів: інформаційні – інструктивно-методичні наради, засідання педагогічних рад із цього питання, тематичні курси підвищення кваліфікації (100% відповідей); організаційні – ефективна взаємодія між закладом освіти та Сумським ОШО, Центром професійного розвитку педагогічних працівників, що реалізується з метою поліпшення підготовки вчителів із цього питання (80%); методичні – інформаційно-методичне забезпечення, організація обміну досвідом, проведення семінарів у закладі освіти тощо (74%). Однак, результати опитування продемонстрували недостатній рівень мотиваційних заходів щодо опанування та впровадження педагогами формувального оцінювання у визначених закладах освіти (див. рис. 2).

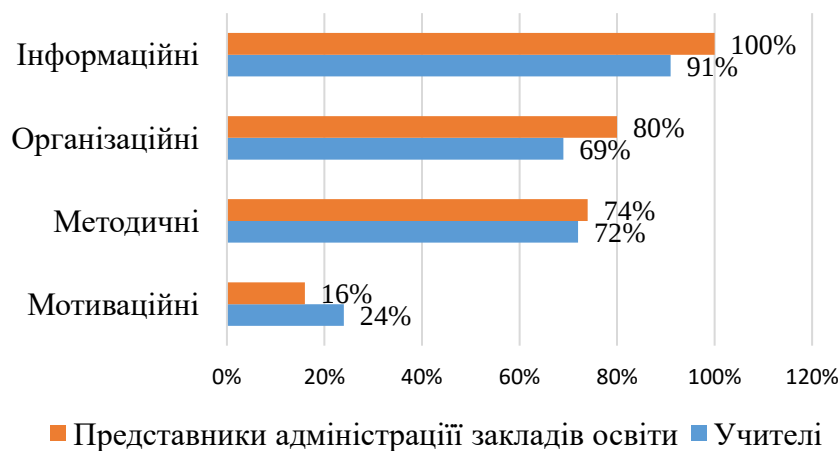

Рис. 2. Умови, що створюються в закладах освіти для опанування вчителями методики формувального оцінювання

В умовах сучасної школи вчителю необхідно залучати учнів до активної участі в навчальній діяльності; учні мають стати партнерами також у процесі оцінювання, тоді вони, більшою мірою, будуть відчувати відповідальність за своє власне навчання. Проте, слід зазначити, що розробляють критерії оцінювання, спільно з учнями, лише 24% респондентів, кожен четвертий (25%) ніколи цього не робить. Згідно з відповідями учнів, тільки 7% із них підтвердили залученість до розробки цих критеріїв.

Основою формувального оцінювання є зворотній зв'язок, який надає інформацію учню про те, чого він досягнув; коментарі, поради щодо подальшої роботи; мотивація до наступних кроків у навчанні. Переважна більшість учителів (86%) постійно надають рекомендації щодо роботи учнів та планування їхніх подальших дій. Майже всі вчителі (97%) підтримують учнів, сприяють упевненості у власних силах, мотивують до здобуття максимально можливих результатів.

Однак, згідно з відповідями учнів, майже половина з них (47%) отримують зворотній зв'язок від учителя лише у вигляді оцінок за роботу; значна кількість (46%) відповіли, що вчителі звертають увагу на прогалини у знаннях учнів, допущені помилки; менше половини (40%) зазначили, що педагоги надають рекомендації для подальшої роботи. Тільки чверть (26%) учнів повідомили, що вчителі підтримують, мотивують їх до здобуття кращих результатів у навчанні.

Невід'ємною складовою оцінювальної діяльності є вироблення в учнів здатності самостійно оцінювати власний прогрес. Самооцінювання формує і розвиває пізнавальну самостійність, творчу активність учнів, відповідальність за результати власної діяльності. Проте, учителі не досить активно використовують цей інструмент оцінювання: постійно це роблять 14% опитаних, решта (86%) – час від часу.

Паралельно з самооцінюванням, корисним для учнів, є взаємооцінювання, яке має подвійний ефект: учень, який оцінює, і той, кого оцінюють, вчаться виявляти й усвідомлювати власні помилки. Більшість учителів (68%) зазначили, що їхні учні беруть участь в оцінюванні однокласників час від часу; 9% не використовують цей інструмент оцінювання.

Упровадження нової моделі оцінювання в НУШ викликає у педагогів певні труднощі, що обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Для вчителів – це, насамперед, відсутність досвіду практичного застосування формувального оцінювання (64% відповідей), необхідність (складність) досягнення балансу між практиками формувального оцінювання та бальним оцінюванням (48%). Близько третини вчителів (35%) відмітили, що їм складно долати психологічні бар'єри при відмові від традиційної системи оцінювання. Педагоги майже не скаржаться на нестачу інформаційно-методичних матеріалів щодо формувального оцінювання (див. рис. 3).

Рис. 3. Труднощі в роботі вчителів при запровадженні формуального оцінювання

Частина респондентів (27%) зазначили, що не потребують допомоги в опануванні методики формуального оцінювання; разом із тим, більше половини (56%) відповіли, що потребують підвищення кваліфікації з цього питання; не визначилися з відповіддю 17% респондентів.

Формувальне оцінювання має значні переваги у порівнянні з традиційним: покращує мотивацію до навчання, сприяє рефлексії та самостійності учнів, налагоджує ефективний діалог між учнем і вчителем, тому його застосування є ефективним засобом підвищення якості навчання.

Сьогодні формувальне оцінювання впроваджується педагогами Нової української школи. Такий підхід до оцінювання є інструментом реалізації компетентнісного підходу до навчання, ефективною стратегією побудови індивідуальної освітньої траєкторії кожного учня, підвищення якості освіти та реалізації ціннісних орієнтирів НУШ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія / О.І. Локшина. Київ : Богданова А.М., 2009. 404 с.

Голубкова Олена,
вихователь II категорії.
Сумський дошкільний
навчальний заклад № 5 «Снігуронька»
Сумської міської ради Сумської області
mothersofiyaivan@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ АКТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті актуалізовано проблему впровадження інноваційних технологій активного розвитку дітей дошкільного віку та представлено практичний досвід з використання нейроправ та нейроігор для активного розвитку дошкільників у процесі їх освітньої діяльності.*

***Ключові слова:** дошкільники, активний розвиток, нейроправи, нейроігри.*

Сучасна дошкільна освіта, зорієнтована на дитину нового покоління, потребує впровадження технологій активного розвитку, які надають дитині широкі можливості для самостійних дій з освоєння навколишнього світу. Це сприяє набуттю у дошкільників здатності пристосування до оточуючого соціального середовища, розвитку мобільності, гнучкості поведінки та життєвої самореалізації.

Тому проблема пошуку і впровадження технологій активного розвитку в освітню діяльність дітей дошкільного віку, зокрема ігрових технологій, наразі набуває гострої актуальності та потребує інноваційної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.

Питання розвитку міжпівкульних зв'язків, синхронізації роботи півкуль, покращення розумової діяльності, поліпшення пам'яті та уваги, полегшення процесу читання та письма розглядав Пол Денісон, автор книги «Гімнастика для мозку». Біомеханічні аспекти рухових якостей та дій людини у своїх практично-наукових працях аналізували М. Носко, О. Рибак, Л. Рибак та ін..

Особливості розвивального впливу ігрової діяльності на психічний розвиток дітей четвертого та п'ятого років життя з'ясовували Т. Піроженко, Т. Завязун, І. Карабаєва, Л. Соловійова, О. Сахно. Застосування нейроправ та нейроігор, як засобу розвитку дітей з особливими освітніми потребами, досліджували С. Бабіч, Т. Биченко, Я. Полупанова, С. Толошна та ін. Проблему реалізації ігрових технологій у просторі закладу дошкільної освіти висвітлювали у своєму дослідженні Н. Ковалевська, А. Пасічніченко. Зокрема, використання нейроправ як здоров'язберігаючої технології та комплексу оздоровчих технік, що допомагають дітям зняти емоційне та

фізичне напруження досліджували О. Бурцова, Т. Приходченко та ін.. Розвивальні можливості нейровправ для дітей в освітньому процесі з'ясовували Л. Петренко [5], А. Стадніченко [6] та інші.

Однак питання впровадження нейровправ та нейроігор в освітню діяльність дітей дошкільного віку потребує подальшого вивчення.

Метою статті є аналіз використання нетрадиційних технологій активного розвитку дітей дошкільного віку в освітній діяльності.

Проблема ефективного розвитку сучасних дітей дошкільного віку наразі перебуває у полі зору фахівців з дошкільної освіти: науковців та вихователів, які здійснюють пошук інноваційних технологій.

Дієвими для розв'язання окресленої проблеми фахівці дошкільної освіти (Т. Піроженко, Т. Завязун, І. Карабаєва, Л. Соловйова, О. Сахно та ін.) [1] вважають ігрові технології, які є ефективним засобом процесу соціальної адаптації дітей, їх активного розвитку та навчання. Відомо, що діти значно краще і легше засвоюють нові дії у процесі гри, ніж за інших обставин. Ігрова діяльність активізує дитину, сприяє оптимізації її життєвого тону, задовольняє особисті інтереси та соціальні потреби [1, с. 37].

Тому робота щодо пошуку технологій активного розвитку дітей дошкільного віку була зорієнтована на можливості використання таких ігор та ігрових технік, які сприяли б розвитку ігрових умінь дітей, підвищенню їхньої ігрової та розумової активності, сенсорному розвитку, розвитку мозкової діяльності, пам'яті та уваги, умінь соціальної адаптації.

Практичний досвід роботи з дітьми дошкільного віку дозволяє зазначити, що розвивальний ефект досягається за умови комплексного застосування різних видів ігрової діяльності на основі ігрових технологій та технік. Для роботи з дошкільниками розроблено комплекси таких інноваційних ігрових технік активного розвитку та підготовки до навчання дітей, які називаємо *неровправи та нейроігри*.

Застосування неровправ фахівці (Л. Петренко, А. Стадніченко [6]) вважають ефективною зарядкою для мозку, яка дозволяє тримати свій розум в тонусі, тренуючи мозок так само, як і м'язи. Нейровправи спрямовані на розвиток мозку, міжпівкульної взаємодії, різних властивостей уваги, просторової уяви, пам'яті та інших функцій мозкової діяльності [3]. Тобто, нейровправи сприяють підготовці дошкільників до складної когнітивно-пізнавальної діяльності та набуттю важливих навчальних навичок і підвищенню

розумової активності. Нейровправи також допомагають дитині розвивати моторику рук.

Відмінністю цієї методики від інших можна назвати те, що при цьому працюють всі п'ять почуттів людини [3], що сприяє активному сенсорному розвитку дітей. Дотримуючись рекомендацій авторів методики застосування нейровправ [4], варто зауважити, що необхідно кожного дня у звичайні рутинні справи вносити нові враження, які задіють хоча б один орган почуттів. Сенсація полягає також у тому, щоб звичайні дії виконувати незвичайним способом.

У Сумському дошкільному навчальному закладі №5 «Снігуронька» Сумської міської ради Сумської області розроблено комплекси багатофункціональних вправ, направлених на різностороннє тренування мозку. Вважаємо доцільним сформувати комплекти нейровправ та нейроігор за темами занять. Наприклад, для заняття «Пори року», може бути комплект вправ «Нейроосінь».

Вибір ігор як, «засобу розвитку дошкільника, ґрунтується на розумінні гри: як провідного виду діяльності» [2, с. 112], як способу включення дитини в освітню взаємодію.

Дієвим для активного розвитку дітей дошкільного віку стали комплекси нейровправ на проходження нейродоріжок, які вони мають пройти одночасно двома руками чи пальцями обох рук. Для такої роботи підібрано дидактичний матеріал (схеми, малюнки) з різними варіантами нейродоріжок. Наприклад, діти можуть пройти цікавими шляхами до різних об'єктів, пострибати разом із жабками, поїздити двома машинками одночасно.

Цікавими і важливими для активного розвитку дошкільників є нейроігри, де треба показувати обома руками одночасно предмети зображені на картинках, дотримуючись при цьому певної послідовності. Наприклад, показати одночасно двома руками предмети (малюнки) одного кольору або однакові предмети, об'єкти або предмети, які співвідносяться між собою. Починати потрібно з найпростішого варіанту завдань, а потім поступово завдання доцільно ускладнювати. Так, спочатку пропонуємо дітям показувати на картинках (таблицях) одночасно дві однакові тваринки, два однакових фрукта або овоча, два предмета одного кольору та ін.. Поступово ускладнюємо завдання і пропонуємо дітям показати: «Хто що їсть?», «Де чий будинок?» тощо. Виконуючи нейрогру «Чий це слід?», пропонуємо дітям відтворювати різні рухи двома руками одночасно, а щоб було цікавіше, радимо пройти пальчиками по слідах і здогадатися,

хто їх залишив. Такі нейроігри є більш ускладненими для дітей і потребують більшої концентрації уваги та логічного мислення для встановлення взаємозв'язків.

Нейровправи використовуємо з різними дидактичними матеріалами: олівцями, фарбами, гудзиками, каштанами, кришками пластикових пляшок, м'ячиками, ватними паличками, тощо.

Зауважимо, що завжди тішать малечу завдання із фарбами та ватними паличками. Наприклад, коли дитині треба ставити точки двома руками одночасно, щоб розмалювати дуже довгу гусеницю. Ця унікальна техніка *малювання двома руками* відноситься до нейровправ, які сприяють кращому запам'ятовуванню, концентрації уваги, швидкому аналізу інформації, активному мисленню, розвитку розумових й інтелектуальних здібностей та розвитку моторики рук, а також допомагають синхронізувати обидві півкулі головного мозку.

Ще однією ефективною технікою малювання у процесі виконання нейровправ є *дзеркальне малювання обома рукам*. Такі вправи розвивають координацію рухів дитини, просторове сприйняття, довільну увагу, міжпівкульну взаємодію. Також покращує мисленнєву діяльність, підвищує стресостійкість, може використовуватися як метод арттерапії для зниження рівня тривожності [4]. У техніці дзеркального малювання діти тренуються малювати метелика, жука сонечко, зайчика, фрукти, овочі тощо.

Важливо, щоб завдання для виконання нейровправ були яскравими і нагадували дитині гру, тому нейровправи ефективно поєднуємо з пальчиковою гімнастикою, руханками та фізкультхвилинками. Такі вправи доцільно поступово ускладнювати. Наприклад, спершу діти вчаться робити однакові рухи двома руками, тоді – різні рухи. Далі додаємо до цього завдання мовленнєве, яке змушує дітей думати – проговорювати скоромовку чи називати слова певної категорії. Таке силове тренування для мозку змусить їх працювати на повну потужність.

На фізкультхвилинках під час освітньої діяльності активно запроваджуємо нейромоторні вправи / нейромоторну гімнастику, що передбачають різноманітні рухи двома руками з словесно-музичним супроводом. Таку гімнастику демонструємо самостійно або у відеороликах.

Зауважимо, що використовуючи інноваційні техніки активного розвитку дітей дошкільного віку необхідно пам'ятати, що незвичні завдання завжди краще заохочують дитину до активнішої роботи.

Підсумовуючи зауважимо, що використання техніки нейровправ і нейроігор у освітній діяльності дітей дошкільного віку допоможе здолати навчальні труднощі, неуважність, проблеми мовлення, високу втомлюваність і навіть порушення психоемоційного стану дитини.

Застосування нейровправ допомагає індивідуально коригувати розвиток та навчання дошкільників, ураховуючи фізіологічні потреби конкретної дитини.

Таким чином, впровадження технік нейровправ та нейроігор, як різновиду ігрових технологій є ефективним засобом адаптації до обставин життя, нейтралізації стресових навантажень. Вони допомагають долати скутість та напруженість, сприяють активізації розумової діяльності, розвитку розумових та інтелектуальних здібностей, пам'яті та уваги, дрібної моторики рук й сенсорному розвитку дітей та формуванню у них навчальних навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / Піроженко Т.О. та ін. Київ : Генеза. 88 с. (Серія «Настільна книжка вихователя»).
2. Ковалевська Н.В., Пасічніченко А.В. Ігрові технології в просторі ЗДО. *Дошкільна освіта в сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : ФОП Цьома С.П., 2021. Вип. 5. С. 110-114.
3. Нейровправи для дітей: міцне підґрунтя навчання. Розвиток дитини. URL : <https://salo.li/FE647E7> (дата звернення: 27.04.2025).
4. Нейровправи для дошкільників та молодших школярів. URL : <https://osvita.ua/school/nus/92370/> (дата звернення: 03.04.2025).
5. Пальчикові ігри для малят. URL : <https://salo.li/519159e> (дата звернення: 21.03.2025).
6. Стадніченко А. О. Нейробіка для дітей. URL : <https://salo.li/f26429A> (дата звернення: 17.03.2025).

Джамалова Аліна,
вихователь спеціаліст I категорії.
Сумський дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) №19«Рум'янек»
Сумської міської ради Сумської області
linamalinkina3@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ LEGO-КОНСТРУЮВАННЯ В ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. У статті розкрито можливості інтеграції LEGO-конструювання в освітню діяльність дітей дошкільного віку; представлено практичний досвід з використання LEGO-конструктору в основних видах освітньої діяльності дошкільників у контексті їх компетентнісного розвитку.

Ключові слова: інтеграція, конструктор LEGO, LEGO-конструювання, формування компетентностей.

Проблема реалізації інтегрованого та діяльнісного підходу у процесі формування компетентностей дітей дошкільного віку визначається потребами сучасного суспільства та психофізичними особливостями дітей нового покоління. Саме тому педагоги дошкільної освіти активізувалися у впровадженні дієвих технологій, методів та засобів діяльнісного та інтегрованого підходів у розвитку дошкільників. Серед активно задіяних технологій у практиці дошкільної освіти заслуговує на увагу технологія LEGO-конструювання, яка через практичну творчу та конструкторську діяльність дошкільників сприяє формуванню у них важливих компетентностей. Тому завданням вихователів закладів дошкільної освіти є пошук можливостей інтеграції LEGO-конструювання в освітню діяльність дітей дошкільного віку.

Питання реалізації інтегрованого та діяльнісного підходів в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку досліджували такі фахівці як Н. Гавриш, І. Кіндрат, К. Крутій, М. Лазарева та ін.

Проблему компетентнісного розвитку дитини дошкільного віку у процесі ігрової діяльності з LEGO досліджували О. Рома, В. Близнюк, О. Борук [4], що дозволило авторам укласти програму розвитку дитини від 2 до 6 років та практичні методичні рекомендації для роботи з дошкільниками з конструкторами ЛЕГО.

Питання розвитку конструктивних здібностей у дітей дошкільного віку досліджували Т. Пеккер [3], Н. Голота, О. Терещенко, І. Резніченко, які розробили відповідну освітню програму для дошкільників з LEGO-конструювання, призначену для організації освітньої роботи з розвитку конструктивних здібностей у дітей 3 – 6 років засобами наборів конструктора LEGO.

Методичні рекомендації щодо запровадження інноваційної технології LEGO-конструювання у дошкільному закладі освіти розробили Г. Ульянець, В. Горяїнова [2].

Проте питання пошуку можливостей інтеграції LEGO-конструювання в освітню діяльність дітей дошкільного віку потребують подальшого вивчення.

Метою статті є аналіз практичного досвіду інтеграції LEGO-конструювання в освітню діяльність дітей дошкільного віку.

Головним завданням сучасної дошкільної освіти є навчання дошкільників набуті знання, вміння та навички, а також практичний

життєвий досвід застосовувати для розв'язання необхідних завдань у реальних життєвих ситуаціях. На розв'язання означених завдань спрямований Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (2021) [1] який визначено державним стандартом дошкільної освіти, та освітня програма «Українське дошкілля» [5], яка реалізується у Сумському дошкільному навчальному закладі (ясла-садок) № 19 «Рум'янек» Сумської міської ради.

Відповідно до визначених нормативних документів дошкільної освіти, завдань, щодо компетентнісного розвитку дошкільників, який матиме продовження в початковій школі та подальшому житті, здійснюємо організаційно освітню діяльність дітей дошкільного віку. Для цього інтегруємо LEGO-конструювання в основні види їх діяльності: активну (рухливу), пізнавальну, мовленнєву, комунікативну, творчу (музична, художня, театралізована), дослідницьку, продуктивну (малювання, аплікація, конструювання).

Зазначимо, що конструктивна діяльність (конструювання) – це практична діяльність, що має моделюючий характер і спрямована на одержання певного, заздалегідь задуманого реального продукту, відповідно до його функціонального призначення [3, с. 2]. Це продуктивний вид діяльності, в якій відбувається різнобічний компетентнісний розвиток дитини.

Засобами для здійснення конструктивної діяльності в освітньому процесі дошкільників середньої групи «Дзвіночок» Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 19 «Рум'янек» Сумської міської ради було обрано конструктори LEGO, що стимулюють дитячу фантазію, уяву та дають змогу дитині моделювати навколишній простір.

Важливим є позитивний вплив конструювання на оволодіння загальними способами дій у різних видах діяльності, зокрема на розвиток і вдосконалення зорово-моторної координації. Діти вчаться планувати свою діяльність для досягнення певної мети, аналізувати, діяти самостійно, виконувати завдання до кінця, долаючи труднощі різного характеру, оволодіваючи прийомами виконання практичної діяльності. Навички, отримані під час взаємодії з цеглинками, сприяють моральному вихованню дітей. Вони вчаться поважати дорослих та товаришів, ділитися матеріалами, допомагати один одному, вирішувати проблемну ситуацію спільними зусиллями. Усе це свідчить про величезні потенційні розвивальні можливості конструктивної діяльності.

Практичний досвід роботи з конструкторами LEGO дозволяє стверджувати, що це ефективний спосіб діяльнісного розвитку креативності та творчості дошкільників, зокрема їх конструктивних здібностей. Така діяльність сприяє ефективній підготовці дошкільників до життя та шкільного навчання, адже під час конструювання у дітей розвивається дрібна моторика рук, творчість і фантазія, збагачується соціальний досвід, формуються вміння працювати в команді, розв'язувати проблемні ситуації спільними зусиллями.

Ефективне впровадження LEGO-конструювання в освітню діяльність дошкільників потребує таких умов:

- створення LEGO-середовища;
- інтеграція програмного забезпечення LEGO-конструювання в освітню діяльність;
- впровадження методичного забезпечення LEGO-конструювання в освітню діяльність;
- оволодіння технологією роботи з LEGO-конструкторами;
- системне впровадження технології роботи з LEGO-конструкторами в основні види освітньої діяльності дошкільників.

Досвід роботи з LEGO-технологією дозволяє зазначити, що LEGO-конструювання є цілим комплексом, що складається з освітніх програм та методичних рекомендацій з використання конструктора LEGO в освітньому просторі дошкільників, навчальних посібників з вправами і схемами моделювання [6] та наборів конструкторів LEGO, який вдало інтегрується в основні види освітньої діяльності дітей при вивченні розділів освітньої програми «Українське дошкілля»: «Рухова активність та саморегуляція», «Предметний світ», «Предметно-практична діяльність», «Художньо-продуктивна діяльність», «Гра як провідна діяльність», «Сенсорні еталони», «Елементарні математичні уявлення», «Словникова робота», «Зв'язне мовлення» [5, с.111-159].

Роботу з конструкторами LEGO інтегруємо у мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку, застосовуючи LEGO-абетку для знайомства та вивчення букв та звуків, що сприяє діяльнісному розвитку мовленнєвої компетентності дошкільників. За допомогою такого дидактичного засобу як LEGO-цеглинка викладаємо з дітьми слова з теми, яку вивчаємо. Тут доцільним буде застосовування дидактичної гри «Де знаходиться буква?», «Склади слово», «Знайди слово» та ін.

Ефективною у розвитку логіко-математичної компетентності дошкільників є інтеграція LEGO у мисленнєву та практичну діяльність з математичними поняттями та діями. Дієвою є практична робота з LEGO-цеглинками при вивченні поняття «множини», «кількість», формування уявлень сенсорних еталонів (колір, величина, довжина), навичок орієнтування у просторі (вгору-вниз, вперед-назад, ліворуч-праворуч, нижче, вище, між, посередині тощо), вмінь класифікувати та групувати предмети за різними ознаками, навичок лічби, вмінь утворювати числа шляхом додавання та віднімання, попарно об'єднувати числа.

Цікавим дієвим підходом до інтеграції LEGO у творчу діяльність дошкільників є застосування конструювання слів, що позначають поняття, явища, предмети, які вивчаються дітьми за освітніми темами, у вигляді конструкторських споруд та об'єктів. Так, вивчаючи тему «Наш дім», діти розвивають творчість і креативність у конструюванні власного будинку з цеглинок LEGO. При вивченні теми «Кольори моєї вишиванки» діти творчо та креативно підходять до створення вишивки цеглинками LEGO на своїх вишиванках. При вивченні теми «Символи України», діти створюють герб та прапор країни за власним баченням.

Ще одним аспектом інтеграції LEGO в освітню діяльність дітей дошкільного віку є застосування LEGO-цеглинок у їх музично-руховій діяльності. Проводячи музично-рухові вправи та активності, пропонуємо дітям виконувати різні рухи з обраними цеглинками. Креативними були фізичні рухи дітей на зарядках та фізкультхвилинках, музичні вправи навколо ялинки, таночок квітів тощо.

Ефективним є інтеграція LEGO-конструктора і у комунікативну діяльність дошкільників. Прикладом такої інтеграції є задіявання LEGO-конструювання у роботу з казками. У процесі такої нетрадиційної роботи з казкою обігруємо з дітьми цікаві та проблемні ситуації, з використанням цеглинок LEGO, конструємо героїв казки, їх будинки тощо. Під час такої інтегрованої діяльності діти розвивають дрібну моторику, конструктивні здібності, довільну, слухову та зорову пам'ять, зв'язне та діалогічне мовлення, навички комунікації та командної взаємодії.

Максимально інтегруємо LEGO-конструювання і в різні види продуктивної діяльності, насамперед у діяльність з конструювання. Наприклад, на інтегрованому занятті «Подорожуємо Україною», діти конструюють з конструктору LEGO транспорт, на якому вони хотіли

б здійснити подорож країною. А на інтегрованому занятті «Моє місто» дошкільники конструюють та будують власні будинки, цікаві споруди нашого міста, вулиці свого міста.

Варто зауважити, що для забезпечення тісного контакту з дітьми та теплої емоційної атмосфери, на таких заняттях вихователю доцільно також прийняти активну участь у конструюванні і збудувати свій власний варіант моделі, який може стати зразком для дітей, що мають певні труднощі у конструюванні за уявленням.

Отже, запровадження технології роботи з LEGO-конструювання в освітню діяльність дошкільників, насамперед, сприяла розвитку у дітей образного й наочно-схематичного мислення, формування у них уявлень про цілісні образи предметів навколишнього світу. Адже під час створення конструкції, тобто моделі певного реального об'єкта, якість його сприйняття у дитини значно підвищується. Вдала інтеграція LEGO-конструювання в основні види освітньої діяльності дошкільників сприяла також активному розвитку мовлення та комунікативних здібностей дітей, дрібної моторики рук, логічного, творчого та креативного мислення, умінь командної взаємодії.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуку розширення можливостей інтеграції LEGO-конструювання у освітню діяльність дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). 2021. URL : <https://salو.li/df76861> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Інноваційні технології ЛЕГО–конструювання у дошкільному закладі : методичний посібник / уклад. Г.П. Ульянець, В.В. Горяїнова. Харків, 2016. 62 с.
3. Пеккер Т.В. LEGO-конструювання. Програма розвитку конструктивних здібностей у дітей дошкільного віку. Київ, 2010. 20 с.
4. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з LEGO» / О.Ю. Рома, В.Ю. Близнюк, О.П. Борук. Київ, 2016. 140 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля» / І.О.Білан; за заг. ред. О.В.Низковської. Тернопіль: «Мандрівець», 2017. 256 с.
6. Шість цеглинок в освітньому просторі школи : методичний посібник / Упор. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.

Дікшас Катерина,

вихователь спеціаліст.

Сумський заклад дошкільної освіти

(ясла-садок) №12 «Олімпійський»

Сумської міської ради Сумської області

katyxa120386@gmail.com

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. У статті здійснено аналіз поняття казкотерапія, як методу психологічної підтримки дошкільників у процесі їх життєдіяльності. Зазначено та охарактеризовано види терапевтичних казок. Висвітлено методи казкотерапії та специфіка їх застосування в роботі з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: казкотерапія, види казок, художні казки, дидактичні казки, корекційні казки, терапевтичні казки.

Проблема використання казкотерапії у роботі з дошкільниками з метою їх психологічної підтримки у освітній діяльності, формування морального світу, загальнолюдських цінностей особливо актуальна сьогодні. Казка є найбільш доступним і зрозумілим для дітей дошкільного віку засобом морального, етичного та соціального виховання, формує поведінкові стереотипи у дітей як членів нашого суспільства, а також є методом у створенні особливої казкової атмосфери, яка робить мрії дитини дійсністю, дозволяє вступити у боротьбу зі своїми страхами та комплексами.

Українські науковці О. Бурчик, Л. Терлецька, Т. Яценко, М. Забродський, Є. Заїка, О. Мартиненко, Р. Ткач ґрунтовно вивчають теоретичні та практичні аспекти роботи з казкою, її впровадження в індивідуальну та групову роботу з дітьми.

Науковці активно досліджують різноаспектні можливості казки у вихованні дошкільників. Загальні тенденції засвоєння людських моральних норм, перетворення їх у «свої» досить детально прослідковано у вітчизняній психології Л. Божович, Є. Субоцький О. Кульчицька та ін.

Деякі дослідники наголошують на сприйнятті дитиною за допомогою казки соціально значимих моделей поведінки (В. Абраменкова); пошук невмирущих загальнолюдських цінностей у казці (О. Рибцун); казково-фольклорний світ казки (О. Сапогова).

Питанням казкотерапії у роботі вихователя з дошкільниками приділяли багато уваги українські вчені-педагоги, а саме: Н. Гавриш, П. Короткова, Н. Орланова, Є. Тихєєва, О. Рибцун, Л. Фесюкова, які

наголошують на важливості навчання казкою та творчого переказування.

Проте, процес пошуку і застосування методів і прийомів казкотерапії у процесі психологічної підтримки дітей дошкільного віку, їх морального, етичного та соціального виховання триває досі.

Метою статті є окреслення особливостей застосування казкотерапії як інструменту психологічної підтримки дітей дошкільного віку.

Казкотерапія є одним із методів психологічної роботи з дошкільнятами, які мають певні емоційні та поведінкові труднощі. Сутність цього методу полягає у створенні особливої ментальної атмосфери, в якій фантазії дитини стають на певний час подібними до дійсності та сприяють долатню власних страхів і комплексів. Основний принцип казкотерапії – зцілення казкою, сприяння цілісному розвитку особистості, розвиток людської духовності [3].

Робота вихователя з казкою у терапевтичних цілях завжди має починатись зі з'ясування та розуміння сутності поняття «казкотерапія». У науково-психологічній літературі є багато визначень терміну «казкотерапія». Коротко зупинимось на деяких з них.

Казкотерапія – це лікування казками, відкриття тих знань, які живуть в душі та є психотерапевтичними в цей момент [2]; процес утворення зв'язків між казковими подіями і поведінкою в реальному житті; процес перенесення казкового сенсу до реальності [7]; розкриття внутрішнього та зовнішнього світу, осмислення пережитого, моделювання майбутнього, процес підбору кожному клієнту своєї особливої казки [4].

Отже, як бачимо, немає єдиного визначення казкотерапії. Але спільним у всіх визначеннях є те, що казка розкриває внутрішній світ особистості, щоб покращити його. Можна сказати, що казкотерапія – це терапія середовищем, особлива казкова атмосфера, в якій можуть проявитися потенційні можливості особистості, може матеріалізуватися мрія; а головне, в ній з'являється відчуття захищеності та присмак таємниці.

Казкотерапія відрізняється від звичайної роботи з казкою, бо казка, яку використовують у терапевтичних цілях, допомагає знайти вирішення той чи іншої проблеми певної дитини. Діти мислять образно, тому за допомогою казкотерапії ми зможемо досягти більших результатів, ніж просто провести бесіду у процесі роботи з казкою.

На думку М. Гетьманської [2, с. 31], у дитини в перше десятиліття життя формується своєрідний «банк» життєвих ситуацій, способи взаємин між людьми, можливості самореалізації. Якщо казки не обговорювались з дитиною, а просто читалися чи розповідалися, ці знання можуть знаходитися в пасивному стані, будучи ресурсом успішної самореалізації. Водночас ці знання можуть знаходитися в активному стані, якщо дорослі з дитиною обговорювали казку, осмислювали приховані в них життєві уроки, шукаючи паралелі з реальними явищами. У такому випадку дитина природно формує здатність діяти усвідомлено, бачити причинно-наслідкові зв'язки між подіями; замислюється про своє призначення у світі, досліджує власні здібності та можливості.

Основний принцип методу казкотерапії, яким ми послуговуємося у роботі з дошкільниками, є підведення дитини до усвідомлення своєї внутрішньої сутності, своєї цілісності і неповторності, до відчуття гармонії із собою і світом [6, с. 17]. У процесі казкотерапії дитина навчається сприймати себе такою, якою вона є, усвідомлювати себе й інших людей, як неповторну індивідуальність.

Вважаємо, що роль вихователя є надзвичайно важливою у процесі казкотерапії. Тому перетворюємо процес аналізу прослуханої казкової історії на її невід'ємну частину та простежуємо за тим, щоб діти винесли для себе потрібний для них урок та зробили відповідні висновки.

Таким чином казки дозволяють дитині провести паралелі з персонажем і асоціювати себе з ним, оскільки оповідання складається педагогом з урахуванням окремих особливостей характеру вихованця. При цьому, розповідь сприймається не як нотація чи повчання, а як захоплива історія.

Першорядну важливість представляє початок казки, він повинен бути правдивим. Головним героєм казка намагається зробити самого слухача, а для цього треба коротко і ясно описати дітям сутність його життя. Гарний слухач – це той, хто намагається себе впізнати. Слухач, особливо дитина, стає героєм, і далі розділяє його долю. Таким чином, ідентифікація дозволяє говорити про казку не тільки як про опис поведінкових можливостей, але і як про досить активне навіювання [1].

Важливою рисою казки є і те, що в ході її розповіді відбувається трансформація змісту, героя. Хтось, маленький і слабкий на початку, в кінці перетворюється на сильного, значущого і багато в чому самодостатнього. Описуються історії про подорож героя, про нових помічників, про смерть і воскресіння, про перемогу і возз'єднання. У

результаті розширюється сфера свідомого, що вже само по собі дає цілющий ефект [3].

На думку психологів, казкотерапія є не тільки найкращим виховним засобом, але й чудовим засобом психологічної підтримки дітей у процесі їх життєдіяльності. Казкотерапія будується на використанні п'яти видів казок [4, с. 43]: художні, дидактичні, психотерапевтичні, психокорекційні, медитативні.

До художніх казок відносять ті, що створені мудрістю народу, тобто народні казки, а також авторські.

Дидактична казка (рекомендована для дітей від 3 до 6 років) – казка навчального характеру, яка розкриває дитині навколишній світ з іншого боку і стверджує основу навчальних знань. Головними героями можуть бути одухотворені предмети, рослини, тварини. У такій казці діти вчать правилам поведінки, розглядають поняття сім'ї та навколишнього середовища в цікавій, забавній формі.

Психокорекційні казки створюються для м'якого впливу на поведінку дитини. Під корекцією слід розуміти «заміщення» неефективного стилю поведінки на більш продуктивний, а також пояснення дитині сутності того, що відбувається з нею.

Психотерапевтичні казки створюються в процесі пошуку сутності подій, що відбуваються й проблемних ситуацій. У процесі створення такої казки важливий образ головного героя. Головне, щоб він був близький для душі дитини, так би мовити, викликати симпатію. Така казка може стати дитячою притчею, що розповідає про ситуацію, яка символічно відображає хвилювання й події життя дитини.

Медитивні казки створюються для накопичення позитивного досвіду, зняття емоційної напруги. Особливістю, що вирізняє медитативні казки з усіх інших, є відсутність конфліктів і негативних персонажів. Медитативну казку можна віднести до одного з видів психогімнастичних вправ [4].

У процесі казкотерапії, яку проводимо з дітьми, використовуємо різні жанри та види казок. Серед жанрів можемо визначити: притчі, байки, легенди, міфи, билини, казки.

Цікавими є психотерапевтичні форми роботи такі як: придумування казок, переписування або дописування казок, казкова лялькотерапія, розігрування казок, казкове малювання, медитації на тему казки.

Також, використовуючи казку у роботі з дошкільниками активно застосовуємо і такі прийоми як: аналіз, розповідання, складання, обговорення поведінки та мотивів дій персонажа тощо.

Така робота з казками спрямована на розв'язання спільної проблеми, що має значення для кожного і де кожна дитина є автором. Це дає можливість з'ясувати проблеми, які виникають у дітей, і є для них актуальними. Це дає можливість позитивного впливу на емоційний стан кожної дитини.

Зокрема, казки, складені дітьми, не тільки відображають їхню внутрішню реальність, актуальні проблеми, але й сприяють вирішенню труднощів. Помічено, що створення казок позитивно позначається на психологічному здоров'ї: дитина стає більш врівноваженою, краще справляється з життєвими труднощами. Складену казку можна просто прочитати дитині, без обговорення, даючи можливість дитині подумати, а насамперед, надати можливість психіці дитини «опрацювати» інформацію на підсвідомому рівні. Так само можна намалювати цю казку, програти її за допомогою ляльок, у пісочниці з фігурками [5, с. 61].

Казкотерапія, поєднуючи в собі терапевтичні можливості різних засобів (драматизація, малювання, ліпка, співи, танці) може пропонує дітям широкі можливості для самовираження, різноманітні способи презентації свого внутрішнього світу, та потенціалу.

Щоб казка стала моделлю поведінки можна використати казку як притчу. Коли обговорюємо з дитиною казку та її персонажів відбувається закріплення ефекту казки. Завдяки казці діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем, і не лише пізнають, а й відгукуються на події і явища навколишнього світу, висловлюють своє ставлення до добра і зла. За допомогою казки можна допомагати долати негативні сторони, що формуються в дитини.

Отже, у процесі казкотерапії створюються умови, в яких дитина, працюючи з казкою (читаючи, придумуючи, розігруючи, продовжуючи), знаходить вирішення своїх життєвих проблем, засвоює основні механізми пошуку і прийняття рішень. Тобто казка пробуджує у дитини добро, формує моральні якості та любов до читання, вчить правильному спілкуванню, розвиває емоційну сферу та мову. У процесі слухання, вигадкування і обговорення казки у дитини розвивається мова, фантазія, творчість.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо пошук ефективних методів казкотерапії та запровадження їх у роботу з дошкільниками в умовах сучасної освітньої взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2015. № 25. С. 203–205.
2. Гетьманська М. Казка чи казкотерапія? Виховання чи лікування? *Психолог дошкілля* (Шкільний світ). 2012. № 9. С. 29–32.
3. Єгорушкіна К. Казкотерапія як інструмент психолога та педагога. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 2. С. 4–9.
4. Підлипна Л. Казка в роботі практичного психолога та соціального педагога. *Психолог* (Шкільний світ). 2012. № 20. С. 43–46.
5. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 160 с.
6. Шик Л. А. Казкотерапія в роботі з дошкільниками. ВГ «Основа», 2021. 240 с.

Драновська Світлана,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти.
Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
lanasol79@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НУШ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні основи впровадження інтегрованого навчання як ключового елементу концепції Нової української школи в закладах загальної середньої освіти. Проаналізовано роль компетентнісного підходу у формуванні цілісної системи знань та вмінь учнівства.

Ключові слова: інтегроване навчання, Нова українська школа, компетентнісний підхід, ключові компетентності, заклад загальної середньої освіти.

Сучасний світ характеризується глобальними інтеграційними процесами, які охоплюють усі сфери людської діяльності. Освіта як соціальний інститут не може залишатися осторонь цих процесів і зазнає суттєвих трансформацій. У цьому контексті особливої актуальності набуває інтегрований підхід до навчання в закладі загальної середньої освіти, який відповідає вимогам часу та забезпечує формування в учнівства цілісної картини світу.

Ключовим документом, який визначає особливості реалізації інтегрованого навчання в закладі загальної середньої освіти є

Державний стандарт базової середньої освіти, що пояснює інтеграцію змісту освіти як один із ключових принципів, наголошуючи на важливості формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння в реальних життєвих ситуаціях [1].

У той же час, концепція «Нова українська школа» підкреслює необхідність запровадження компетентнісного підходу через інтеграцію змісту освіти та наголошує на тому, що інтегроване навчання дозволяє подолати фрагментарність знань учнів, забезпечити формування цілісної картини світу та створити умови для застосування набутих компетентностей у різних життєвих ситуаціях. [4].

На думку української дослідниці О. Савченко, інтегроване навчання є необхідною умовою для різнобічного розвитку особистості та формування в неї цілісної картини світу [8, с. 46].

Мета статті – дослідити теоретичні засади реалізації інтегрованого навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах впровадження компетентнісного підходу Нової української школи.

Інтегроване навчання визначається як цілеспрямований процес формування цілісної системи знань і вмінь особистості на основі об'єднання різних навчальних предметів навколо певної проблеми чи теми. Це педагогічний підхід, який об'єднує різні навчальні предмети та дисципліни, щоб створити більш цілісний та контекстний досвід для учнів і учениць. Таке навчання ґрунтується на ідеї, що знання та навички не існують в ізоляції, а пов'язані між собою. Завдяки інтеграції учні та учениці можуть краще зрозуміти світ навколо них, а також зв'язки між різними аспектами знань [5].

У Державному стандарті базової середньої освіти зазначається, що інтегроване навчання створює умови для формування ключових компетентностей через об'єднання змісту різних освітніх галузей; застосування комплексних практичних завдань; організацію проєктної діяльності; використання інтерактивних технологій навчання [1].

Відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти інтегроване навчання може реалізовуватися як через інтегровані навчальні предмети, так і шляхом предметно-тематичної інтеграції, коли кілька предметів об'єднуються навколо певної теми [9].

У контексті реалізації концепції «Нова українська школа» інтегроване навчання передбачає:

- об'єднання спорідненого матеріалу кількох предметів навколо однієї теми;
- формування ключових компетентностей через комплексне застосування знань з різних освітніх галузей;
- створення умов для практичного застосування набутих знань та навичок;
- розвиток системного мислення та здатності сприймати об'єкти у взаємозв'язку [5].

Згідно з дослідженнями В. Ільченко, інтеграція в освіті може відбуватися на рівні змісту, методів, форм організації навчання, педагогічних технологій, а також на рівні цілей освіти [2]. При цьому особливу увагу слід приділяти взаємозв'язкам між різними освітніми галузями.

Відповідно, до основних принципів інтегрованого навчання належать:

- цілісність (формування цілісної картини світу);
- системність (взаємопов'язаність елементів знань);
- логічність (послідовність та обґрунтованість зв'язків);
- практична спрямованість (орієнтація на застосування знань);
- доступність (відповідність віковим особливостям учнів) [3].

Мета інтегрованого навчання полягає у формуванні в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмінь; досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів в процесі навчання; активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках.

Таким чином, інтегрований урок – поєднання відомостей кількох навчальних предметів навколо однієї теми, що сприяє інформаційному збагаченню сприйняття, мислення і почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що дає змогу з різних сторін пізнати явище, поняття, досягти цілісності знань [5].

Реалізація інтегрованого навчання в закладі загальної середньої освіти є необхідною умовою для формування ключових компетентностей, оскільки життєві проблеми не поділяються на предметні області, а потребують комплексного застосування знань і вмінь.

Інтегроване навчання має комплексний підхід та розглядається через призму цілісної картини світу, у якому навчання не ділиться на окремі предмети. Предметні межі руйнуються, коли вчителі встановлюють зв'язки між предметами, що дозволяє спиратися на

знання і навички з кількох предметних областей. Учнівству потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних предметів і критичного оцінювання того, як всі ці частини взаємодіють.

Аналізуючи особливості реалізації інтегрованого навчання, можна запропонувати такі моделі:

- Тематична інтеграція – об'єднання змісту різних предметів навколо однієї теми. Наприклад, вивчення у 7 класі теми «Русь-Україна» може інтегрувати матеріал з історії, літератури, мистецтва, географії.

- Інтеграція за спільними поняттями – об'єднання навчального матеріалу на основі ключових понять. Наприклад, поняття «енергія» може бути центром інтеграції фізики, хімії, біології, географії.

- Проблемна інтеграція – об'єднання змісту різних предметів для вирішення певної проблеми. Наприклад, проблема забруднення довкілля може інтегрувати знання з біології, хімії, географії, основ здоров'я.

- Інтеграція через проєктну діяльність – міжпредметні проєкти. Наприклад, проєкт «Енергоефективна школа» може інтегрувати матеріал з фізики, технологій, інформатики, економіки.

- Інтеграція через наскрізні змістові лінії – встановлення зв'язків між предметами через наскрізні змістові лінії (екологічна безпека, громадянська відповідальність, здоров'я і безпека, підприємливість).

Запропоновані моделі інтегрованого навчання в закладі загальної середньої освіти ефективно впливають на оновлення змісту, урізноманітнення форм і методів навчання, підвищення якості знань та формування цілісного сприйняття навколишнього світу в учнівства.

Щодо компетентнісного підходу, то Концепція «Нова українська школа» визначає інтегроване навчання основою реформування системи освіти. У той же час, інтегроване навчання є ефективним інструментом реалізації цього підходу, оскільки забезпечує формування ключових компетентностей учнів через комплексне застосування знань з різних освітніх галузей [4].

У Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», зазначено, що вчитель має володіти здатністю здійснювати інтеграцію змісту різних освітніх галузей [7]. Тому, готуючись до інтегрованих уроків, педагогам доцільно дотримуватися такого алгоритму:

- визначення теми та мети інтеграції – виявлення спільних проблем, які можуть бути розглянуті в межах різних предметів;

- аналіз навчальних програм – визначення міжпредметних зв'язків та можливостей для інтеграції змісту;
- формулювання очікуваних результатів – визначення компетентностей, які будуть формуватися в процесі інтегрованого навчання;
- відбір змісту навчального матеріалу – виявлення спільних понять, закономірностей, способів діяльності;
- визначення форм та методів навчання – вибір оптимальних технологій для реалізації інтегрованого підходу;
- розробка системи оцінювання – створення інструментів для комплексного оцінювання рівня сформованості компетентностей [3].

У своєму дослідженні О. Пометун та Л. Пироженко, наголошують, що застосування інтерактивних технологій створює оптимальні умови для реалізації інтегрованого підходу в закладі загальної середньої освіти, оскільки забезпечує активну взаємодію учнів та комплексне застосування знань. Тому для ефективної реалізації інтегрованого навчання доцільно застосовувати такі педагогічні технології:

- технологія проблемного навчання, яка передбачає створення проблемних ситуацій, що потребують комплексного застосування знань з різних предметів;
- проєктна технологія, що передбачає організацію дослідницької діяльності учнів на основі інтеграції змісту різних предметів;
- технологія розвитку критичного мислення, що забезпечує формування здатності аналізувати інформацію з різних джерел та галузей знань;
- технологія кооперативного навчання, яка передбачає групову взаємодію учнів при виконанні комплексних завдань;
- інтерактивні технології (дискусії, дебати, рольові ігри), які створюють умови для активного застосування знань з різних предметів;
- технологія кейс-стаді, що передбачає аналіз конкретних ситуацій, які потребують комплексного підходу [6, с. 56].

Отже, інтегроване навчання є важливою складовою реалізації концепції Нової української школи та ефективним інструментом формування ключових компетентностей учнів. Воно забезпечує цілісність освітнього процесу, подолання фрагментарності знань та створює умови для їх практичного застосування в реальних життєвих ситуаціях.

Реалізація інтегрованого навчання в закладі загальної середньої освіти передбачає використання різних моделей інтеграції, педагогічних технологій та форм організації освітнього процесу. Ключовим аспектом ефективного впровадження інтегрованого навчання в освітній процес є органічне поєднання змісту різних навчальних предметів на основі компетентнісного підходу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою системи оцінювання рівня сформованості ключових компетентностей учнів та створенням навчально-методичних матеріалів для реалізації інтегрованого навчання в контексті реалізації Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п>
2. Ільченко В.Р. Роль інтеграції в реформуванні змісту загальної середньої освіти. URL : <https://bit.ly/4k2AqYa>
3. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL : <https://salo.li/e1C6A78>
4. Концепція «Нова українська школа» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-п>
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. URL : <https://lnk.ua/ZPeRDYbNY>
6. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2023. 192 с.
7. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20>
8. Савченко О.Я. Інтеграція змісту початкової освіти: теорія і практика. Київ : Освіта, 2023. 224 с.
9. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL : <https://bit.ly/3RZpwG8>

Єшенко Владислав,
методист з фізики навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та професійного розвитку.
Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
vladislav.eshenko@soippo.edu.ua

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УРОКІВ ФІЗИКИ

***Анотація.** У статті розглядається використання штучного інтелекту як інструменту практичної складової уроків фізики. Аналізуються різноманітні можливості застосування штучного інтелекту для створення віртуальних лабораторій, симуляцій, інтелектуальних помічників, асистентів, систем оцінювання та адаптованого навчання для учнів.*

Ключові слова: *ІІІ, віртуальна та доповнена реальність, віртуальна лабораторія, асистент, симуляція, імітація.*

Сьогодні, у сучасному освітньому процесі, фізика, як фундаментальна наука, відіграє одну із основних ролей у формуванні наукового світогляду та розвитку критичного мислення учнів. Недостатня кількість лабораторного обладнання, обмеженість часу на проведення дослідів, а також, труднощі в індивідуалізації навчання, доступності освіти в умовах військового стану, призводять до зниження зацікавленості учнів та ускладнюють засвоєння практичної складової уроків фізики. У цьому контексті актуальним стає пошук нових, інноваційних підходів та інструментів, здатних якісно трансформувати процес навчання та підвищити ефективність практичної підготовки учнів з фізики.

Одним із перспективних напрямів є використання штучного інтелекту (далі – ІІІ), потенціал якого у сфері освіти залишається недостатньо розкритим, особливо в контексті реалізації НУШ, зокрема, практичної складової уроків фізики.

Протягом останніх років суттєво зросла активність наукової спільноти щодо вивчення впливу ІІІ на освіту. Особливості та специфіка використання сервісів із ІІІ стали об'єктом вивчення, аналізу, застосування та вироблення рекомендацій українських науковців. Серед актуальних публікацій, що висвітлюють аспекти інтеграції ІІІ у навчання фізики, варто відзначити дослідження українських авторів: О. Кузьменко, І. Кобилянська, Р. Гуревич, Л. Коношевський, О. Коношевський, А. Воєвода та інші.

У своїх дослідженнях науковці (О. Кузьменко, І. Кобилянська) аналізують сучасні інструменти та технології ІІІ, такі як: віртуальні лабораторії (як-от Labster), обчислювальні платформи (Wolfram Alpha) та адаптивні навчальні системи, акцентуючи увагу на актуальності застосування ІІІ для персоналізації навчання, автоматизації оцінювання, моделювання складних фізичних процесів та інтеграції експериментальних даних, що є ключовим для практичної складової навчання фізиці [5].

Проблемі інтеграції ІІІ в освіту присвячені роботи дослідників (Р. Гуревич, Л. Коношевський, О. Коношевський, А. Воєвода), у яких зроблено акцент на практичному аспекті фізики через віртуалізацію й аналіз даних. Окрім цього, вченими «порушені» питання інтеграції ІІІ, персоналізації та автоматизації процесів, що є актуальними і для організації практичних робіт з фізики [1].

Перспективи застосування ІІІ в сучасній освіті, розглядає науковець Л. Куцак, він визначає основні напрями впровадження ІІІ, включаючи адаптивне навчання та автоматизоване оцінювання, що є вагомим при аналізі результатів практичних робіт з фізики [6].

В Україні створена та опублікована нормативно-правова база щодо використання ІІІ, що перебуває на етапі активного формування та розвитку. Актуальними ключовими документами та ініціативами, що визначають правові засади використання ІІІ в Україні є: Закон України «Про авторське право і суміжні права»; Концепція розвитку ІІІ в Україні; Концепція Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій ІІІ у пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року; Дорожня карта з регулювання ІІІ; Рекомендації щодо відповідального використання ІІІ.

Міністерство економіки України опублікувало рекомендації для розробників, користувачів та правовласників контенту щодо відповідального використання ІІІ без порушення прав інтелектуальної власності. Ці рекомендації спрямовані на запобігання порушенням авторських прав при використанні ІІІ [8].

На теперішній час спостерігається підвищений інтерес до впровадження засобів ІІІ, що можуть суттєво вплинути на якість освітнього процесу з метою його покращення.

Мета статті – розглянути можливості використання технологій ІІІ як інструменту реалізації практичної складової уроків фізики.

Штучний інтелект – це галузь інформатики, яка займається розробкою інтелектуальних машин, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту. Визначення ІІІ як потужного інструменту, що може виконувати складні завдання, який асоціюються з людською діяльністю та інтелектом, але робить це за допомогою комп'ютерних алгоритмів і моделей [5, с. 65].

Офіційно термін «штучний інтелект» «з'явився» у 1956 році на конференції у Дартмутському коледжі (США), яку організували Джон Маккарті, Марвін Мінські, Натаніель Рочестер і Клод Шеннон. Саме тут було проголошено ідею, що «...будь-який аспект навчання або інші особливості інтелекту можна описати настільки точно, що машину можна змусити імітувати цей процес» [9, с. 1-3]. До переліку інтелектуальних задач, що може вирішувати ІІІ, можна віднести: розпізнавання образів, логічне мислення, аналіз ситуації, розуміння нової інформації, навчання і самонавчання, планування цілеспрямованих дій [4, с. 6].

Упровадження ІІІ у сфері освіти осучаснює традиційне навчання і дає можливість учителям упроваджувати нові методики навчання. Із ІІІ навчання може бути зорієнтоване на кожного окремого школяра [7, с. 113]. ІІІ дає можливість аналізувати великі обсяги даних і формувати індивідуальні підходи до навчання, виявляти прогалини в знаннях учнів і пропонувати додаткові матеріали або вправи для поліпшення розуміння. Також, надаючи зворотний зв'язок, стосовно продуктивності окремого учасника освітнього процесу, ІІІ поліпшує навчання та робить його більш доступним [7, с. 113-114].

Зокрема, на уроках фізики використання ІІІ надає можливості для поглиблення знань учнів, індивідуалізації освітнього процесу, розвитку дослідницьких навичок.

Одним із напрямів використання ІІІ – є використання систем доповненої та віртуальної реальності, що допомагають учням краще розуміти складні явища через інтерактивний досвід.

Доповнена реальність – це технологія, що накладає цифрові елементи (зображення, відео, графіку) на реальне оточення користувача за допомогою пристроїв, таких як: смартфони, планшети чи спеціальні окуляри. Доповнена реальність повністю «занурює» користувача у штучне середовище, збагачує реальний світ додатковою інформацією, створюючи інтерактивний досвід [2]. Учитель, застосовуючи на уроках фізики візуалізацію фізичних процесів, може показувати, як виглядають електромагнітні поля, хвилі, сили між тілами в реальному просторі (MERGE Cube, Augment Education, HP Reveal).

Віртуальна реальність – це високорозвинена форма комп'ютерного моделювання, що дозволяє людині заглибитися у штучний світ і безпосередньо діяти в ньому за допомогою спеціальних сенсорних пристроїв, що зв'язують його з аудіовізуальними ефектами. При цьому зорові, слухові, моторні відчуття користувача замінюються їхньою імітацією, що генерується комп'ютером [3, с. 207]. Повне «занурення» у віртуальний світ відбувається за допомогою шоломів віртуальної реальності. Відтворення вчителем на уроках фізики віртуальних лабораторій, допоможе учням провести досліди, маніпулювати об'єктами та спостерігати закони фізики в дії – у віртуальному середовищі. Наприклад, «занурення» та подорожі у мікро- та макросвіт («зменшення» до рівня атома для дослідження структури речовини або «польоти» серед планет для вивчення гравітації); моделювання

явищ (рух тіл під дією різних сил, хвильові процеси у воді, акустиці або світлі (Labster VR, Google Expeditions VR, Unimersiv).

Ще одним із напрямів використання ІІІ на уроках фізики є можливість розробки вчителем віртуальних лабораторій і симуляцій, які не можна провести в умовах звичайної шкільної лабораторії через небезпеку, велику вартість або складність процесу, що вивчається [5, с. 67]. Вони можуть бути представлені у форматі гри або інтерактивного дослідження, де учні отримують миттєвий зворотний зв'язок від ІІІ-асистента, який може пояснювати результати, ставити запитання та мотивувати до подальших досліджень. Так можна досліджувати рух тіл, закони Ньютонa, електромагнітні поля, електричні кола, закон Ома, теплопровідність, газові закони, розсіювання, заломлення, інтерференція світла, звукові хвилі, резонанс, стоячі хвилі тощо [5, с. 65].

Прогнозування результатів дослідження та аналіз їх даних за допомогою інструментів ІІІ є одним із аспектів його практичного застосування. Під час виконання експериментів (як реальних, так і віртуальних) генерується значний обсяг інформації. Інструменти ІІІ можуть допомогти учням у їх обробці, візуалізації та аналізі, виявляючи закономірності, будуючи графіки та роблячи висновки. Використовуючи камеру смартфона або ноутбука, ІІІ може проаналізувати відео експерименту (наприклад, рух маятника, кульки, падіння об'єкта) і автоматично обчислити швидкість, прискорення, період коливань (прикладні аналізатори даних: Google Colab, MATLAB, Domo) [6, С.30-31] тощо. Це не тільки спрощує технічну частину аналізу, але й дозволяє здобувачам освіти зосередитись на інтерпретації результатів і розумінні фізичного змісту.

Для аналізу фізичних явищ на фото, створення наочних постерів і пояснень, виділення і трекінг-об'єктів на відео/фото, під час уроків фізики, доцільно застосовувати онлайн-фоторедактори із ІІІ. Завдяки їх використанню можливо: розпізнавання об'єктів і їх властивостей; визначення траєкторії руху об'єктів на фото; обчислення кутів, площі, розмірів об'єктів за шкалою; створення ілюстрацій до фізичних законів, постерів для проєктів або експериментів, інфографік з фізичними процесами. Окрім цього, можна автоматично «витягувати» об'єкти на фото та відео під час вивчення теми «рух тіл» (наприклад, фіксація положення м'яча у русі кадр за кадром) та візуалізації змін в експериментах (прикладні онлайн-фоторедактори: PicWish, Canva, Fotor, Cleanup.pictures, PhotoRoom та інші).

Застосування конструкторів вебсайтів із використанням ШІ, надає можливість створювати адаптивні сайти без необхідності програмування. За допомогою них, учень може вбудовувати симуляції фізичних процесів, розробляти курси, проекти, презентації з фізики тощо. Конструктори також мають додаткові функції автоматичного створення сайту за описом, формування інтелектуальних підказок, генерації контенту (приклади конструкторів вебсайтів з використанням ШІ: CodeDesign.ai, Durable, Wix + Wix ADI, Framer AI, Bookmark AiDA, Notion + Super.so) тощо. Це є потужним засобом для залучення здобувачів освіти до інтерактивного навчання, дослідницької діяльності та презентації розроблених проектів, за допомогою власних освітніх сайтів, міні-лабораторій, інтерактивних плакатів чи електронних звітів.

За допомогою ШІ також можна адаптувати навчальні симуляції, змінюючи параметри в реальному часі відповідно до дій учня, імітуючи поведінку реальних систем та дозволяючи досліджувати вплив різних факторів на фізичні процеси. За допомогою ШІ можна виявляти аномалії в даних або надавати підказки щодо можливих джерел похибок, що є важливою навичкою для майбутніх дослідників. Такий підхід сприяє більш ґрунтовному розумінню теоретичного матеріалу через наочну демонстрацію та активну взаємодію [5, с. 68].

Окрім того, ШІ може використовуватися для розробки адаптивних практичних завдань. Системи на базі ШІ можуть оцінювати рівень розуміння учнем матеріалу та його навички під час виконання практичних робіт, автоматично коригуючи складність завдань або пропонуючи додаткові вправи для закріплення певних аспектів. Це забезпечує індивідуалізований підхід до кожного учня, дозволяючи йому рухатися у власному темпі та зосереджуватися на тих знаннях, що викликають найбільші труднощі. Також, за допомогою ШІ, навчання на уроках фізики можна проводити, використовуючи інтерактивність та гейміфікацію, що значно підвищує зацікавленість учнів до вивчення фізики [7, с. 113-114].

Зробити урок фізики цікавим, захопливим, більш наочним, зрозумілим допоможе застосування нейронних мереж та алгоритмів машинного навчання, що створює реалістичні 3D-моделі електромагнітних полів, коливань хвиль, квантових процесів тощо. Системи, що реалізують віртуальні лабораторії і симуляції з елементами ШІ, здатні аналізувати індивідуальні успіхи кожного учня

та пропонувати завдання відповідного рівня складності. Окрім того, дозволяють адаптувати викладання фізики до потреб кожного школяра; надають змогу для автоматичного оцінювання знань, перевірки тестів, домашніх завдань або проєктів, аналізу слабких місць у знаннях учнів (Labster, PhET Interactive Simulations, Algodoo) [5, с. 66-67].

На базі ШІ можуть бути реалізовані інтелектуальні репетитори, асистенти або чат-боти, які допоможуть учням у розв'язанні складних фізичних задач, проаналізують допущені помилки та запропонують різні підходи до їх вирішення (ChatGPT, Gemini, Wolfram Alpha). ШІ може виступати як віртуальний асистент і для вчителя, надаючи допомогу у підготовці до практичних робіт, генеруючи інструкції або підказки, а також, допомагаючи вчителю в оцінюванні практичних навичок учнів.

При застосуванні засобів, що використовують ШІ, треба звернути увагу на певні недоліки його використання, зокрема:

- відсутність «реального досвіду» – учні не отримують навичок роботи з фізичними приладами, якщо всі експерименти проходять віртуально. Не розвиваються моторика та уважність, які потрібні при роботі в лабораторії;

- обмеженість моделей – навіть найкращі моделі ШІ не завжди відображають повноту та непередбачуваність реального експерименту. ШІ часто працює в рамках заданих параметрів, не враховуючи всі можливі варіації, які можуть виникнути у реальності;

- проблеми з етикою та освітнім процесом – учні можуть просто «натискати кнопки», не розуміючи фізичних принципів, якщо система занадто автоматизована. Існує ризик, що ШІ замінить активне мислення простим кліканням, знижуючи рівень аналітичного мислення;

- відсутність емоційного контакту – ШІ не замінить живу взаємодію з учителем;

- недостатня підготовка вчителів – багато педагогів не мають достатнього рівня технічної підготовки, щоб повноцінно використовувати ШІ. Упровадження ШІ вимагає додаткового навчання та часу, що не завжди можливе у шкільних умовах;

- залежність від техніки, труднощі в налаштуванні та вартість упровадження. Якщо немає доступу до потужного комп'ютера або інтернету, системи ШІ не працюють або працюють повільно. Відсутність технічної підтримки або збої можуть повністю «зірвати» урок. Не всі заклади освіти мають ІТ-спеціалістів, щоб інтегрувати

III. Програмне забезпечення та техніка з підтримкою III можуть мати велику вартість для звичайного закладу. Додаткові витрати на обслуговування, оновлення тощо;

– проблеми з конфіденційністю – використання III пов'язане з обробкою персональних даних учнів, що викликає занепокоєння щодо безпеки [6, С.33-34].

Таким чином, інтеграція III в практичну складову уроків фізики відкриває нові можливості для забезпечення інтерактивного та індивідуалізованого навчання, готуючи учнів до викликів сучасного науково-технічного світу. Проте, потрібно пам'ятати і про ризики щодо його використання.

Розглянуті у статті питання підтверджують, що використання III для якісної трансформації практичної складової уроків фізики – є інноваційним інструментом, що відкриває нові можливості для створення інтерактивних навчальних середовищ, автоматизації рутинних завдань, таких як: оцінювання лабораторних робіт, персоналізації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних потреб і темпу навчання кожного учня. Упровадження віртуальних лабораторій, симуляцій, віртуальної та доповненої реальності сприяє візуалізації складних фізичних законів та явищ, проведенню віртуальних експериментів у безпечному та контрольованому середовищі.

Інтелектуальні системи оцінювання забезпечують об'єктивність та оперативність зворотного зв'язку, що є важливим для вдосконалення експериментальних навичок учнів. Персоналізовані навчальні траєкторії, керовані III, дозволяють оптимізувати процес засвоєння знань, ураховуючи рівень підготовки та інтереси кожного учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуревич Р., Коношевський Л., Коношевський О., Воевода А. Інтеграція штучного інтелекту в сферу освіти: Проблеми, виклики, загрози, перспективи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2024. Вип. 72. С.171–186. URL : <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5647> (дата звернення: 03.05.2025).
2. Іннак Р. Що таке доповнена реальність та її особливості. *Свобода*. 2025. URL : <https://surl.li/jevpsl> (дата звернення: 30.04.2025).
3. Климнюк В. Віртуальна реальність в освітньому процесі. *Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця, Харків*, 2018. С.207–212. URL : <https://salo.li/1f70c35> (дата звернення: 03.05.2025).
4. Коцовський В. Методи та системи штучного інтелекту: конспект лекцій. Ужгород: Ужгородський нац. ун-т, 2016. 142 с. URL : <https://surl.lu/zoiwoq> (дата звернення: 23.04.2025).

5. Кузьменко О., Кобилянська І. Використання ІІІ в навчанні фізико-технічних дисциплін в контексті STEM. *ПедБез*. 2024. Вип. 9. С.64–69. URL : <https://surl.li/aludlj> (дата звернення: 06.05.2025).
6. Куцак Л. Штучний інтелект у сучасній освіті: Перспективи застосування та виклики. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2025. Вип. 74. С.27-37. URL : <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5679> (дата звернення: 27.04.2025).
7. Процак Т., Кривецький В., Проняєв Д., Ясінський М., Забродська О. Актуальність використання штучного інтелекту в сучасних умовах освітнього процесу. *Буковинський медичний вісник*. 2023. Вип. 27. URL: <http://e-bmv.bsmu.edu.ua/article/view/296526> (дата звернення: 26.04.2025).
8. Рекомендації щодо відповідального використання ІІІ. Міністерство економіки України. 2023. URL : <https://surl.li/zyadii> (дата звернення: 06.05.2025).
9. John McCarthy, Marvin L. Minsky, Nathaniel Rochester, Claude E. Shannon. A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence, August 31, 1955 URL : <https://ojs.aaai.org/aimagazine/index.php/aimagazine/article/view/1904> (дата звернення: 06.05.2025).

Забуга Валентина,

учитель хімії вищої категорії.

Лебединський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №7

Лебединської міської ради Сумської області

zabuga_val@ukr.net

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Анотація. У статті розкрито теоретичні засади та практичні аспекти розвитку креативного мислення в учнів під час вивчення хімії в контексті Нової української школи.

Ключові слова: нова українська школа, мислення, креативність, концепція, інтерактивні методи.

Інтеграція України в Європейський освітній та науковий простір ставить перед сучасною школою завдання модернізації освіти в контексті Нової української школи. Сучасна школа – це місце, де учні формують своє майбутнє, враховуючи власні інтереси, потреби та можливості. Завдання вчителя – навчити їх продуктивно діяти в умовах швидких змін та невизначеності. Постійна поява нових технологій вимагає креативного впровадження у виробничій, соціальній та культурній сферах. Це, своєю чергою, актуалізує потребу в креативних працівниках, що зумовлює необхідність розвитку креативного мислення в учнів.

Останніми роками розвитком креативності активно займаються такі дослідники, як: О.Є. Антонова (технологія розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних

дисциплін); І.В. Гриненко (педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю); О.М. Дунаєва (формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки); І.В. Подорожна (розвиток креативності майбутнього вчителя природничого профілю) [3].

Метою статті є виявлення ефективних методів і прийомів, що сприяють формуванню креативного мислення в учнів під час вивчення хімії в контексті Нової української школи.

Сучасний світ характеризується стрімким застаріванням знань та навичок. Відомий американський підприємець, письменник та викладач Роберт Кійосакі зазначав: «Щоб встигнути за змінами, вам кожні півтора року доведеться вчитися всього практично заново. Те, чого Ви навчилися, важливо, але набагато важливіше те, наскільки швидко Ви можете перевчитися, змінитись і пристосовуватися до нової інформації». Більшість керівників успішних компаній вже усвідомили цінність такого підходу, відчувши потребу в творчих співробітниках, здатних помічати найменші зміни навколишнього світу.

Поняття «креативність», «творчий підхід», «креативна особистість», «творчі успіхи», «думати творчо», «прояв креативності» є показниками професіоналізму в сучасному суспільстві. Креативність (від англ. *create* – створювати) – це творчі здібності індивіда, що свідчать про готовність до створення принципово нових ідей, які відрізняються від традиційних або прийнятих схем мислення.

Метою шкільної освіти є розвиток дитини як креативної, творчої особистості шляхом включення її в різні види діяльності: навчання, пізнання, спілкування. Головне – не дати готову відповідь, –а направити на шлях самостійних пошуків відповідей. Ми маємо створити умови для формування креативної особистості.

Різні вчені дають власні визначення креативності: «це здатність привносити щось нове у досвід» (Ф. Баррон); «здатність породжувати оригінальні ідеї в умовах розв'язування або постановки нових проблем» (М. Уаллах); «копати глибше, дивитися краще, виправляти помилки, розмовляти з кішкою, пірнати в глибину, проходити крізь стіни, запалювати сонце, будувати замок на піску, вітати майбутнє» (Поль Торранс).

Отже, під креативністю будемо розуміти здатність розв'язувати нестандартні проблеми, уміння побачити в об'єкті нові ознаки, знайти нове використання.

Креативною можна назвати людину, позбавлену стереотипів, адже стереотип заганяє в рамки, де важко знайти нове рішення. Тому сьогодні ми говоримо про необхідність створення умов для формування креативності учнів. Для розвитку дитячої творчості необхідно надати дітям матеріали для занять та можливість працювати з ними, заохочувати творчі інтереси дитини, забезпечити внутрішню розкутість та свободу. Психолог В. Дружинін вважає, що креативність є властивістю, яка актуалізується лише тоді, коли це дозволяє навколишнє середовище.

Для формування креативності необхідні певні умови:

- наявність позитивного зразка творчої поведінки (насамперед на розвиток здатності впливає спілкування дітей із дорослими, які володіють креативними здібностями);
- умови для наслідування творчої поведінки;
- соціальне підкріплення творчої поведінки.

Концепція сучасної креативної освіти відповідає основним документам, що забезпечують діяльність освітньої галузі. Таким чином, на думку більшості дослідників, креативність піддається розвитку.

Хімія та інші предмети природничого циклу – це дисципліни, в процесі вивчення яких школярі мають змогу розібратися з тим, як правильно поводитися людям на планеті, щоб не заподіяти шкоди наступним поколінням. Головна суть креативної освіти на уроках природничого циклу полягає у відмові від репродуктивного відтворення матеріалу підручника та впровадженні принципово нових методів навчання, що сприятимуть розвитку творчої особистості.

Під час вибору методів уроку потрібно віддавати перевагу саме активним методам освіти. До них можна віднести проблемне навчання, творчо-пошуковий метод, дослідницький. При формуванні креативного мислення потрібно обирати такі форми роботи, які найповніше дадуть змогу самореалізуватися учням. До таких форм можна віднести індивідуальну та групову роботу. Формування синектичних груп, коли школярі можуть виступати у ролі геоморфологів, кліматологів, геологів, синоптиків, є ефективним підходом. Важливим є те, щоб учні самі обирали собі групу, в якій вони хочуть працювати. Існує багато методів та прийомів креативної освіти. Розглянемо ті, які найкраще підходять під час вивчення хімії [4].

До креативних методів належать методи, які в традиційному розумінні є інтуїтивними: метод «мозкового штурму», метод емпатії, педагогічні методи, де учень виконує роль учителя, тощо. Такі

методи спираються на нелогічні дії учнів, які мають інтуїтивний характер. Інший вид креативних методів навчання базується на виконанні алгоритмічних приписів та інструкцій (методи синектики, «морфологічного аналізу»). Їх мета – побудова логічної опори для створення учнями принципово нових ідей. Наступний вид креативних методів – метод евристики, тобто прийоми, які дозволяють учням вирішувати завдання шляхом «наведення» на можливі правильні їх рішення та скорочення варіантів таких рішень.

Розглянемо деякі з методів, що належать до групи креативних методів навчання:

Метод придумування – це спосіб створення невідомого учням раніше продукту за результатами їх певних розумових дій. Метод реалізується за допомогою таких прийомів:

- заміщення якості одного об'єкта якостями іншого з метою створення нового об'єкта;
- пошук властивостей об'єкта в іншому середовищі;
- зміна елемента об'єкта, що вивчається, та опис властивостей нового об'єкта, здобутого за результатами цієї зміни.

Метод «Якби...». Учням пропонується скласти опис та намалювати малюнок про те, що відбудеться, якщо щось зміниться. Виконання учнями подібних завдань не тільки розвине їх здатність уявляти, а й дозволить краще зрозуміти зв'язок реальності з майбутнім. Метод образної картини відтворює такий стан учня, коли сприйняття і розуміння об'єкта, що вивчається, ніби зливаються, відбувається його цілісне, нерозчленоване бачення.

Метод гіперболізації. Збільшується чи зменшується об'єкт пізнання, його окремі частини або якості: придумується найдовше слово, найменше число; зображуються інопланетяни з великими головами або маленькими ногами; готується найсолодший чай або дуже солоний огірок. Особливий ефект таким уявленням може надати Книга рекордів Гіннеса, у якій досягнення балансують на межі реальності та фантазії.

Метод аглютинації. Учням пропонується поєднати непоєднані в реальності якості, властивості, частини об'єкта та зобразити, наприклад: гарячий сніг, вершину безодні, обсяг пустоти, солодку сіль, чорне світло тощо.

Метод «мозкового штурму» – це метод групового розв'язання творчої проблеми або метод комунікативної атаки. Основне завдання

методу – збирання якомога більшого числа ідей шляхом звільнення учасників обговорення від інерції мислення та стереотипів.

Характерними особливостями методу є:

- спрямованість на активізацію творчої думки учнів;
- використання засобів, які знижують критичність та самокритичність особистості (пряме інструктування та/або створення сприятливих умов для виховання співчуття, взаємопідтримки та схвалення), завдяки чому зростає її впевненість у собі;
- функціонування на засадах вільного, нічим не обмеженого генерування ідей у групі спеціально відібраних осіб («генераторів ідей»);
- магістральний шлях розвитку творчих здібностей учнів в умовах розкріпачення їх інтелектуальних можливостей за рахунок послаблення психологічних бар'єрів;
- зниження рівня самокритичності учнів і запобігання витісненню оригінальних ідей у підсвідомість як небезпечних;
- створення умов для появи нових ідей;
- сприяння появі почуття психологічної захищеності.

Метод синектики – це спосіб стимуляції уяви учнів через поєднання різнорідних елементів, який базується на методі «мозкового штурму», різних за видом аналогій (словесної, образної, особистої), інверсії, асоціації тощо.

Характерними особливостями методу є:

- вихід за рамки вузькопрофільних можливостей шляхом залучення до вирішення проблеми спеціалістів з різних галузей (група синектики);
- розширення поля дій, вироблення нових підходів до вирішення проблеми через зіткнення несподіваних думок, незвичайних аналогій (прямих, суб'єктивних, символічних, фантастичних), які розвивають мислення;
- підвищення медитації особистості, що дозволяє гранично зосередитися на об'єкті, створюючи оптимальні умови для активізації інтуїтивного процесу. Спочатку обговорюються загальні ознаки проблеми, висуваються та відсіюються перші рішення, генеруються та розвиваються аналогії, використовуються аналогії для розуміння проблеми, вибираються альтернативи, ведеться пошук нових аналогій. Вже після цього повертаються до проблеми. При застосуванні методу синектики отримані результати рекомендується не оцінювати, тому що вербалізація ідеї гальмує її розвиток.

Метод «морфологічного аналізу», або метод багатовимірних матриць, в основу якого покладено принцип систематичного аналізу. У процесі розробки нової ідеї учням необхідно скласти матрицю, в якій слід розкрити перелік ознак даної ідеї або завдання (характеристики, процеси, параметри, критерії тощо). Відбувається процес знаходження нових, несподіваних та оригінальних ідей шляхом складання різноманітних комбінацій відомих та невідомих елементів. Аналіз ознак та зв'язків, отриманих з різних комбінацій елементів (побудов, процесів, ідей), застосовується як для виявлення проблем, так і для пошуку нових ідей.

Метод інверсії, або звернення, орієнтований на пошук ідей у нових, несподіваних напрямках, здебільшого протилежних традиційним поглядам та переконанням.

Характерними особливостями цього методу є:

- орієнтація на принцип дуалізму;
- розвиток діалектики мислення учнів;
- вплив на рівень розвитку творчих здібностей. Коли стереотипні прийоми виявляються марними, застосовуються принципово протилежні альтернативи рішення.

Завжди знайдуться учні, які зможуть швидше вирішити проблемну ситуацію, тому таким учням потрібно задавати додаткове завдання для самостійного опрацювання з метою більш глибокого вивчення даної теми. Прикладом такої роботи може бути проєкт.

У процесі вивчення хімії потрібно урізноманітнювати дослідницьку діяльність учнів, покладаючи на них особисту відповідальність за результати навчально-дослідної діяльності. Вчитель повинен виступати в ролі фасилітатора (помічника), спонукати учнів до максимальної самостійної пізнання, створюючи творчий психологічний клімат засобами співпраці. Наприклад, на етапі мотивації навчально-пізнавальної діяльності учням пропонується метод «Якби...», де вони кожен по-своєму уявляє дану ситуацію і пропонує свій варіант розвитку подій. Саме тут проявляється їхнє вміння нестандартно мислити.

При виборі методів та прийомів навчання дуже важливо не забувати про диференціацію навчання. Всі учні мають різний рівень навчальних досягнень, тому мають отримувати завдання, що відповідають їхньому рівню. Також слід не забувати про можливість самостійного вибору посильного завдання.

Отже, головний чинник креативного навчання – ініціативність учнів. Якщо учень часто, легко і охоче продукує конструктивні ідеї; здатний самостійно їх апробувати й застосувати; аналізує свої та прогнозує ймовірні наслідки; уникає одноманітного маніпулювання, урізноманітнює пошук розв'язання; ніколи не кидає розпочате на півдорозі, переважно самостійно долає труднощі; вдало використовує відому інформацію й здобуває нову; приймає самостійні рішення; реалістично оцінює результат своєї діяльності; прагне виявити оригінальність, не схильний репродукувати зразок, – можна вважати, що в такої дитини розвинені креативні здібності.

Обережно, ненав'язливо підтримуйте прагнення учнів до творчості. Співчуйте їх невдачам, підтримуйте творчі пошуки дитини, ставтеся до процесу з симпатією та теплотою. У жодному разі не давайте негативної оцінки дитячій творчості. Будьте терпимі до «дивних» ідей дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зламанюк Л. Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості. *Хімія*. №7. 2011.
2. Охромчук Н. Інноваційно-трансформаційний підхід до вивчення нового матеріалу як один з факторів компетентнісної моделі особистості. Харків : Основа, 2010.
3. Павленко В.В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. праць / редкол.: Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л. [та ін.]. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. Вип. 23. 128 с. С. 15–21.
4. Чигрина В. Технології розвитку креативності в процесі навчання. *Джерело* №25-32 серпень, 2011.

Золотокрилець Тетяна,
інструктор з фізичної культури.
Сумський дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) №40 «Дельфін»
Сумської міської ради Сумської області
tzolotokrilec@gmail.com

ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлюються особливості організації освітнього процесу з фізичного розвитку дошкільників; можливості інтеграції форм, технологій та методів оздоровчого спрямування в організацію освітнього процесу у закладі дошкільної освіти; практичний досвід застосування технологій збереження і зміцнення здоров'я дошкільників та їх фізичного розвитку,

Ключові слова: фізичний розвиток, здоров'язбережувальні технології, спортивні змагання, спортивні свята, фізичні вправи.

Проблема збереження і зміцнення здоров'я дошкільників сьогодні набула надважливого значення у реалізації завдань сучасної дошкільної освіти і потребує впровадження у педагогічну діяльність інструкторів з фізичної культури нових форм, методів та технологій організації освітнього процесу. Відтак перед інструкторами з фізичної культури, які працюють з дітьми дошкільного віку, стоїть питання вибору найбільш ефективних, оптимальних для своїх вихованців форм і методів рухової активності, а також здоров'язбережувальних технологій.

Питаннями теорії і методики фізичного виховання дітей дошкільного віку займаються Е. Вільчковський, О. Курок, Н. Ревнівцева, М. Терехова та ін.; організацією оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі Л. Калуська, Л. Швайка та ін.

Проблема впровадження здоров'язбережувальних технологій, у зв'язку зі своєю актуальністю, широко представлена у сучасних дослідженнях українських та зарубіжних вчених. Зокрема, О. Богініч, Н. Денисенко, О. Івахно, В. Оржеховська та інші досліджували питання класифікації здоров'язбережувальних технологій; авторські розробки здоров'язбережувальних технологій представлені у працях О. Байер, Н. Букреєва, Н. Семенова та інших.

Нетрадиційні методи оздоровлення дітей дошкільного віку стали предметом наукових досліджень Г. Григоренко, Н. Денисенко, Ю. Коваленко, Н. Маковецької та ін.

Мета статті – аналіз практичного досвіду застосування технологій здоров'язбереження дошкільників у процесі їх фізичного розвитку.

Необхідною складовою у фізичному розвитку дітей дошкільного віку є організація освітнього простору. Тому у спортивному залі Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 40 «Дельфін» застосовується цікаві та ефективні технології:

- нестандартна розмітка «ніжки і долоньки», виготовлені власноруч з кольорового фетру. Їх можна застосовувати для ігор, виконувати шикування, перешікування, показувати напрямки руху, вправи на координацію рухів, музичні вправи;

- різнокольорові стрічки, кольорові картки для рухливої гри «Зроби фігуру» та для проведення вправ, ігор, танцювальних рухів під час руханок;

– нестандартна смуга перешкод, що утворена із різноманітних геометричних фігур-блоків, та батут, які активно використовуються під час організації занять з фізичної культури, змагань, розваг, ігор.

За Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні фізична життєва компетентність пов'язана зі станом здоров'я, руховою активністю, будовою тіла, зовнішністю, роботою організму, м'язовою та предметно-практичною активністю [1]. Зокрема, у освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» [4], приділяється особлива увага впровадженню в освітній процес закладу дошкільної освіти здоров'язбережувальних технологій та методів.

Наразі існує безліч традиційних і нетрадиційних методик та технологій, які дозволяють вирішити комплекс завдань і проблем, що стоять перед педагогом щодо збереження й зміцнення здоров'я дитини. У практику роботи з фізичного виховання у дошкільному закладі впроваджується система оздоровчих інтегрованих занять, що мають тематичний характер. Під час їх проведення використовуються такі інноваційні технології як вправи степ на платформах, з фітболами, елементи йоги, руханки, танцювальні елементи, стречінг тощо.

Варто зазначити, що ефективність нововведень у здоров'язбережувальну роботу з дітьми дошкільного віку залежить від знання методик, систематичності та раціональності їх використання [3, с. 67]. Тому в нашому закладі активно застосовуються різні форми організації здоров'язбережувальної роботи з дітьми дошкільного віку, які сприяють реалізації системної роботи зі збереження і зміцнення здоров'я дітей. Такими формами стали: ранкова зарядка, рухливі ігри та вправи, рухливо-оздоровчі фізкультхвилинки, спортивні свята, спортивні розваги, спортивні змагання тощо.

Системна робота зі збереження і зміцнення здоров'я дітей реалізується у процесі постійної інтеграції здоров'язбережувальних технологій та методів у освітній процес. Прикладом такої інтеграції стали організовані спортивні змагання і вправи на «День відкритих дверей» для батьків, народні свята «Стрітіння», «Масляна» тощо.

Постійним у системі роботи зі збереження і зміцнення здоров'я дошкільників є проведення для дітей спортивних та спортивно-розважальних свят: «Козацькому роду нема переводу», «Козацькі розваги» тощо. Запропоновані теми спортивних свят проводимо у всіх вікових групах, але з різним фізичним навантаженням.

Важливою складовою з фізичного розвитку дошкільників стали спортивні розваги. Цікаво проводили спортивна розвага з охорони

життєдіяльності «Спритні рятівники». Вдало організована та проведена спортивна розвага «Як дитина бігає, грається, то їй здоров'я усміхається» стала ефективною формою у процесі збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку і була відзначена дипломом за зайняте 2 місце у Всеукраїнському конкурсі «В серці, в мистецтві, в душі», а спортивна розвага «Веселі старты», яка була проведена у закладі, відзначена дипломом за зайняте 2 місце у Всеукраїнському конкурсі «Віртуоз».

Захопливими для дітей раннього дошкільного віку стали різноманітні спортивні ігри. Серед них рухливі ігри на свіжому повітрі, навчально-розвивальні та сюжетно-рольові ігри з елементами спортивних ігор. Для системної роботи зі збереження і зміцнення здоров'я дошкільників у процесі їх освітньої діяльності постійно використовуємо рухливі ігри під музику: «Змійка я маленька», «Веселий потяг». «Карусель», «Швидко-повільно», «Будь уважний», «Стрибай кружляй», «Роби, як я», «Завмири», «Стонога».

Також ми з дітьми любимо танцювальні руханки. Для цього використовуємо інтерактивну дошку і ноутбук. Руханки «Булька», «Черепашка аха-аха», Привіт-привіт!», «Акула», «clap clap», «Я танцюю з тобою», А рам-зам, зам», «Танцюй, стій», «В здоровому тілі – здоровий дух», «Банан» та інші стали гарним здоров'язбережувальним прийомом у різні формах організації освітньої діяльності дітей дошкільного віку.

У процесі фізичного розвитку дошкільників значна роль належить навчанню дітей збереженню рівноваги в різних позах, розгойдуванню в різні сторони, розворотам тощо [2, с. 68]. Тому вправи на збереження рівноваги стали важливою складовою занять з фізичної культури. Для роботи з такими вправами ефективно використовуються сучасні дидактичні посібники: «Цирковий балансір», «Чудо-кільця», «Чарівні мішечки», «Лижний тандем», «Весела гусениця» та інші. Застосовується також комплекс вправ на координаційній драбині. Важливо зазначити, що суттєвою основою впливу фізичних вправ на стан здоров'я дошкільників є підвищення їхнього емоційного тону.

Ефективним для зміцнення та збереження здоров'я дітей дошкільного віку є впровадження оздоровчих форм і методів фізичної культури терапевтичного спрямування. Вважаємо доцільним у процесі оздоровлення дошкільників впроваджувати вправи з дихальної гімнастики, оскільки «важливим аспектом

фізичного розвитку дітей дошкільного віку є вміння регулювати темп власного дихання» [5, с. 13]. Тому для розвитку правильного дихання систематично проводимо дихальну гімнастику з ігровими посібниками. Адже дихання є засобом оздоровлення та профілактики багатьох захворювань. Спочатку дихальні вправи здаються дітям складними, тому важливо допомогти їм перетворити нудні вправи на веселу гру. Дітям дуже подобаються ігри на дихання: «Гарячий чай», «Повітряний футбол», «Човники», «Літаючі кульки», «Прожерливі фрукти», «Веселі жабенята», «Вітрячки», «Султанчики», «Вогняний дракон», «Вітерець у пляшці», «Мильні бульки».

З метою реалізації системного підходу до організації освітньої діяльності щодо збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку в нашому закладі започатковано функціонування гуртка спортивного спрямування «Цікава фізкультура», який охоче відвідують наші вихованці.

Застосовуючи комплекс оздоровчих технологій, методів та форм у процесі фізичного розвитку дітей дошкільного віку, збереження та зміцнення їхнього здоров'я, ми також сприяємо важливому й необхідному психічному здоров'ю дошкільників. Це пояснюється тим, що нетрадиційні методи та технології здоров'язбережувального і здоров'яформувального спрямування викликають позитивні емоції та задоволення у дошкільників.

Також обов'язково об'єднуємо зусилля батьків та педагогічного колективу з метою ефективної організації фізкультурно-оздоровчої роботи й виховання здорового майбутнього покоління.

Підсумовуючи, слід зауважити, що тільки реалізуючи всі зазначені форми, технології та методи розвитку фізичної культури дітей дошкільного віку, збереження та зміцнення їхнього здоров'я, можна досягти тісної взаємодії основних факторів, що впливають на здоров'я дошкільників. Системний підхід до формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я та мотивації на здоровий спосіб життя дозволяє дотримуватися гармонійних, доброзичливих взаємин між усіма учасниками освітнього процесу: педагогами, дітьми та батьками вихованців, – при цьому залишаючи дитину центром усіх освітніх впливів.

Отже, важливо зазначити, що активне системне застосування здоров'язбережувальних технологій, методів та форм організації освітньої діяльності є надзвичайно необхідним у фізичному розвитку дітей раннього віку, зокрема у формуванні в них

здоров'язбережувальної компетентності. Це дозволяє ефективно реалізувати один із пріоритетних напрямків роботи закладу дошкільної освіти, а саме збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, формування здорового способу життя дошкільнят, активної життєвої позиції щодо власного життя та власної безпеки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у можливості розширити застосування здоров'язбережувальних технологій у різних формах організації освітньої діяльності дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : <https://surl.li/vtttdyd> (дата звернення: 23.04.2025).
2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2014. 428 с.
3. Гаращенко Л. В. Здоров'язбережувальні методики виховання у фізкультурно-оздоровчому процесі сучасного дошкільного закладу. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Випуск 1 (44). 2011. С. 67-71.
4. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту: В.О.Огнев'юк. Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 304 с.
5. Шамрай А. І. Організація фізкультурно-оздоровчої роботи в ДНЗ . *Дошкільний навчальний заклад*. 2017. № 10. С. 12–17.

Івченко Світлана,
заступник директора з виховної роботи
Сумський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 2
Сумської міської ради Сумської області
ssh_2_sumy@ukr.net

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Анотація. У статті висвітлено досвід впровадження програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) у школах України в межах п'ятирічного всеукраїнського експерименту. Розкрито основні принципи програми, її роль у формуванні емпатії, стресостійкості та м'яких навичок в учнів. Окреслено перспективи подальшої інтеграції СЕЕН в освітній простір України.

Ключові слова: емоції, емпатія, м'які навички, стресостійкість, соціально-емоційного та етичного навчання.

В умовах глибоких соціальних трансформацій та тривалої війни в Україні надзвичайно зростає потреба в освітніх програмах, що формують емоційну стійкість, здатність до співпереживання та конструктивної взаємодії. Програма соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) відповідає цим запитам, адже поєднує наукові

підходи до розвитку соціально-емоційних навичок і принципи етичного мислення, необхідні для сучасного українського суспільства.

Мета статті – проаналізувати результати та практичний досвід впровадження програми соціально-емоційного та етичного навчання в українській школі за підсумками п'ятирічного всеукраїнського експерименту, визначити її вплив на формування емоційного інтелекту, м'яких навичок та стресостійкості учнівства.

Соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН) – це комплексна рамкова концепція та навчальна програма, засновані на науці співпереживання та спрямовані на розвиток соціальних, емоційних і етичних компетентностей учнівства різного віку в усьому світі. В основі програми – ідея формування внутрішніх ресурсів, необхідних для емоційної стійкості, усвідомленості та здатності ставити себе на місце іншої людини. Перший крок у цій програмі передбачає опанування навичок саморефлексії, саморегуляції та емпатії як основи для конструктивної взаємодії в соціумі. Важливо відзначити спрямованість програми СЕЕН на виховання в особистості, насамперед у дітей, здатності до співпереживання, системного мислення, відповідального ставлення до себе та інших, що є необхідною передумовою для життя в глобалізованому світі.

Як зазначає натхненник програми Далай-лама XIV: «Ми всі в сучасному світі пов'язані одне з одним. Виклики, що стоять перед нами і стоятимуть перед майбутніми поколіннями, вимагають співпраці між країнами, расами й релігіями. Мусимо бачити одне в одному не ворогів чи конкурентів за обмежені ресурси, а братів і сестер у спільному домі – нашій планеті. І для цього потрібне нове мислення, яке визнає взаємозалежність між людьми і потребу вирішувати проблеми та стимулювати зміни через діалог і співпрацю. Не можна співпереживати лише тим, хто схожий на нас за національністю чи релігією; мусимо бути чутливими до всіх, бо всі ми – насамперед люди» [2, с. 5-8].

Програму СЕЕН розробляли науковці університету Еморі (США) п'ять років, одночасно випробовуючи її елементи у 500 закладах освіти у США, Індії, Бразилії, Великій Британії, Швеції, Швейцарії, Австралії та інших країнах. Впровадження СЕЕН серед 270 000 школярів США сприяло покращенню їх академічної успішності на 11%, бійки та цькування стали рідшими на 10%. Офіційна презентація програми відбулася у квітні 2019 в Нью-Делі (Індія) [5].

У 2019 році EdCamp Ukraine ініціював всеукраїнський експеримент «Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та естетичного виховання», затверджений Наказом МОН України №1431. П'ятирічний експеримент, підтриманий державними та міжнародними інституціями, охопив 26 шкіл із 23 областей. Серед цих шкіл – і Сумський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ст. №2 Сумської міської ради. Представники експериментальних закладів освіти 2-6 жовтня 2019 року пройшли тренінги з розробниками програми та українськими експертами-консультантами проєкту.

Рішенням педагогічної ради від 01 листопада 2019 постановлено взяти участь у проведенні експерименту всеукраїнського рівня. До апробації програми долучено 225 учнів та учениць 3-А, 3-Б, 3-В, 5-А, 7-А, 7-Б, 7-В класів. Для ознайомлення та подальшого впровадження програми було створено робочу групу у складі класних керівників, практичного психолога та заступника директора з виховної роботи. Було розроблено план заходів щодо реалізації програми, організовано тренінгові заняття по оволодінню методиками, прийомами за програмою СЕЕН. Вчительками почали проводитися уроки СЕЕН на годинах спілкування з учнівством.

При подальшому впровадженні СЕЕН в освітній процес враховували, що наприклад у молодшій школі така інтеграція може здійснюватися шляхом застосування на уроках прийомів, дотичних до концепції Нової української школи. Зокрема, доцільним є проведення ранкових зустрічей – спільних бесід, під час яких діти можуть поділитися власними емоціями, обговорити переживання та налагодити емоційний контакт. Важливу роль відіграють ігрові методики: рольові ігри, спрямовані на розвиток емпатії та соціальних навичок. Серед них варто виокремити вправи «Розігруємо емоції», де діти зображають емоційні стани мімікою та жестами, «Дзеркало емоцій» – у парній взаємодії, «Міст дружби» – для моделювання підтримки одне одного в складних ситуаціях, «Чарівні окуляри» – для формування позитивного сприйняття оточення. Ефективним засобом виховання емоційної обізнаності є казкотерапія – створення та обговорення історій про взаємопідтримку й доброзичливість. Практика проведення кола підтримки сприяє розвитку навичок активного слухання, поваги до думки іншої людини, конструктивного розв'язання конфліктів. Запровадження щоденників емоцій

допомагає здобувачам і здобувачкам освіти усвідомлювати власні емоції та вчитися регулювати свій емоційний стан [4, с. 9–11].

У практиці інтеграції СЕЕН до освітнього процесу початкової та середньої школи ефективними є візуалізаційні, дихальні та інтерактивні методики. Зокрема, вправа «Моя щаслива мить» сприяє розвитку усвідомлення позитивних емоцій і формуванню навички рефлексії. Медитативні практики, зокрема «Спокійний океан», «Світло в серці», «Квітка і свічка», а також дихальна техніка «Квадратне дихання», забезпечують зниження рівня стресу, розвиток саморегуляції та концентрації уваги. Рольові ігри й вправи на активне слухання формують комунікативні навички, емпатію та стресостійкість.

Досвід проведення факультативних занять із підлітками 13–14 років засвідчив доцільність поєднання медитацій, технік уважності, рольових ігор та групової рефлексії для розвитку емоційного інтелекту, навичок подолання стресу, усвідомленості та психологічної стійкості. За результатами впровадження зазначених практик в експериментальних школах виявлено позитивні зміни: підвищення самоконтролю, зниження тривожності, покращення соціальних навичок і взаємодії, розвиток упевненості в собі та зростання навчальної мотивації. Найбільший інтерес в учнівства викликали вправи «Взаємозалежність» і «Миттєва допомога» [3, с. 105–108].

У лютому 2020 року до закладу завітали засновники та координатори СЕЕН з візією. Вони відвідали уроки вчительства, яке з початку експерименту почало доповнювати класичні заняття українським контентом: картини, музику, мультиплікаційні фільми вітчизняних художників, композиторів, режисерів. Цей матеріал допомагав досягнути деякі теми, тому що учням та ученицям простіше було зрозуміти поняття «співпереживання», «емпатія» на прикладі героїв творів українських авторів та авторок, а не лише на прикладах з програми СЕЕН. Адже СЕЕН є гнучкою та адаптивною програмою, тому вона постійно і органічно доповнюється українськими практиками з урахуванням національних особливостей [3, с. 245–247]

Ми не тільки накопичували досвід впровадження СЕЕН, а й активно поширювали його серед колег. До прикладу, координаторка проєкту СЕЕН у закладі освіти С. Івченко ділилася таким досвідом на засіданні координаційної ради з питань профілактики правопорушень 13 листопада 2020 року. Виступ на тему «Впровадження СЕЕ-навчання як один із шляхів подолання

девіантної поведінки школярів» прослухали заступники директорів з виховної роботи. Також досвід впровадження СЕЕН обговорювався на методичному об'єднанні керівників шкільних методичних об'єднань класних керівників шкіл м. Сум (11 лютого 2020 року), семінарі заступників директорів з виховної роботи Сумської області (03 березня 2020 року) тощо.

Проведено інформаційні кампанії для ознайомлення дітей, батьків, громадськості з основними засадами експерименту, де висвітлювалася інформація про програму СЕЕН. Було створено інформаційний куточок в вестибюлі школи, ознайомлювальні куточки по кабінетах, батьківські збори, де висвітлювались питання про впровадження програми, інформація в мережесітєвих групах.

Заступниця директора С. Івченко стала рецензенткою модельної програми експериментального курсу за вибором «Соціально-емоційне й етичне навчання» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти.

З 2023/2024 навчального року практики СЕЕН реалізувалися класними керівницями у 6-А, 7-В, 6-В, 11-Б, 3-А, 3-В класах. У зв'язку з карантинними обмеженнями, початком воєнних дій учительство почало застосовувати практики СЕЕН на хвилинали спілкування, інтегрувати їх у навчальні заняття, а не проводити окремими заняттями. Тому доцільним стало введення факультативних годин для подальшої реалізації програми, оскільки вона дає можливість оволодіння вкрай необхідними навичками, особливо в наш час.

10 травня в Сумському закладі загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №2 Сумської міської ради відбулася (не)конференція «Сходінки до СЕЕН: сторінками пережитих емоцій». Це, по суті, підбиття підсумків впровадження експерименту. Протягом (не)конференції педагоги закладу поділилися своїми напрацюваннями, продемонстрували практики СЕЕН, які допомагають зробити уроки цікавими, різноманітними, оптимізують увагу й самоусвідомленість учнів та учениць, формують стресостійкість, особливо в умовах воєнного стану, а також розповіли про культурний контекст у реалізації програми СЕЕН в українській школі.

У 2024/2025 навчальному році у 8-Б класі введено факультатив з розвитку емоційних навичок: «Соціально-емоційне та етичне навчання: формування й розвиток м'яких навичок, стійкості, уваги та подолання травми», а також курси за вибором у 3-Б, 3-Г класах «СЕЕН:

формування і розвиток м'яких навичок». Учителі впевнені, що програма СЕЕН охоплює надзвичайно великий аспект інструментарію щодо набуття таких важливих навичок, як: самоусвідомлення – розуміння власних емоцій та потреб; саморегуляція – вміння керувати своїми почуттями та поведінкою; соціальна свідомість – розвиток емпатії та розуміння почуттів інших людей; навички взаємодії – ефективне спілкування, кооперація та вирішення конфліктів; відповідальне прийняття рішень – аналіз наслідків своїх вчинків та прийняття обґрунтованих рішень. Своїм досвідом щодо впровадження факультативів та курсів за вибором учителі поділилися під час засідання педагогічної ради у січні 2025 року.

П'ятирічний досвід впровадження СЕЕН в Сумському закладі загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 2 дав можливість педагогічному колективу закладу усвідомити: освіта може і повинна виходити за межі академічних предметів, виховуючи в дітях цінності та компетенції, що сприяють щасливішому життю. Наша робота з впровадження програми СЕЕН була спрямована на створення інклюзивної та всеохоплюючої структури, яку можна використовувати в будь-якому освітньому середовищі та на всіх рівнях освіти. Це дозволяє виховувати соціальні компетенції та наскрізні вміння так само системно, як учні вивчають математику, іноземні мови, фізику чи будь-який інший предмет.

Програма виявилася достатньо гнучкою щоб дати учительству та школам можливість адаптувати її до власної корпоративної культури, потреб і можливостей учнівства, а також унікальних обставин навчання.

Для ефективної роботи з учнями та ученицями важливим виявилось те, що програму СЕЕН від початку було розроблено так, щоб її можна було застосовувати до різних категорій дітей і дорослих – як до тих, хто зазнав емоційних травм, так і до тих, хто не мав такого досвіду. Оскільки всі діти по-різному сприймають безпеку та загрози, усім їм корисно отримати знання про функціонування нервової системи та методи зниження стресу через тілесні практики й розвиток тілесної грамотності. Практики стійкості є готовими до використання для подолання стресу, їх можна застосовувати щодня – для нормалізації станів гіперактивності чи гіпоактивності та підготовки до освітнього процесу. Вони становлять важливу основу для подальшого розвитку емоційної усвідомленості та концентрації уваги учнівства. Увага вважається у СЕЕН однією з фундаментальних навичок, оскільки впливає на всі аспекти навчання. При цьому в традиційних освітніх

програмах її значення, як правило, применшують. Як пише Д. Гоулмен, «Увага – дуже важливий елемент, який допомагає дітям навчатися і давати собі раду з внутрішнім світом» [1].

Наші спостереження підтвердили, що соціально-емоційне та етичне навчання відкриває дітям переваги доброти й співпереживання та допомагає засвоїти уміння турбуватися про себе й інших. Усе більше наукових досліджень підтверджують, що співпереживання і турбота до інших корисні не лише для них, а й для тих, хто їх проявляє, — вони поліпшують фізичне та емоційне здоров'я, а також суспільне благополуччя. Д. Гоулмен указує: «Мало просто знати, що думають чи відчувають інші люди; потрібно також турбуватися про них і бути готовими допомогти» [5]. Саме такий підхід дає змогу формувати в учнівських колективах доброту, повагу одне до одного.

Зауважимо, що сьогодні зросла агресивна поведінка дітей, що здебільшого зумовлена внутрішніми напруженнями, конфліктами з оточенням та негативним досвідом. У подібних ситуаціях діти нерідко несвідомо проєктують власні емоції на інших, не усвідомлюючи причин свого стану. Це супроводжується низьким рівнем емоційної саморегуляції та емпатійної чутливості, що є складовими емоційного інтелекту. Ефективним інструментом формування навичок емоційної саморегуляції, емпатії та системного мислення є програма СЕЕН. Її впровадження сприяє створенню безпечного, доброзичливого освітнього середовища та профілактиці агресивної поведінки й булінгу серед учнівства.

У цілому, можемо зробити висновок, що програма СЕЕН орієнтована на виховання усвідомленості взаємозалежності, соціальної відповідальності та розвиток навичок конструктивної взаємодії. Вона відповідає потребам сучасного глобалізованого світу, де успіх і добробут особистості тісно пов'язані з умінням співпрацювати, розуміти емоційні стани інших і брати відповідальність за власні дії в соціумі.

Очевидним для нас є факт, що соціально-емоційні навички є невід'ємною складовою успішного навчання й входять до компетентностей, якими має володіти дитина по закінченню Нової української школи. Адже накопичувати знання з предметів сьогодні недостатньо, щоб реалізуватися свої вміння та стати успішним чи успішною. Важливо також розуміти, що такі навички є широким поняттям, яке передбачає вміння розв'язувати складні завдання, креативно і критично мислити, комунікувати і співпрацювати. Ми

прагнемо, щоб такі навички пов'язували усі навчальні предмети, які нині викладаються в українських школах.

Учительство відіграє ключову роль у створенні емоційно комфортного середовища в класі і має виконувати не стільки наставницьку, скільки фасилітаторську роль, демонструючи відкритість, толерантність та вміння керувати власними емоціями.

Окрім цього, підкреслимо, що важливо активно залучати батьків до процесу провадження СЕЕН у роботі з учнівством. Спільні зустрічі, тренінги та відкрите спілкування допоможуть створити гармонійну взаємодію між школою та родиною.

Зважаючи на актуальність, цієї теми в майбутньому адміністрація та вчительство закладу освіти планує продовжити впровадження програми СЕЕН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоулмен Д. Фокус: про увагу як приховану силу, що визначає наш успіх / пер. з англ. А. Ярмолюка. Київ: Наш Формат, 2015. 328 с.
2. Елькін О. СЕЕН-путівник. Соціально-економічне та етичне навчання: освітня програма для навчання серця й розуму / за ред. О. Елькін. Київ : ТОВ «Інжиніринг», 2023. 148 с.
3. Елькін О. Соціально-емоційне та етичне навчання: навчальна програма для середньої школи / за ред. О. Елькін. Харків : Дім реклами, 2021. 416 с.
4. Єфімцева Г. Простір стійкості: створюємо місце для відпочинку і відновлення: практичний poradnik / за заг. ред. Г. Єфімцева, О. Марущенка. Харків : ГО «ЕдКемп Україна», 2024. 19 с.
5. Соціально-емоційне та етичне навчання в Україні. Хочу практикувати СЕЕН : веб-сайт. URL : <https://www.edcamp.ua/seelukraine/khochu-praktykuvaty-seen/>

Кітова Ольга,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних
дисциплін та методики їх викладання.

Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

kitova@ippo.dn.ua

Трубачова Олена,

вчитель трудового навчання/технології,
образотворчого мистецтва.

Слов'янський заклад загальної
середньої освіти I-III ступенів № 4

Слов'янської міської ради Донецької області

trubacheva.elena.82@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИСВІТЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗА ДОПОМОГОЮ САЙТУ «ТЕХНОЛОГІЇ»

***Анотація:** У статті розкрито досвід використання розробленого освітнього сайту як ефективного інструменту організації освітнього процесу з предмету «Технології», наведено структуру та охарактеризовано змістове наповнення його ключових розділів, висвітлено значення сайту, для розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь учнівства та оптимізації діяльності вчителя.*

***Ключові слова:** сайт учителя, освітній процес, навчальні матеріали, цифрові інструменти, компетентності, Нова українська школа.*

Повномасштабна збройна агресія проти України кардинально змінила освітній процес та підходи до його здійснення, особливо у прифронтових регіонах. В умовах, коли значна частина учнів була вимушена змінити своє місце перебування та опинилася за кордоном або у різних регіонах України, перед учителями технологічної освітньої галузі Донеччини постала проблема організувати викладання трудового навчання/технологій за межами шкільних майстерень і навчальних класів. Технологічна підготовка учнів була вимушена перейти в онлайн простір та розширити свій навчальний інструментарій гнучкими, доступними, безпечними та психологічно комфортними он-лайн ресурсами.

Отже, потреба у створенні єдиного, добре структурованого он-лайн сервісу, здатного забезпечити якісну освіту та підтримати інтерес до навчання, набула особливої актуальності.

Проблема організації дистанційного навчання, використання різноманітних цифрових платформ та інструментів набула широкого обговорення в педагогічній спільноті та висвітлення в педагогічних

виданнях. Значної популярності та поширення набули освітні платформи, різноманітні онлайн ресурси, спецпроекти, онлайн курси, інтерактивні підручники тощо.

Поряд з цим, вирішення вимагає проблема задоволення специфічних потреб освітньої галузі, що матиме практико-орієнтовану спрямованість, увага до питань збереження якості освітнього процесу, забезпечення поступу учнівства й задоволення його освітніх потреб та інтересів при вивченні технологій.

Саме тому *метою нашої статті* і стало висвітлення досвіду застосування в освітньому процесі створеного сайту «Технології», що є комплексним, гнучким предметно-орієнтованим ресурсом, що постійно оновлюється з урахуванням запитів учнівства, освітніх новацій і вимог Нової української школи (далі – НУШ).

Сайт «Технології», створений за допомогою зручного, інтуїтивно зрозумілого та безкоштовного інструменту Google Sites, оптимізував організацію освітнього процесу та став центральним елементом навчального середовища для учнів 5-9 класів. Завдяки сайту забезпечено доступність навчального контенту необхідного для опанування предметів технологічної освітньої галузі, в доступній формі висвітлюються особливості організації проектної діяльності та доведено доцільність впровадження подібних ресурсів у практику сучасної української школи.

Наповнення навчального контенту сайту «Технології» відповідає вимогам навчальних модельних програм і потребам учнівства. Змістове наповнення систематизовано таким чином, що забезпечує гнучкий доступ до навчального контенту, а саме до його теоретичної бази, історичних довідок, запропонованих майстерок і практикумів, розділів спрямованих на методичну, дидактичну та психологічну підтримку професійної діяльності вчителя. Поряд з цим, постійне наповнення розділів і сторінок сайту додатковими матеріалами з таких популярних відеохостингів як You Tube та Instagram робить сайт сучасним і цікавим, мотивує учнів до роботи з ним.

Структура сайту представлена наступними розділами:

1. Головна сторінка.
2. Презентації (5-9 класи).
3. Тестовий контроль (5-9 класи).
4. Осередки (бісероплетіння, вишивання, в'язання, гербарій, куміхімо, ліплення, світ деревини, скрапбукінг, створення лепбуків / блокнотів).

5. Дизайн.
6. Кулінарна справа.
7. Українське вбрання.
8. Весняна майстерня.
9. Великодня майстерня.
10. Різдвяна майстерня.
11. Інтерактивні плакати.
12. Ігрова кімната.
13. Педагогам (дистанційна освіта, виховна робота, особистий кабінет, шаблони подяк/сертифікатів, затишна майстерня).
14. Бібліотека.
15. ART-контент.

Розділ «Презентації» є критично важливим для асинхронного навчання і слугує основною базою для формування теоретичних знань. Розділ наповнений візуально привабливими та структурованими авторськими презентаціями, що містять ключові поняття до тем що вивчаються. Це дозволяє учням самостійно опрацьовувати матеріал, повторювати його в зручний час.

Розділ «Бібліотека» містить посилання на електронні версії підручників, що рекомендовані МОН, методичні матеріали для педагогів та електронні версії учнівських проєктів. Освітній контент також доповнено матеріалами, спрямованими на відновлення психологічного та ментального здоров'я.

Розділ «Осередки» є основою для формування предметних компетентностей та насичений відео-контентом необхідним для поетапного виготовлення виробів та опанування обраних технологій. Саме він дає можливість досягти ефективності освітнього процесу як у синхронному, так і в асинхронному режимах. Розділ представлено такими підрозділами як бісероплетіння, вишивання, в'язання, гербарій, куміхімо (японська техніка плетіння шнурів), ліплення, навчальними осередками «Світ деревини», скрапбукінг і створення лепбуків/блокнотів.

Запропоновані варіанти «моделей аналогів» та рекомендованих технологій розраховані на виготовлення об'єктів проєктування (виробів) з доступних підручних матеріалів з використанням мінімального набору інструментів, які можна придбати чи знайти вдома. Кожен осередок містить детальні покрокові інструкції, фото- та відеоуроки з алгоритмом виконання виробів. Різноманітність

представлених на сайті осередків забезпечує диференційований підхід до навчання, дозволяючи кожній дитині знайти заняття за інтересами.

Розділ «Дизайн» ознайомлює учнів з основними видами дизайну та є доцільним при опануванні теми «Дизайн і його види» (знаходиться на стадії наповнення).

Сторінки розділу «Кулінарна справа» містить цікаву та корисну інформацію зі світу кулінарії, динамічні відео з рецептами та правилами безпеки. Акцент зроблено на прості рецепти, використовуючи які можна приготувати смачні та корисні страви не витрачаючи значних ресурсів. Використовуючи контент сайту учні вчаться смачно готувати, працювати з продуктами, організовувати свій час, що сприяє розвитку їх самостійності та відповідальності.

Розділ «Тестовий контроль» містить онлайн-тести, що дозволяють оперативно перевіряти рівень засвоєння теоретичного матеріалу, надають миттєвий зворотний зв'язок і забезпечують здійснення формувального оцінювання та самоконтролю. Це оптимізує процес оцінювання та стимулює учнів до систематичного повторення.

Розділ «Інтерактивні плакати» сприяє динамічності та візуалізації освітнього процесу, містить вбудовані додаткові ресурси, що сприяють глибшому зануренню у тему та підвищенню інтересу учнівства до опанування представленого контенту.

Розділи «Ігрова кімната» та «ART-контент» забезпечують «відпочинок» від напруженої реальності, підтримуючи інтерес та мотивацію до навчання.

Розділ «Українське вбрання» сприяє зануренню у світ традиційної української культури, формує стійку національну свідомість та патріотизм, сприяє збереженню культурної спадщини українців. Особливий інтерес в учнів викликає їх залучення до створення та генерування за допомогою різноманітних он-лайн інструментів можливих фасонів вбрання та його оздоблення етнічними мотивами регіонів України.

Розділи «Весняна майстерня», «Великодня майстерня», «Різдвяна майстерня» сприятимуть плануванню проєктно-технологічної діяльності учнів з урахуванням народних календарно-обрядових традицій. Це сприятиме ознайомленню учнів з народними звичаями та традиціями, формуванню їх національної ідентичності засобами розвитку проєктного мислення та залучення до створення оригінальних виробів, зокрема прикрас і сувенірів.

Розділ «Педагогам» це платформа для професійної співпраці та саморозвитку, що містить матеріал з організації дистанційного навчання, виховної роботи, інформації про педагогічні конкурси та заходи, що плануються та проводяться на таких національних освітніх платформах як «Всеосвіта», «На урок» тощо.

Корисним «інструментом мотивації» учнівства, яким можуть скористатися колеги, є готові шаблони дипломів/сертифікатів, які можна застосовувати для відзначення успіхів школярів.

Особливої уваги вимагає розташована в цьому розділі *«Затишна книга зимових свят»*, створена за допомогою сервісу Calameo, що забезпечує публікації та читання з комп'ютеру електронних інтерактивних матеріалів, відтворюючи відчуття читання паперового документа з перегортанням сторінок та дає можливість створювати журнали, брошури, каталоги, звіти тощо, URL: <https://www.calameo.com/read/0074423224b7f1816cc84>.

Розроблений та презентований на цій сторінці контент сприяє ознайомленню учнів з традиціями святкування Нового року та прикрашання новорічної ялинки, занурює в історію створення ялинкових прикрас, пропонує цікаві варіанти створення новорічного інтер'єру та сервірування святкового столу, ознайомлює з традиційними різдвяними стравами, які українці готують на Різдво та пропонує рецепти їх приготування, а також рецепти різних смаколиків і смачних напоїв. У зв'язку з тим що новорічні свята супроводжується вітаннями та подарунками близьким людям увагу приділено історії та підходам до створення вітальних листівок і мистецтву подарункового пакування. Не залишилися поза увагою традиції, які супроводжували різдвяно-новорічні святки, «музичні легенди» пов'язані з Різдвом та витвори мистецтва, створені українськими митцями під натхненням зимової краси.

Використання сайту «Технології» дає можливість:

- застосовувати в освітньому процесі сучасний, інтерактивний он-лайн ресурс, наповнений матеріалами, що відповідають вимогам модельних програм і враховують специфіку та вподобання здобувачів освіти;
- забезпечувати цілодобовий доступ до якісних навчальних матеріалів і неперервність освітнього процесу учнів, незалежно від їхнього поточного місцезнаходження та умов проживання;
- обмінюватися накопиченим досвідом і підтримувати колег;

– формувати в учнівства такі компетентності як ініціативність, підприємливість, творчість, цифрова грамотність, критичне мислення, здатність до проєктування, тощо;

– адаптуватися до реалій сьогодення.

Отже, розроблений і презентований сайт «Технології» ([URL : https://sites.google.com/view/tekhnolohiyi-zosh-4/holovna?authuser=4.](https://sites.google.com/view/tekhnolohiyi-zosh-4/holovna?authuser=4)) є одним із ефективних інструментів при проведенні уроків он-лайн, що забезпечує зберігання інформації, групових проєктів, підвищує якість взаємодії вчителя з учнями в он-лайн форматі та повноцінно інтегрується в освітній процес, відповідаючи концепції Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. URL : <https://surl.ln/pmxvmc> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України, Київ, 2016. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Сайт учителя технологій Слов'янського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №4 Слов'янської міської ради Донецької області. *Google сайт [інструмент]*. URL : <https://sites.google.com/view/tekhnolohiyi-zosh-4/holovna> (дата звернення: 10.05.2025).
4. Цифрові інструменти вчителя: функції, переваги, застосування URL : <https://osvita.ua/school/method/91206/> (дата звернення: 10.05.2025).

Кирилова Наталія

вчитель трудового навчання/технології, інформатики.

Навчально-виховний комплекс

«Загальноосвітня школа I-III ступенів № 7

– дошкільний навчальний заклад»

Добропільської міської ради Донецької області

na28ta11@gmail.com

X TILES У РОБОТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ: ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ, ПРОЄКТУВАННЯ, ВЗАЄМОДІЯ

Анотація. У статті висвітлено використання цифрової платформи *xTiles* в професійній діяльності сучасного вчителя. Розкрито можливості платформи для презентування навчального контенту, планування уроків взаємодії учнів та колегами. Презентовано досвід застосування за наступними напрямками: організація навчального процесу, проєктна діяльність та командна робота, планування роботи та самоосвіта, взаємодія з колегами та батьками.

Ключові слова: *xTiles*, навчальний контент, цифрова грамотності.

В умовах трансформації освіти відповідно до засад Нової української школи (далі – НУШ) надзвичайно важливою є цифрова

компетентність педагога та здатність ефективно використовувати сучасний онлайн інструментарій. Сьогодні вчитель виступає не лише носієм знань, а й фасилітатором, організатором навчального процесу, куратором командної роботи та проєктної діяльності. З огляду на це зростає потреба в онлайн-сервісах, зокрема платформах, що дають можливість накопичувати та застосовувати навчальний матеріал забезпечуючи зручну взаємодію з учнями, батьками та колегами.

Одним із таких інструментів є цифрова платформа xTiles – це інноваційний інструмент для створення нотаток, який дозволяє користувачам організовувати свої думки та ідеї в зручному форматі.

Автором ідеї xTiles є Максим Кучур. Розробку розпочали в червні 2021 року. До лютого 2022-го сервіс був в закритій беті, а з середини лютого стартап вже працював над залученням юзерів.

Український вебсервіс, в якому користувач, маючи власний інформаційний простір, може записувати або зберігати дані у вигляді сторінок, що будуються за допомогою тайлів (tiles), які схожі на окремі нотатки або стікери. У тайли можна додавати картинки, посилання, файли, відео тощо; передбачена можливість редагування текстів та зберігання окремих документів. Можна переміщувати тайли по сторінці й змінювати їх колір. Передбачена спільна робота онлайн або офлайн, використання коментарів, реакцій та сповіщень. Зображення із тайлів можна завантажувати на будь-який пристрій. Створений мобільний додаток. Є бібліотека шаблонів.

xTiles – це не просто блокнот, а ціла екосистема для навчання, яка поєднує в собі функції візуального планувальника, ментальної карти, редактора нотаток та дошки для спільної роботи. Її використання у професійній діяльності дозволяє вчителю створювати структуровані навчальні матеріали, організовувати індивідуальні й групові завдання, вести проєктну діяльність та формувати індивідуальні освітні траєкторії учнів.

У педагогічній літературі та публікаціях, присвячених цифровим інструментам в освіті, основна увага зазвичай приділяється таким сервісам, як Google Workspace, Trello, Padlet, Canva, Miro тощо. xTiles залишається порівняно новим продуктом, тому наукові праці, що безпосередньо аналізують його вплив на ефективність організації діяльності вчителя, є поодинокими. Утім, уже наявні огляди та практичні кейси демонструють потенціал xTiles як платформи для візуального мислення, інтеграції навчального контенту, реалізації принципів індивідуалізації та розвитку критичного мислення.

Невирішеними залишаються питання систематизації досвіду використання xTiles саме в умовах НУШ, вивчення його ефективності в щоденній педагогічній практиці, особливо в умовах дистанційного та змішаного навчання. Саме цим аспектам присвячено дану статтю.

Метою статті є представлення власного досвіду використання платформи **xTiles** у роботі вчителя для організації освітнього процесу, планування проєктної діяльності та ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, а також обґрунтування доцільності впровадження цього інструменту в практику сучасної української школи.

У своїй роботі активно використовуємо xTiles у таких напрямках:

- організація навчального процесу;
- проєктна діяльність та командна робота;
- планування роботи та самоосвіта;
- взаємодія з колегами та батьками.

Щодо організації навчального процесу: xTiles дозволяє створювати інтерактивні дошки з чіткою структурою тем, підтем, ресурсів, завдань та посилань. Кожен розділ уроку може бути оформлений окремою плиткою (tile), до якої додаються тексти, зображення, відео, гіперпосилання, файли. Це зручно як для вчителя, так і для учня – матеріали структуровані, візуально привабливі й доступні в будь-який час.

xTiles ідеально підходить для організації учнівських проєктів. Створюємо спільні аркуші, де кожен учень або група може відповідати за окрему частину проєкту, додавати свої ідеї, матеріали, звіти. Такий підхід сприяє розвитку навичок командної роботи, самостійності, відповідальності.

xTiles використовуємо для щотижневого планування, зберігання ідей для уроків, нотаток із курсів підвищення кваліфікації, а також ведення електронного портфолію. Робочі області можна легко структурувати за напрямками – предмети, класи, семестри, окремі проєкти.

Через функцію спільного доступу можна ділитися матеріалами з колегами або батьками, забезпечуючи прозорість та зворотний зв'язок. Це особливо актуально для реалізації індивідуального підходу до навчання.

Учні відзначають, що їм легше орієнтуватися у матеріалах, завданнях і дедлайнах. Колеги – що xTiles допомагає швидко

адаптувати контент до різних умов (очно, дистанційно, змішано), а як педагог відчуваю суттєве спрощення процесу планування, аналізу й збереження матеріалів.

Платформа xTiles є ефективним цифровим інструментом для реалізації концепції Нової української школи, що сприяє організації гнучкого, сучасного й індивідуалізованого освітнього процесу. Її використання підвищує ефективність планування, візуалізації навчального контенту, проєктної діяльності та педагогічної взаємодії.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на системному аналізі впливу платформи на якість навчальних досягнень, розвиток цифрової грамотності учнів, а також створенні методичних рекомендацій щодо інтеграції xTiles у роботу педагогів різних предметів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання : навч. – метод. посібник. Івано-Франківськ, 2021. URL : <https://tinyurl.com/2cv9dv5q> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Концепція Нової української школи URL : <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Офіційний сайт платформи xTiles. URL : <https://xtiles.app>
4. Цифрові інструменти вчителя: функції, переваги, застосування. URL : <https://osvita.ua/school/method/91206/> (дата звернення: 07.05.2025).

Кондратенко Олена,
заступник директора з виховної роботи,
учитель української мови та літератури.
Чернігівська гімназії № 31 Чернігівської міської ради
050312elenochka6511@gmail.com

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ ТА ЕТИЧНИХ НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ І ЗДОБУВАЧОК ОСВІТИ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СЕЕН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ - ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ СПІВПЕРЕЖИВАННЯ

***Анотація.** Стаття висвітлює актуальність та ефективність соціально-емоційного й етичного навчання як універсального підходу до виховання цілісної особистості. Зазначається, що ці цінності формуються не через нав'язування правил, а завдяки допитливості, логічному мисленню та науковим даним.*

У статті наводяться конкретні приклади інтеграції принципів СЕЕН у навчальний процес Нової української школи (НУШ), зокрема на уроках української мови та літератури.

***Ключові слова:** соціально-емоційне й етичне навчання, співпереживання, емпатія, світська етика, базові людські цінності, самоусвідомлення, критичне мислення.*

«Соціально-емоційне й етичне навчання (далі – СЕЕН) зараз дуже актуальне. Ми всі в сучасному світі пов’язані одне з одним. Виклики, що стоять перед нами й стоятимуть перед майбутніми поколіннями, вимагають співпраці між країнами, расами й релігіями. Мусимо бачити одне в одному не ворогів чи конкурентів за обмежені ресурси, а братів і сестер у спільному домі – нашій планеті. І для цього потрібне нове мислення, яке визнає взаємозалежність між людьми й потребу вирішувати проблеми та стимулювати зміни через діалог і співпрацю. Не можна співпереживати лише тим, хто схожий на нас за національністю чи релігією; мусимо бути чутливими до всіх, бо всі ми насамперед люди.

Співпереживання навчає кожна релігія, але, щоб залучити все людство, потрібен універсальний етичний підхід: світська етика, яка підтримує базові людські цінності – емпатію, толерантність, прощення й любов. Недавні дослідження довели, що ці цінності можна виховати, якщо освітній процес базуватиметься на здоровому глузді, досвіді та наукових даних. Вони проростають у серцях і розумах не через насадження правил, а через допитливість та логічне мислення.

Програма СЕЕН спрямована на те, щоб навчати дитину цілісно. Вона базується на найсучасніших освітніх практиках і результатах досліджень, прагне дати максимальну користь школам, освітянам і учнівству», – із цією промовою виступив Далай Лама на першій міжнародній конференції SEE Learning, що відбулася 4–6 квітня в Делі (Індія) [2].

Важливий комплексний підхід до наповнення СЕЕН такими освітніми практиками, як виховання базових людських цінностей, системне й критичне мислення, навички зосередження уваги, запобігання й стійкості до стресу, співпереживання до себе й до інших. Саме тому програма отримала другу, наче простішу, але й глибшу назву – навчання розуму й серця [2].

Структура соціально-емоційного й етичного навчання ґрунтується на принципі співпереживання. На ньому побудовані всі три виміри СЕЕН. Співпереживання – це ставлення до себе, інших і людства в цілому через призму добра, емпатії та уваги до позитивних емоцій і страждань [1].

Отже, коли співпереживання стає фундаментом соціально-емоційного й етичного навчання, це відкриває можливості учнівству краще усвідомлювати власні вчинки й слова, а також відмовитися від дій, які шкодять їм та оточенню.

Якщо ми проаналізуємо навчальні програми НУШ, то упевнено зможемо сказати, що всі цінності, на яких зроблено акцент у СЕЕН, уже втілюються в багатьох предметах, зокрема на уроках української мови та літератури [4, 5, 6].

Наприклад, у підручнику з української мови НУШ 5 клас (авт. Н. Голуб, О. Горошкіна) в одній із вправ авторки пропонують зосередити свою увагу на слові «мрія», дізнатися про нього якомога більше, дібрати ключові слова, що визначатимуть суть поняття, уявити, яким воно є на смак, дотик, як звучить, у якому образі постає. В іншій вправі учням пропонується описати свої відчуття, коли вони чують дзвінок будильника, дзвінок на урок або з уроку [2]. Ці вправи важко виконати тим учням, які не знають, як дослухатися до свого тіла, до своїх відчуттів.

На одному з уроків української мови ми з учнями складали діалоги, у яких ділилися власним досвідом щодо проявів доброти. Спочатку створювали сенкани до слова «Добро» або асоціативні кущі. Діти, які вміли застосовувати практики СЕЕН, проявили власне розуміння цього поняття й визначили, що його обов'язковим елементом є співпереживання, тобто взаємопідтримка, допомога, уміння поділитися, турбота про інших. Під час уроку кожен учень та учениця згадували, які прояви доброти вони відчували на собі й від кого, як проявляли його щодо інших, які відчуття переживали при цьому. У кінці уроку зробили висновок, що навичка співпереживати собі та іншим є дуже важливою.

У підручнику української літератури НУШ 5 клас (авт. О. Калинич, С. Дячок) у творах порушуються питання людяності, співпереживання, взаємодопомоги, доброти [3]. Усвідомлення цих понять у дітей відбувається на особистісному та соціальному рівнях. Такі твори, як «Украла» Б. Грінченка, «Гаманець» О. Сайко, «Тасмниця козацької шаблі» Зірки Мензатюк тощо, навчають розуміти переживання інших, ставитися до проблем людей із розумінням, не оцінювати вчинки без визначення причини.

Традиційне програмове навчання розділяє вивчення предметів, але життя не може розмежувати проблеми. Чіткої відповіді на запитання «Як бути щасливим?» не існує. Треба розуміти освітню складову, складову здоров'я, соціалізації тощо.

На уроках української літератури з дітьми робимо акцент на таких поняттях, як «доброта», «щастя», «співпереживання», «взаємозалежність». Ознайомлюючись із творами українських

письменників, діти аналізують вчинки героїв, визначають залежність одне від одного та прояви співпереживання, а також роблять висновки, що у всіх людей однакове бажання бути щасливими, але поняття щастя у всіх різне.

Так, щоб зрозуміти морально-етичні проблеми, яких торкається автор у творі, ми переносимо ситуацію на дітей, формулюючи проблемні питання: «Які ваші життєві цінності?», «Що для вас є родина (сім'я)», «Що таке щастя?».

Аналізуючи твір «Гаманець» Оксани Сайко в п'ятому класі, діти визначають, що щастя для кожної людини є різним. Так, для Іванки, яку виховує один тато, щастям було б купити омріяні роликові ковзани для того, щоб привернути увагу хлопця, але вона віддає ці гроші Риті, і при цьому відчуває себе щасливою, адже допомогла людині в скрутній ситуації. Для Рити, яку виховує тітка, щастям було принести смаколики чи якусь іграшку молодшому дворічному братику, щоб побачити радість у його оченятах. Та найбільшою радістю для дівчинки виявилось знайомство, хоч і через неприємні обставини, із Іванкою. Це стало початком нового життя для Рити, адже вона зрозуміла, що крадіжка – це дуже поганий вчинок. Героїня влаштувалася на роботу, щоб забезпечувати себе й братика та повернути гроші Іванці.

Вивчаючи у 7 класі твір Олекси Стороженка «Скарб», також розглядали поняття «щастя».

Обговорювали проблемне питання: «Що таке щастя?», учні складали асоціативні кущі та створювали сенкани до слова «Щастя».

Обговорювалися такі питання:

1. *Чи вважаєте ви, що щастя в тому, щоб нічого не робити, як Павлусь? Яку відповідь надає з цього приводу автор? («Зовуть щасливими і тих, що увесь свій вік нічого не дбають, як мій Павлусь. Бог їм усе дає, а вони нудяться світом, не знають, що в них є і чого їм треба»).*

2. *Чому Олекса Стороженко у творі порівнює дружину Павлуса зі скарбом? Порівняйте власну думку про смисл щастя з тим, яким його вбачає автор твору. Зробіть висновок.*

3. *Прокоментуйте думку автора: «Не той тільки щасливий, що сам натріскається і виспить, а той, що й другого нагадує...» Зробіть ґрунтовний висновок.*

Працюючи в групах, учні визначали, яким є щастя для героїв твору та що вони відчують у ньому :

1 група – для Павлуса;

2 група – для батьків;

3 група – для наймитів;

4 група – для парубків – односельців;

5 група – для дружини Павлуся.

Також обговорювали такі питання:

1. До чого призвели надмірна любов і опіка матері?

2. Чого прагнув батько у вихованні свого сина? Чи досяг він мети?

3. Чи ображаєтеся ви на своїх батьків, якщо вони відмовляються виконати вашу забаганку? Чому вони так роблять?

4. Як, на вашу думку, повинні батьки виховувати своїх дітей?

Підсумовуючи, учні визначили, що любові батьків занадто багато не буває, але надмірна опіка може призвести до життєвої катастрофи особистості. Батьки вчать своїх дітей бути самостійними, уміти піклуватися про себе та своїх близьких, що неодмінно знадобиться в дорослому житті. Знайомлять із поняттями добра та зла, указуючи на наслідки. Навчаються бути відповідальними за свої вчинки.

Слово «щастя» в житті кожної людини має неабияке значення. Із початком повномасштабного вторгнення росії на територію України це поняття кардинально змінилося. На запитання «Що для тебе щастя?» учень п'ятого класу в грудні 2021 р. відповів, що для нього це сміх, радість, здивування, любов, крутість, вдячність, приємність, подяка, ангел, задоволення. А вже в березні 2023 року той самий учень, навчаючись у шостому класі, вивчаючи байку Г. Сковороди «Бджола і Шершень», пише есе на тему «Що для мене щастя?»:

«Щастя в житті кожної людини своє. Для когось щастя полягає в матеріальних цінностях – у квартирі, у машині, у подорожах, у грошах, а для когось у духовних цінностях – родині, друзях.

Для мене щастя полягає в тому, щоб мої батьки та всі близькі люди були здорові й завжди поруч. Щоб мій дядя Сергій повернувся із зони бойових дій живим. Щоб мої найкращі друзі ніколи не зрадили мені й були поруч у важку хвилину.

У нашому сьогодні для мене, як і для всього українського народу, щастя полягає в одному – щоб закінчилася війна.

Щастя для мене й для всієї України – перемога!»

Звертаючись до учнів, акцентуємо на тому, що кожна людина унікальна. Отже, сенс життя ви повинні знайти самі. Пошук особистого сенсу життя – це особиста справа кожного. Безцільне, безглузде життя робить людину нещасною. Якщо ви не ставите перед собою цілей, то створюєте собі проблеми. Якщо ви не рухаєтеся усвідомлено, вами

рухають обставини. Кожна людина виконує власну місію. Ваша місія – це заняття, до якого ви найбільше схильні, те, до чого найбільш здатні. Наявність мети саме по собі дає людині щастя й сили рухатися далі...

Отже, соціально-емоційне й етичне навчання заохочує учнівство пізнати власні цінності та зрозуміти світ і своє місце в ньому. Воно також дає їм конкретні навички для уваги, стійкості та спілкування. Навчальна програма СЕЕН розроблена так, щоб учням і ученицям було легше перетворювати здобуті знання в уцілене розуміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕН / за заг. ред. О. Елькіна, О. Масалітіної, Я. Фюрста. Харків : Дім реклами, 2019. 60 с.
2. Голуб Н. Б. Українська мова : підруч. для 5 класу закладів загальної середньої освіти / Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 256 с.: іл.
3. Калинич О., Дячок С. Українська література : підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. / За редакцією проф. Ю. Ковбасенка. Тернопіль : Астон, 2022. 280 с.: іл.
4. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Яценко Т. О. та інші. (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795).
5. Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Яценко Т. О. та інші (наказ Міністерства освіти і науки України від 24.07.2023 №883).
6. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 24.07.2023 №883).

Коростіль Лідія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики змісту освіти,
Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

kristal_08@ukr.net

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ В ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: РОЗРОБКА КРИТЕРІЇВ ДЛЯ НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ТА ПІДТРИМКИ НАВЧАННЯ УЧНІВ

Анотація. У статті розглядаються особливості впровадження формуального оцінювання в контексті компетентнісної моделі сучасної освіти, зокрема у проєктній діяльності учнів. Висвітлюється обмеженість традиційних методів оцінювання для динамічного процесу проєктної роботи та обґрунтовується необхідність використання формуального оцінювання для відстеження прогресу та надання цілеспрямованого зворотного зв'язку.

Презентовано методичні підходи, апробовані в Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: оцінювання, формувальне оцінювання, критерії оцінювання, результати навчання, проєктна діяльність, проєктно-технологічна діяльність.

Сучасна освіта переходить від знаннєцентричної моделі до компетентнісної, орієнтованої на формування ключових компетентностей та наскрізних умінь, таких як критичне мислення, креативність, ініціативність, співпраця, вміння розв'язувати проблеми. Ці компетентності найкраще формуються і проявляються саме в проєктній діяльності, яка є одним із видів діяльності учнів у базовій середній освіті. Вона сприяє розвитку їхньої самостійності, відповідальності, ініціативності, творчого потенціалу, формуванню всіх ключових компетентностей, необхідних для успішної участі у суспільному житті.

Традиційні методи оцінювання часто не спроможні адекватно виміряти рівень розвитку компетентностей, оскільки головна мета традиційного оцінювання – констатація факту досягнення результату на певному етапі. Для проєктної роботи, яка є динамічним і багатогранним процесом, такий підхід має суттєві обмеження:

- не відображає процес навчання, зусилля та розвиток учня;
- надає зворотний зв'язок лише після завершення роботи, коли внести корективи вже пізно;
- часто фокусується виключно на кінцевому продукті, ігноруючи етапи планування, дослідження, співпраці та рефлексії.

Натомість формувальне оцінювання дозволяє відстежувати прогрес у розвитку компетентностей, надаючи учнівству цілеспрямований зворотний зв'язок протягом усього процесу.

Якісний зворотний зв'язок в умовах проєктної діяльності вимагає від педагогів не лише глибоких знань предмету, а й розуміння психологічних особливостей учнів, володіння різноманітними техніками оцінювання.

О. Пометун зазначає, що поширена в освітньому просторі думка про те, що вчителів достатньо ознайомити з прийомами формувального оцінювання, не відповідає дійсності. Дослідження свідчать, що оцінювальну діяльність учителя не слід зводити до сукупності певних прийомів і методів. Така діяльність має бути технологічною системою та складатися з взаємопов'язаних компонентів, які вчитель свідомо й поетапно застосовує. Серед

основних компонентів названо і формулювання критеріїв і стандартів, за якими відбудеться оцінювання [3].

Тому вчителі нової української школи (НУШ) стикаються з потребою допомоги в уніфікації й адаптації критеріїв оцінювання.

Базові питання організації оцінювання навчальних досягнень учнівства в НУШ прописані в освітніх нормативних документах та інструктивно-методичних рекомендаціях. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX чітко зазначено, що кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та доброчесне оцінювання результатів його навчання; одним із основних видів оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне [4].

У Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, зауважено, що формувальне оцінювання сприяє усвідомленню результатів навчання учнями та їхнім успіхам. Результати навчання трактуються як знання, уміння, навички, ставлення, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати. Додатки цього документа містять вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з кожної освітньої галузі. Саме вони забезпечують вчителя орієнтирами для розвитку предметних умінь за кожною групою результатів та циклами навчання [1].

Таким чином, документ встановлює взаємозв'язок між визначеними результатами навчання, роллю формувального оцінювання у їх усвідомленні учнями, а також надає вчителям практичні орієнтири для досягнення цих результатів.

У рекомендаціях щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених Міністерством освіти і науки України від 02.08.2024 № 1093, формувальне оцінювання визначається як «інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначити потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання». У цьому ж документі загальні та галузеві критерії оцінювання розглядаються за чотирма рівнями: початковий, середній, достатній та високий, де кожен наступний рівень охоплює вимоги до попереднього. Аналізуючи загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, можна визначити основні результати, що підлягають відстеженню під час формувального оцінювання, а

саме: знання та розумові уміння, практичні уміння, комунікація й автономія учнів [5].

Таким чином, Рекомендації не лише визначають призначення формувального оцінювання, а й надають конкретні критерії та напрямки для його практичного застосування в освітньому процесі, сприяючи всебічному розвитку та оцінюванню учнів. Однак вони є загальними і не відображають специфіки різних видів діяльності учнів в освітньому процесі.

Наразі у публіцистичній літературі активно обговорюються питання організації ефективного формувального оцінювання, інструментів його здійснення в освітньому процесі. Проте питання реалізації формувального оцінювання та розроблення критеріїв оцінювання щодо проєктної діяльності в НУШ зустрічаються рідко. Вдалося знайти лише дві публікації.

О. Фідкевич, Н. Богданець-Білоskalенко розглядають види проєктів у 3-4 класах і пропонують їх оцінювати шляхом самооцінювання і взаємооцінювання. При цьому учні відповідають на запитання вчителя, наприклад: «Чи цікаво вам було працювати над проєктом? Що вам заважало в роботі? Що б ви хотіли покращити в підготовці проєкту, у власній діяльності? Якою була ваша роль у проєкті? Які проблеми ви вирішували? Чи самостійно працювали над проєктом? Хто вам допомагав?» або заповнювали листи самооцінювання [7].

Ніна Павич, методистка з трудового навчання і технологій Хмельницького ОІППО імені А.Назаренка, також вважає, що проєкти повинні бути пов'язані з рефлексією та їх оцінкою. Перед початком виконання проєкту необхідно визначити критерії оцінювання для кожного конкретного проєкту, які оголосити учням на перших етапах проєктування. Оцінювання учнівських проєктів на уроках технологій (трудоного навчання) може базуватися на різних критеріях, які відображають ключові аспекти предмета. Однак за основу оцінювання проєктної діяльності вона пропонує такі критерії: креативність та оригінальність, концепція та планування, майстерність та виконання, співпраця та комунікація, презентація та демонстрація [2].

Мета статті – розкрити та проаналізувати методичні підходи, що сприяють формуванню компетентності вчителів технологічної галузі щодо розробки критеріїв оцінювання проєктно-технологічної

діяльності учнівства на прикладі досвіду Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Наразі проєктна діяльність стає невід'ємною частиною освітнього процесу в НУШ на всіх рівнях. Вона дозволяє інтегрувати знання з різних предметів, розвивати практичні навички, формувати соціальні та комунікативні компетентності. Проте, на нашу думку, ефективність проєктної діяльності значною мірою залежить від якості супроводу та оцінювання. Без чітких критеріїв і своєчасного зворотного зв'язку учні можуть загубитися, втратити мотивацію або не досягти поставлених цілей.

Тому, щоб формувальне оцінювання було дійсно ефективним, особливо в контексті проєктної діяльності, ключове значення має розробка чітких критеріїв.

Зауважимо, що критерії оцінювання навчальних досягнень учнів – це не просто список того, що потрібно зробити на певному рівні (початковому, середньому, тощо), а конкретні, зрозумілі та вимірювані показники, за якими буде оцінюватися кожен аспект проєкту та процес роботи над ним. Розробка критеріїв важлива як для учнів, так і для вчителя. Учням чіткі критерії допомагають зрозуміти, що від них очікують. Вони дозволяють самостійно відстежувати свій прогрес, планувати свою роботу та бачити шляхи покращення. Учителю критерії забезпечують об'єктивність та послідовність в оцінюванні, допомагають фокусувати зворотний зв'язок на конкретних аспектах, а також полегшують відстеження прогресу кожного учня.

Проводячи на базі Сумського ОІППО курси підготовки вчителів технологічної і природничої галузей до роботи в 7-х і 8-х класах НУШ, було з'ясовано, що учителі не розробляють критерії оцінювання для обраної проєктної діяльності і найчастіше оцінюють роботу учнів за кінцевим результатом.

Наприклад, на запитання: «Зазначте основні критерії оцінювання проєкту «Листівка в техніці аплікація»», вчителі найчастіше писали: охайність, креативність, функціональність, якість тощо. Це правильно, однак – це характеристики зовнішнього результату проєктної діяльності, а не процесу. Вчителі навіть не згадують обов'язкових результатів навчання, що прописані в Державному стандарті базової середньої освіти, відповідно до галузі.

Зважаючи на вищезазначені виклики та потребу вдосконалення оцінювання проєктної діяльності в НУШ, було розроблено та

апробовано методичні підходи, що складаються з кількох взаємопов'язаних кроків, які були реалізовані під час навчання вчителів технологічної освітньої галузі (далі – ТЕО), де проєктна діяльність є основним видом навчання

Крок 1. Опрацювали обов'язкові результати навчання з ТЕО галузі (Додаток 12 Держстандарту) з галузовими критеріями оцінювання. Учителі, працюючи у групах, створили до кожної групи результатів навчання (ТЕО 1 – ТЕО 4) таблиці, де увідповіднили конкретні результати з діями учнів за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній та високий). Таблиці надали можливість проаналізувати розвиток діяльності учнів за кожним конкретним результатом, а також залучити вчителів до обговорення балів за кожен з критеріїв (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Відповідність конкретних результатів навчання
групи ТЕО-1 галузовим критеріям оцінювання**

1. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності				
<i>Загальний результат</i>	<i>Початковий</i>	<i>Середній</i>	<i>Достатній</i>	<i>Високий</i>
Проектує особистісно і соціально значущий виріб [ТЕО 1.1]	відтворює частину інформації	застосовує інформацію, для виконання навчальних завдань, реалізації проєкту, наводить приклади	аналізує інформацію, отриману з різних джерел, визначає особистісно й соціально важливі потреби, завдання проєкту, наводить аргументи та доречні приклади самостійно/ у співпраці з іншими;	опінює отриману з різних джерел інформацію, порівнює та зіставляє її; генерує суб'єктивні нові ідеї, пропонує покращення ідеї; планує проєктно-технологічну діяльність, оцінює ризики, визначає параметри;
Виготовляє проєктований виріб за визначеною технологічною послідовністю [ТЕО 1.2]	виконує завдання і навчальні дії за наданим зразком з допомогою; долучається до роботи в групі,	виконує за готовим планом технологічні операції; виконує спільне завдання в групі відповідно до визначених обов'язків та своєї ролі;	виконує пошукові, творчі завдання засвоєними способами самостійно або з опосередкованою допомогою , пропонує нові ідеї; планує подальшу ПТ діяльність на основі досвіду для реалізації власних інтересів, здібностей, можливостей;	реалізує задум у готовий продукт; здійснює різні види діяльності самостійно, у парі або групі; ініціює, планує та організує співпрацю в групах; виступає посередником у спілкуванні.
Оцінює і презентує результати проєктно-технологічної діяльності [ТЕО 1.3]	висловлює свої думки простими фразами/ реченнями	спілкується у межах проєкту та презентує результати у зручний спосіб.	ініціює спілкування та обмінюється інформацією; обговорює ідеї, конструктивно взаємодіє з іншими особами	аналізує власні навчальні дії, планує свій подальший навчальний поступ ;
Оцінка	3	6	9	12

Однак загальні критерії оцінювання важко накладаються на конкретні проєкти. Тому розробка гнучких, але водночас чітких критеріїв, які можна адаптувати до різних типів проєктів і забезпечити прозорість оцінювання, стало наступним завданням.

Крок 2. Розглянули з вчителями основні принципи оцінювання: системність і комплексність, об'єктивність і прозорість, гнучкість і диференціація, практична спрямованість. Для розуміння принципу

«Об’єктивність і прозорість» розробили загальні критерії оцінювання результатів навчання до проєктно-технологічної діяльності за групою результатів ТEO 1 «Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності» (див. табл. 2). Ця таблиця дозволила побачити поступ учнівства за рівнями і основними етапами проєктно-технологічної діяльності, які реалізуються вчителями на різних уроках навчального модуля.

Таблиця 2

Загальні критерії оцінювання проєктно-технологічної діяльності учнів за ТEO 1

Етап проєктної діяльності	Початковий рівень	Середній рівень	Достатній рівень	Високий рівень
1. Організаційно-підготовчий	Частково розуміє мету проєкту та окремі завдання. (0,5 б)	Розуміє мету проєкту та основні завдання. План роботи складає з допомогою. (1 б)	Самостійно визначає мету проєкту, основні завдання. Складає послідовний план роботи. (1,5 б)	Самостійно визначає мету проєкту, завдання. Розробляє детальний план роботи, передбачає можливі ризики. (2 б)
2. Конструкторський	Відтворює запропонований зразок з помилками, є труднощі у виборі матеріалів та інструментів. (1 б)	Відтворює запропонований зразок, допускає незначні неточності. З допомогою вибирає необхідні матеріали та інструменти. (2 б)	Самостійно розроблено або адаптовано конструкцію виробу. Обґрунтовано вибір матеріалів та інструментів. (2,5 б)	Оригінальне та функціональне конструювання. Ефективно підібрано матеріали та інструменти. (3 б)
3. Технологічний	Виконано окремі технологічні операції з грубими помилками, порушено правила безпеки, потребує постійного контролю. (2 б)	Виконано більшість технологічних операцій, допущено окремі неточності. Дотримується основних правил безпеки під контролем вчителя. (3 б)	Самостійно та якісно виконує всі технологічні операції, дотримується правил безпеки праці. (3 б)	Володіє технологічними операціями, творчо застосовує набуті знання та вміння. Дотримується правил безпеки (3б)
4. Заключний	Поверхово презентує виріб, не може пояснити процес виготовлення та допущені помилки. (0,5 б)	Описує свій виріб, з допомогою вчителя розповідає про процес виготовлення та окремі труднощі. (1б)	Самостійно презентує виріб, описує процес виготовлення, аналізує результати та виявляє шляхи удосконалення. (2 б)	Творчо і змістовно презентує проєкт, аргументовано захищає свою роботу, проводить аналіз результатів, пропонує ідеї щодо вдосконалення. (2б)

Спільне обговорення загальних критеріїв дозволило вчителям усвідомити процес формульовального оцінювання у проєктній діяльності. Вони також зрозуміли їх значення для мотивації учнів і надання ефективного зворотного зв'язку, який не просто констатує, а підтримує та спрямовує навчання учнів.

Однак у технологічній галузі проєктна діяльність має свої особливості, а тому трактується як проєктно-технологічна. Як зазначає С. Ткачук, «у структуру проєктно-технологічної діяльності входять такі підструктурні елементи, як моделювання, конструювання, економічні, екологічні та маркетингові розрахунки і лише така цілеспрямована діяльність суб’єкта і спеціальна методика вивчення об’єкта можуть дати потрібний результат у цілісному розвитку школяра» [6]. Тому виникла потреба в розробці прикладних критеріїв оцінювання. Зважаючи на цю специфіку та потребу у

розробці прикладних критеріїв оцінювання, ми перейшли до наступного етапу – використання сучасних інструментів.

Крок 3. Навчилися працювати зі штучним інтелектом «Gemini». Вчителі розробили конкретні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів до проєкту 8 класу «Пенал у техніці печворк» за допомогою штучного інтелекту «Gemini». У запиті вони чітко прописали етапи проєктно-технологічної діяльності, бальну шкалу, а також запитали про додаткові технології для дітей з особливими освітніми потребами, яким не можна різати ножицями.

Крок 4. Діагностика оціночно-аналітичної компетентності вчителів. Вчителям були запропоновані навчальні ситуації, що були надані в рамках очного курсу «Майстерклас: навчання для тренерів НУШ у 7-9 класах» технологічної галузі. Учителі, працюючи в групах, мали виконати кілька завдань:

1. За допомогою ІІІ розробити критерії оцінювання проєктно-технологічної діяльності за заданою темою.

2. Проаналізувати роботу учня/учениці, описану в ситуації, оцінити її на кожному етапі та визначити, на якому етапі учень/учениця втратили інтерес до роботи і чому.

3. Надати конструктивний зворотний зв'язок учню/учениці, використовуючи прийом «Сендвіч».

4. Проаналізувати роботу вчителя щодо його системного контролю за сформованістю вмінь на кожному етапі проєктно-технологічної діяльності.

Хоча загальні результати групової співпраці були позитивними і демонстрували прогрес у розумінні оцінювання, ми виявили, що вчителям все ще важко вдається будувати конструктивний зворотний зв'язок.

Вважаємо, що якісний зворотний зв'язок – це не просто вказівка на помилки, а інформація, що допомагає учневі зрозуміти, що було зроблено добре, що потрібно покращити і як це зробити. У проєктно-технологічній діяльності, де процес є таким же важливим, як і результат, ефективний зворотний зв'язок на проміжних етапах є запорукою успішного завершення проєкту та глибокого засвоєння матеріалу. Розробка чітких критеріїв є основою для надання такого зворотного зв'язку.

Отже, на наш погляд, розробка і спільне обговорення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з проєктної або проєктно-технологічної діяльності – це перший і найважливіший крок до

успішного впровадження формуального оцінювання у будь-якій освітній діяльності. Це фундамент для надання дійсно ефективного зворотного зв'язку, який не просто констатує, а підтримує та спрямовує навчання учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL : <https://www.clipr.cc/c0VrT>
2. Павич Н. Оцінювання проєктної діяльності учнів на уроках технологій (трудового навчання). *Майбуття*. Липень-серпень, 2023, №№ 13-16. С. 39-41. URL : [maybuttya_13_16-38-40.pdf](https://maybuttya.com.ua/13-16-38-40.pdf)
3. Пометун О. І., Ремех Т. О. Формувальне оцінювання у навчанні історії та громадянської освіти в контексті нової української школи. *Український педагогічний журнал*, 2019. № 1. С.86-96.
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL : <https://www.clipr.cc/04tYG>
5. Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені Міністерством освіти і науки України від 02.08.2024 № 1093. URL : <https://www.clipr.cc/qz2sX>
6. Ткачук С. Проектно-технологічна діяльність як ефективна форма здійснення інновацій в освітній галузі «Технологія». URL : <https://lnk.ua/92V55rgVM>
7. Фідкевич О., Богданець-Білокаленко Н. Нова українська школа: теорія і практика формуального оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти https://nuschool.eu/lessons/elementary/assessment_2/13.html

Кривоконь Сніжана,
учитель історії та громадянської освіти.
Підліснівський ліце Степанівської селищної ради
Сумської області
snizhana.krivokon@gmail.com

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** У статті розглядаються теоретичні основи формування медіаграмотності учнівства на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в контексті реалізації концепції Нової української школи. Проаналізовано актуальні виклики інформаційного суспільства та роль критичного сприйняття медіаконтенту в розвитку історичної компетентності здобувачів освіти.*

***Ключові слова:** медіаграмотність, Нова українська школа, навчання історії, критичне мислення, інформаційна безпека, історична компетентність.*

Сучасне інформаційне суспільство характеризується надзвичайною інтенсивністю інформаційних потоків та їх різноманітністю. Молодь щоденно споживає великі обсяги контенту з різних джерел, часто не володіючи інструментами для його

критичного аналізу. В умовах інформаційної війни, поширення дезінформації та маніпуляцій формування медіаграмотності стає не просто освітнім завданням, а питанням національної безпеки. Особливо це питання є актуальним під час навчання громадянської та історичної освітньої галузі, оскільки: історичні події часто стають об'єктами спотворень у медіа; соціальні мережі формують упереджене ставлення до політичних процесів; учні недостатньо критично оцінюють джерела інформації.

Українська академічна спільнота активно досліджує медіаграмотність у контексті освіти, інформаційної безпеки та цифрової компетентності. Так, Мороз О. у своєму дослідженні «Медіаосвіта в Україні: виклики та перспективи» (2022) аналізує дефіцит медіаосвіти в школах та пропонує впроваджувати її через проектну діяльність учнівства [2].

Учені в галузі громадянської та історичної освіти Пометун О., Гупан Н. у своєму посібнику «Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії» (2021) розкривають сутність критичного мислення як педагогічного феномена та пропонують модель застосування технології розвитку критичного мислення на уроках історії для формування медіаграмотності здобувачів освіти [7].

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості інтеграції медіаграмотності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в контексті Нової української школи.

Історія як навчальний предмет має особливий потенціал для формування медіаграмотності, оскільки передбачає роботу з різноманітними джерелами інформації, їх критичний аналіз та інтерпретацію.

Державний стандарт базової середньої освіти, від 30 вересня 2020 р. № 898, визначає інформаційно-комунікаційну компетентність як одну з ключових, наголошуючи на важливості критичного сприйняття інформації, оцінювання її достовірності, використання інформації для ухвалення рішень [1].

Крім того, Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період підкреслює важливість розвитку критичного мислення та медіаграмотності учнівства [3].

У науково-методичній літературі медіаграмотність визначається як комплекс знань, умінь та навичок, які дозволяють критично аналізувати і оцінювати медіатексти, створювати власний

медіаконтент, використовувати медіа для самовираження і комунікації [2]. У контексті історичної освіти медіаграмотність є невід'ємною складовою загальної інформаційної компетентності та передбачає здатність учнів:

- виявляти джерела історичної інформації та розуміти їх природу;
- розрізняти факти та інтерпретації в історичних фактах;
- розпізнавати маніпуляції історичними фактами в медіапросторі;
- виявляти упередженість у представленні історичних подій;
- визначати достовірність джерел історичної інформації;
- створювати власні обґрунтовані історичні наративи [2].

Відповідно до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, формування інформаційної компетентності є наскрізним завданням історичної освіти. При цьому особливу увагу приділено розвитку критичного мислення та здатності аналізувати різні джерела інформації [10].

У той же час, Концепція «Нова українська школа» базується на компетентнісному підході до навчання. Формування медіаграмотності на уроках історії сприяє розвитку декількох ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти:

- інформаційно-комунікаційна компетентність формується через критичний аналіз історичних джерел та медіатекстів;
- громадянська компетентність розвивається шляхом формування здатності протистояти інформаційним маніпуляціям та приймати обґрунтовані рішення;
- культурна компетентність проявляється через розуміння культурного контексту створення та сприйняття історичних наративів.
- навчання впродовж життя реалізується завдяки розвитку навичок самостійного пошуку та критичного оцінювання інформації [1].

На Думку О. Пометун та Н. Гупана, критичне мислення є основою медіаграмотності та необхідною умовою для формування громадянської позиції в демократичному суспільстві [7]. Таким чином, інтеграція медіаосвіти у викладання історії відповідає фундаментальним принципам НУШ.

Формування медіаграмотності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі потребує застосування специфічних

педагогічних технологій та прийомів. Серед найбільш ефективних можна виділити такі:

1. Технологія розвитку критичного мислення (за Д. Стілом, К. Мередітом, Ч. Темплом) яка передбачає:

- стадію виклику (активізацію наявних знань та уявлень);
- стадію осмислення (активну роботу з новою інформацією);
- стадію рефлексії (формування особистого ставлення до матеріалу) [9].

2. Проблемне навчання, яке ґрунтується на створенні проблемних ситуацій та організації пошукової діяльності учнів, наприклад, порівняння висвітлення однієї історичної події у різних медіаджерелах.

3. Технологія дослідницького навчання, що передбачає організацію дослідження учнями конкретних медіатекстів з історичної тематики.

4. Проєктна технологія, яка спрямована на створення учнями власних медіапродуктів на історичну тематику.

5. Технологія кооперативного навчання, що передбачає групову взаємодію учнів при аналізі та створенні медіатекстів.

Для ефективної інтеграції елементів медіаосвіти у зміст уроків громадянської та історичної освітньої галузі доцільно використовувати наступні підходи:

- аналіз історичних документів та медіатекстів з метою виявлення фактів, думок, маніпуляцій, стереотипів;
- порівняння висвітлення історичних подій у різних медіа (підручники, ЗМІ, художня література, кінофільми, соціальні мережі);
- дослідження історичної достовірності художніх творів (фільмів, романів, комп'ютерних ігор на історичну тематику);
- аналіз історичних міфів та стереотипів у медіапросторі;
- створення учнями власних медіатекстів на історичну тематику (блоги, відеоролики, інфографіка, подкасти).

Модельна навчальна програма «Історія України 7-9 класів для закладів загальної середньої освіти, передбачено наскрізну змістову лінію «Інформаційне середовище», яка орієнтує на формування в дітей і молоді навичок безпечної поведінки в інформаційному середовищі, здатності критично оцінювати інформацію [6].

Для ефективної реалізації медіаграмотності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі необхідно підготувати

відповідні завдання. Так, відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти для учнів 5-6 класів на уроках історії та громадянської освіти доцільно використовувати завдання для формування медіаграмотності учнів: порівняння зображень історичних подій у підручнику та художніх фільмах; визначення достовірних та недостовірних фактів у текстах з історичної тематики; створення коміксів на історичну тематику з дотриманням історичної достовірності; аналіз історичних міфів у популярній культурі.

Для учнів базової середньої освіти (7-9 класів) у автори модельних навчальних програм рекомендують: декодування візуальних історичних джерел (карикатури, плакати, фотографії); аналіз заголовків новин про історичні події на предмет маніпулятивності; порівняльний аналіз висвітлення історичних подій у різних підручниках; створення відеороликів з деконструкцією історичних міфів; проведення мініпроектів з дослідження історичної достовірності комп'ютерних ігор [6].

Відповідно до методичних рекомендацій щодо викладання історії у 2024/2025 н. р., особливу увагу слід приділяти формуванню здатності учнів критично аналізувати історичну інформацію та виявляти спроби маніпулювання фактами [5].

Ефективне формування медіаграмотності неможливе без використання сучасних цифрових інструментів. На уроках громадянської та історичної освітньої галузі у 5-9 класах доцільно застосовувати:

- інтерактивні платформи – Kahoot, Mentimeter, Padlet для організації дискусій та опитувань щодо історичних медіатекстів;
- інструменти для створення медіаконтенту – Canva, Powtoon, iMovie для розробки учнями власних медіатекстів з історичної тематики;
- інструменти для перевірки достовірності інформації – фактчекінгові ресурси, архіви, бібліотеки;
- онлайн-симулятори та інтерактивні карти – для дослідження історичних подій.
- соціальні медіа та блоги, як джерело сучасних інтерпретацій історичних подій.

Згідно з Концепцією цифрової трансформації освіти і науки, формування цифрової компетентності є невід'ємною складовою сучасної освіти [4], тому використання цифрових інструментів для

формування медіаграмотності відповідає актуальним освітнім тенденціям.

Відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», педагог має володіти здатністю формувати в учнів критичне мислення та медіаграмотність [8].

Інтеграція медіаосвіти у викладання громадянської та історичної освітньої галузі є актуальною вимогою часу та відповідає ключовим принципам Нової української школи. Формування медіаграмотності на уроках історії сприяє розвитку критичного мислення, інформаційної компетентності та громадянської позиції учнів.

Для ефективного формування медіаграмотності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі, необхідно використовувати різноманітні педагогічні технології, цифрові інструменти та системи завдань, які мають бути адаптованими до різних вікових категорій учнів. Ключовим аспектом методики є органічне поєднання формування історичної компетентності та медіаграмотності.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з розробкою системи оцінювання рівня медіаграмотності учнів та створенням навчально-методичних матеріалів для формування медіаграмотності на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в контексті Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п> (дата звернення: 02.05.2025).
2. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник. URL: <https://www.aup.com.ua/uploads/momg.pdf>
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
4. Концепція цифрової трансформації освіти і науки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 травня 2021 р. № 167-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-п>
5. Методичні рекомендації щодо викладання у 2024/2025 навчальному році історії, правознавства, громадянської освіти. URL : <https://bit.ly/3GQGIv4>
6. Модельна навчальна програма «Історія України. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бурлака О. В та інші). URL : <https://bit.ly/3F772R9>
7. Пометун О., Гупан Н. Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії : методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с. URL : <https://surli.cc/efimwm>
8. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/93546/

9. Стіл Д., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів» : посібник для вчителів. Київ : Інтелект, 2021. 215 с.
10. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. № 235. URL: <https://bit.ly/3RZpwG8>

Лайко Ірина,
учитель біології, ІК «Здоров'я, безпека та добробут»,
практичний психолог.
Свеська спеціалізована школи І-ІІІ ступенів №1
Свеської територіальної громади
Шосткинського району Сумської області
camyca@ukr.net

ТЮТОРСЬКА ПІДТРИМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ Й ЕМОЦІЙНОГО ДОБРОБУТУ ШКОЛЯРІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

***Анотація.** У статті розглядається тьюторська підтримка як ефективний інструмент збереження навчальної мотивації та емоційного добробуту школярів у кризових умовах, зумовлених соціальними, економічними або воєнними викликами. Проаналізовано роль тьютора в індивідуалізації освітнього процесу, формуванні стійкості, саморегуляції та розвитку позитивного емоційного благополуччя учнів. Окреслено основні методи та прийоми тьюторської діяльності, що сприяють адаптації дітей до змінених умов навчання та підтримці їхнього психоемоційного стану. Наведено приклади успішного впровадження тьюторства у школах, які функціонують у ситуаціях нестабільності.*

***Ключові слова.** Тьюторська діяльність, емоційне благополуччя, емоційне вигорання, індивідуальна траєкторія навчання, внутрішні джерела.*

Сучасна система освіти дедалі частіше функціонує в умовах соціальних потрясінь, військових конфліктів, економічної нестабільності та інших кризових явищ, які безпосередньо впливають на емоційний стан та навчальну мотивацію школярів. У таких умовах традиційні підходи до навчання втрачають свою ефективність, адже не враховують індивідуальні потреби дітей, їхній психоемоційний стан і необхідність у підтримці та супроводі. Школярі стикаються з почуттям тривоги, втрати стабільності, зниженням інтересу до навчання, емоційним вигоранням і труднощами у самоорганізації. Постає потреба у пошуку нових підходів, які дозволили б забезпечити не лише академічний успіх, а й підтримати психологічне благополуччя учнів. У цьому контексті актуалізується тьюторська підтримка як інструмент, здатний забезпечити індивідуальний підхід, сприяти збереженню мотивації до навчання та стабілізації емоційного стану школярів у кризових ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив виявити, що проблема збереження мотивації та емоційного добробуту школярів у кризових умовах набуває все більшої актуальності в сучасній педагогічній і психологічній науці. У працях Л. Виготського, А. Маслоу, К. Роджерса підкреслюється важливість урахування емоційного стану особистості в процесі навчання, а також значення індивідуалізованого підходу до розвитку кожної дитини.

Сучасні українські та зарубіжні дослідники, зокрема І. Бех, Н. Побірченко, Т. Дороніна, О. Савченко, акцентують увагу на необхідності педагогічної підтримки учнів в умовах нестабільності, підкреслюючи значущість особистісно-орієнтованої моделі навчання [2]. У працях В. Олійника та Н. Ничкало розглядається впровадження тьюторства в українській освітній системі як засобу індивідуалізації освітнього процесу та розвитку суб'єктності школяра.

Особливу увагу тьюторській підтримці як фактору емоційної стабілізації та мотиваційного супроводу приділяють дослідники Г. Балл, Є. Бондаревська, І. Якиманська. У їхніх роботах тьютор виступає не лише як наставник, а й як посередник між дитиною та освітнім середовищем, що створює умови для самопізнання, самовираження та внутрішньої опори дитини [7].

Аналіз сучасних публікацій свідчить, що тьюторство є дієвим інструментом підтримки школярів у періоди нестабільності, однак у вітчизняній практиці цей напрям досі не має системного поширення. Це зумовлює потребу в подальшому теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні можливостей тьюторської підтримки в контексті кризових умов.

Метою статті є обґрунтування значущості тьюторської підтримки як ефективного інструменту збереження навчальної мотивації та емоційного добробуту школярів у кризових умовах, а також визначення основних підходів, методів і форм тьюторської взаємодії, що сприяють адаптації учнів до змінених життєвих обставин та забезпечують їхню емоційну стійкість і залученість у навчальний процес.

У кризових умовах, зокрема під час воєнних дій, соціальних потрясінь, вимушеної міграції чи тривалого дистанційного навчання, школярі часто втрачають стабільність, відчуття безпеки, соціальні зв'язки та віру у власні сили. Це негативно впливає на їхню мотивацію до навчання, психоемоційний стан і здатність до самостійного освітнього розвитку.

Одним із дієвих інструментів підтримки учнів у таких обставинах виступає тьюторство – система педагогічного супроводу, що передбачає індивідуальну допомогу школяру у вибудові освітньої траєкторії, розвитку навичок самопізнання, самоорганізації та емоційної стійкості.

Тьютор – це не просто наставник. Це дорослий, що супроводжує дитину у процесі її особистісного та навчального зростання, допомагає визначити індивідуальну траєкторію навчання, розвивати автономність, саморефлексію та відповідальність [1].

У кризових умовах, коли порушується звичний хід життя, коли дитина стикається з тривогою, невизначеністю, тьютор стає опорою, що допомагає не загубитися у світі змін. Тьютор допомагає дитині не лише орієнтуватися в освітньому процесі, а й усвідомлювати власні інтереси, сильні сторони, потреби та переживання. Завдяки регулярній індивідуальній взаємодії тьютор стає довіреною особою, яка підтримує школяра в складних емоційних станах, вчить стратегіям подолання тривожності та стресу. Тьюторська взаємодія з дитиною відбувається через індивідуалізацію освітнього процесу, що сприяє формуванню особистої освітньої траєкторії з урахуванням інтересів, потреб і можливостей учня; допомога у виборі форм, темпу та змісту навчання. У взаємодії з учнем також здійснюється психоемоційна підтримка школяра, створення безпечного простору для висловлення емоцій, обговорення труднощів і пошуку шляхів їх подолання; супровід дитини в період емоційної нестабільності, тривожності, страху чи втрати мотивації. Педагог-тьютор допомагає учню формувати навички самопізнання та рефлексії; усвідомлювати свої цінності, інтереси, сильні сторони; розвиває здатність до самоаналізу та саморегуляції [3].

Одним із напрямків роботи також є розвиток внутрішньої мотивації дитини через формування усвідомленого ставлення до навчання як до засобу самореалізації та підтримка цілепокладання, довготривалого планування й автономії учня. Розвиток комунікативних навичок і побудова довірливих стосунків під час взаємодії, сприяють конструктивному спілкуванню школяра з учителями, однолітками та батьками, вихованню емпатії, толерантності, здатності до діалогу. У взаємодії «тьютор – учень» ефективності набуває стратегія подолання труднощів (копінг – стратегія), що передбачає опанування технік подолання стресу, управління емоціями, організації часу. Тьютор також може супроводжувати школяра у прийнятті рішень під час

вибору профілю навчання, позашкільної діяльності, подальшої освітньої траєкторії [4].

Завдяки виконанню цих завдань, тьютор сприяє цілісному розвитку особистості школяра, його адаптації до змінених умов життя та навчання, а також збереженню психічного й емоційного здоров'я.

У період криз (воєнний стан, соціальна нестабільність, дистанційне навчання тощо) тьюторська діяльність потребує гнучких і чутливих підходів. Практичні інструменти тьютора в таких умовах мають на меті не лише підтримку навчального процесу, а й стабілізацію емоційного стану школярів. Серед ефективних форм тьюторської взаємодії можна виділити наступні:

- індивідуальні тьюторські бесіди – це регулярні офлайн або онлайн-зустрічі з учнем для виявлення його емоційного стану, труднощів у навчанні, формулювання цілей. Така форма співпраці забезпечує особистісну підтримку та допомогу дитині відчувати, що вона не самотня у своїх переживаннях;

- рефлексивні щоденники/щоденники емоцій, під час впровадження яких учню пропонується вести короткі записи про настрій, думки, події дня, реакції на них. Ця активність спрямована на розвиток самоспостереження, емоційну грамотність і навички саморегуляції;

- карта інтересів і освітніх потреб - інструмент для виявлення того, що справді захоплює дитину, що вона хоче/може вивчати, які ресурси для цього має. Застосування карт сприяє вибудові персональної освітньої траєкторії, зберігає інтерес до навчання;

- освітні маршрути / індивідуальні освітні плани – тьютор разом з учнем складає план навчання з урахуванням його темпу, рівня складності, обставин життя. Через таку співпрацю відбувається адаптація навчального процесу до індивідуальних можливостей дитини;

- «Коло підтримки», «Колесо розвитку» - вправи, під час виконання яких учень визначає, хто з його оточення може надати йому емоційну чи практичну допомогу. За результатами виконання цих технік, тьютор розуміє, хто з дорослих допоможе дитині підвищити відчуття безпеки та соціальної включеності;

- міні-кейси для розвитку життєвих навичок – це сценарії з реального життя або змодельовані ситуації, які допомагають дитині навчитися приймати рішення, діяти в умовах невизначеності. Мета – розвиток критичного мислення, стресостійкості, відповідальності;

– техніки стабілізації (релаксації, дихання, уважності) – це прості вправи, які тьютор може застосовувати з учнем або навчити його використовувати самостійно (наприклад, «дихання за квадратом», «заземлення»), які сприяють зниженню рівня тривожності, відновленню емоційного балансу;

– за результатами навчання дитини, можна створити портфоліо досягнень, яке буде складатися із результатів роботи дитини, творчих проєктів, відгуків, що допомагає учню бачити власне зростання навіть у складних умовах, формувати позитивний «Я-образ» і почуття успіху;

– групові тьюторські зустрічі / підтримувальні кола – це формат, що сприяє спільному обговоренню труднощів, обміну досвідом, взаємній підтримці серед однолітків. Мета – формування середовища довіри та згуртованості;

– в умовах дистанційного тьюторського супроводу, особливо в умовах евакуації або ізоляції, доцільно використовувати цифрові сервіси для зворотного зв'язку і підтримки, а саме Google Forms, Padlet, Jamboard, Canva та інші інструменти для взаємодії, опитувань, візуалізації емоцій або планування [6].

Важливо пам'ятати, що усі ці інструменти мають бути використані з урахуванням віку, психологічного стану учня та конкретного контексту кризи. Гнучкість, емпатія та регулярність взаємодії – ключові принципи ефективної тьюторської підтримки у складні часи.

Тьюторство, як форма індивідуалізованого педагогічного супроводу, має низку важливих психолого-педагогічних ефектів, що особливо яскраво проявляються в умовах освітньої кризи. Завдяки систематичній тьюторській взаємодії школярі не лише зберігають мотивацію до навчання, а й отримують потужну підтримку в особистісному розвитку та адаптації до складних обставин. Саме уважне ставлення до індивідуальних освітніх потреб, сприяє переходу від зовнішньої мотивації дитини до внутрішньої. Учень починає вчитися не «з примусу», а заради власних інтересів, цілей, самореалізації. У процесі тьюторської взаємодії школяр набуває навичок рефлексії, самопізнання, усвідомлення власних ресурсів. Це формує у нього внутрішню опору – здатність приймати рішення, діяти автономно, довіряти собі навіть у складних ситуаціях [4]. Тьютор забезпечує регулярну психоемоційну підтримку, допомагає школяру проговорити свої переживання, вчить керувати емоціями та

долати стрес. Це позитивно впливає на емоційний фон, зменшує рівень тривоги та сприяє психологічній стабільності. Завдяки практиці планування, цілепокладання, ведення портфоліо або щоденників учні вчаться організовувати свою діяльність, контролювати власні емоції та дії, брати відповідальність за прийняті рішення. У процесі тьюторської взаємодії школярі засвоюють моделі конструктивного діалогу, вчаться формулювати думки, слухати, домовлятися, співпрацювати. Це сприяє ефективнішій комунікації з педагогами, однолітками, батьками. Тьютор створює атмосферу довіри, прийняття, безпеки. Це особливо важливо для дітей, які пережили втрату, травматичні події або ізоляцію. Внаслідок тьюторської підтримки школярі почуваються включеними у шкільну спільноту, потрібними та значущими. Робота з освітніми кейсами, обговорення власного досвіду, формування індивідуальних освітніх маршрутів сприяють розвитку вміння аналізувати, робити висновки, оцінювати варіанти рішень. Успішна взаємодія з тьютором, фокус на сильних сторонах дитини, визнання її зусиль і досягнень сприяють формуванню впевненості у собі, адекватній самооцінці та відчутті успішності навіть у складних умовах [5].

У сукупності ці психолого-педагогічні ефекти створюють умови для сталого розвитку учня як особистості, здатної до адаптації, самореалізації та відповідального вибору в умовах невизначеності.

Попри визнану ефективність тьюторської підтримки в контексті розвитку особистості учня та забезпечення його емоційного благополуччя, впровадження тьюторства в українську систему освіти стикається з низкою об'єктивних і суб'єктивних труднощів. По – перше, тьюторські функції часто виконуються педагогами «неформально» або додатково до основного навантаження через відсутність посади тьютора в більшості штатних розписів, що ускладнює офіційне впровадження цієї ролі в школах. В Україні існує обмежена кількість навчальних програм з тьюторства, тому багато освітян не мають необхідних знань і навичок щодо індивідуального супроводу учня, особливо в умовах кризи. Часто тьютора плутають з куратором, наставником чи психологом. Це зумовлює хибні очікування від його діяльності або ігнорування потенціалу наставника. Як наслідок – тьюторство не сприймається як окрема професійна функція з унікальною педагогічною місією [6].

Також, спираючись на традиційну шкільну культуру, систему масового навчання, яка зорієнтована на уніфіковані підходи, школа не завжди готова до індивідуалізації учня. Тому тьюторські практики можуть розглядатися як «додаткова робота» без реальної цінності. На сьогодні, в умовах воєнного стану, розуміємо, що у більшості шкіл відсутні ресурси для введення нових посад, оплати додаткового навантаження, підвищення кваліфікації педагогів з тьюторства. Отже, ініціативи залишаються точковими, не переходячи в системний рівень. Підтримка дітей у кризових станах потребує високого рівня емпатії, стійкості та професійного вигорання. За відсутності супервізії або командної взаємодії тьютори самі можуть переживати перевтому, що буде відображатися у зниженні ефективності допомоги, ризиках професійного вигорання [7].

Але, незважаючи на зазначені виклики, у сучасному суспільстві можна спостерігати зростання уваги до індивідуальної підтримки дитини, зміни в підходах до освіти, розвиток психоемоційної компетентності педагогів для активного поширення тьюторських практик. Подолання зазначених бар'єрів потребує як нормативної підтримки, так і зміни філософії взаємодії з учнем – від адміністративної до суб'єктно-особистісної.

Висновки. У кризових умовах, що супроводжуються нестабільністю, стресом та порушенням звичних освітніх процесів, тьюторська підтримка виступає одним із найефективніших інструментів збереження мотивації й емоційного добробуту школярів. Завдяки індивідуалізованому супроводу, орієнтації на потреби, інтереси та внутрішні ресурси дитини, тьютор допомагає учням не лише залишатися залученими в навчання, а й розвивати стійкість, відповідальність, критичне мислення та віру в себе.

Психолого-педагогічні ефекти тьюторства – зростання внутрішньої мотивації, формування позитивного «Я-образу», зниження тривожності, розвиток саморегуляції – мають особливе значення в умовах війни, вимушеного переселення, дистанційного навчання чи соціальної ізоляції.

Попри низку викликів – нормативних, кадрових, ресурсних – тьюторські практики вже демонструють свою дієвість у багатьох українських школах, особливо за підтримки ініціативних педагогів і тьюторів. Подальше впровадження тьюторства потребує системної підтримки на рівні державної політики, підготовки фахівців, просвітницької роботи серед освітян та батьківської спільноти.

Таким чином, тьюторська підтримка не лише сприяє стабілізації освітнього процесу в кризових умовах, а й формує підґрунтя для сталого розвитку особистості учня в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жога Р. А. Персоналізоване освітнє середовище як інноваційний напрям розвитку сучасної освіти. *Інноваційна педагогіка*, 2021. 36. с.
2. Дмитрук В.І., Половенко О.В., Яцейко В. І. Освітні втрати та навчальні розриви: сутність, причини, наслідки та шляхи їх подолання. Методичні рекомендації. Кропивницький : КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 56 с.
3. Марушкевич А. А. Суб'єктно-середовищний підхід у вдосконаленні змісту тьюторської стратегії закладу загальної середньої освіти. Науковий часопис українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5.
4. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова. Випуск 101. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2024. 86 с.
5. Полякова Г. П. Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2018. 199 с.
6. Романовська Д.Д. Ілащук О В. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти : метод. пос. Чернівці : Технодрук, 2014. 133с.
7. Сергєєва Л.М., Просіна О.В., Ілляхова М.В. Творчість як фактор мотивації досягнень : навч. посібник. Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук», 2023. 124 с.
8. Шклярська О. Психологічна пружність – запорука виживання під час війни.

Логвиненко Юлія,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових відносин та українознавства,
Сумський національний аграрний університет
ledi_uliya_ledi@ukr.net

НУШ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕРОЗРИВНОГО ЗВ'ЯЗКУ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗЗСО ТА ЗВО

***Анотація.** У статті висвітлюється авторське бачення впровадження концепції Нової української школи як чинника забезпечення наступності в навчанні української мови між закладами загальної середньої та вищої освіти. Розкриваються основні принципи формування мовної компетентності учнів і студентів в умовах реалізації сучасних освітніх стандартів, акцентується увага на необхідності узгодження методик, форм і змісту навчання на всіх рівнях освіти.*

***Ключові слова:** Нова українська школа, наступність, заклад загальної середньої освіти, заклад вищої освіти, мовна освіта, компетентнісний підхід.*

Сучасна освітня політика України зорієнтована на забезпечення цілісності та наступності освітнього процесу на всіх його етапах. У цьому контексті концепція Нової української школи (НУШ) виступає

не лише як модель реформування загальної середньої освіти, а й як інструмент гармонізації змісту освіти та підходів до організації навчання упродовж усього процесу становлення й розвитку особистості – від школи до закладу вищої освіти. Особливо актуальним є забезпечення наступності у викладанні мовно-літературної освітньої галузі, адже вона є не лише засобом комунікації, а й основою національної ідентичності, пізнання та інтеграції в культурний простір.

Реформа Нова українська школа має на меті поглибити транспредметну інтеграцію та зробити формування екосистеми освіти України легким та органічним. У основі цього переходу лежить Державний стандарт базової середньої освіти (2020), який базується на формуванні й розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів освіти, коли кожний наступний рівень освіти додає до попереднього, зосереджується на розкритті можливостей та нахилів кожного здобувача / здобувачки освіти будь-якого рівня. Отже, вчитель постає перед складною проблемою: перенести акценти від школи знань до освіти компетентностей.

Дослідження проблем і перспектив трансформації освіти України в контексті НУШ після оприлюднення Концепції НУШ Лілією Гриневич набула значної уваги серед науковців та практиків. Зокрема, концептуальні засади НУШ були висвітлені в роботах Л. Гриневич [2], яка акцентувала на компетентнісному підході, педагогіці партнерства та інтеграції в освітньому процесі. Багатоаспектне осмислення реалізації НУШ на рівні базової середньої освіти здійснювали О. Гісем, А. Гусєва [1], О. Савченко [6] та інші учені, які у своїх роботах здійснили аналіз особливостей упровадження нового змісту освіти, оновлених стандартів і підходів до навчання. Актуальними є дослідження класиків української педагогіки І. Зязюна [5] та ін., які наголошували на необхідності педагога постійно працювати над власним самоудосконаленням, підвищенням рівня педагогічної майстерності вчителя, а також запровадження інноваційних технологій навчання, зокрема інтегрованого та проєктного навчання.

Мета статті – довести, що через компетенстнісне навчання та діяльнісний підхід, що лежать в основі НУШ, забезпечується безперервний розвиток здобувачів освіти та стійкий зв'язок між рівнями шкільної та вузівської освіти.

Сьогодні перед учителем мовно-літературної освітньої галузі стоїть завдання не просто дати здобувачам і здобувачкам освіти знання з предметів/інтегрованих курсів галузі, а виховати мовну особистість, здатну продовжувати подальше навчання, а згодом – активно будувати професійну кар’єру. Відповідно, вчитель мовно-літературної освітньої галузі має забезпечити здобуття не тільки лінгвістичних знань, а, насамперед, вивчаючи мову й літератури, учнівство має набути ключових компетентностей та наскрізних умінь, що дозволить після навчання у школі активно влитися у студентське середовище, опановувати нові знання. Отже, у закладі загальної середньої освіти закладається фундамент конкурентоспроможної особистості з активною життєвою позицією.

На вчителя-словесника покладається особлива відповідальність за підготовку учнівства до подальшого жаття, бо, незалежно від того, який фах вибере майбутній абітурієнт, на першому курсі підготовки студенти продовжать поглиблювати знання мови залежно від обраної майбутньої професії. Викладач закладу вищої освіти спирається на результати праці вчителя школи. Оскільки заклади вищої освіти першочергово спрямовують вивчення української мови у русло професійного самовдосконалення, відповідно, вчорашні випускники шкіл мусять мати міцний фундамент у вигляді набутих компетентностей (а це знання, уміння й навички). Відповідно, школа мусить забезпечити здобувача/здобувачку освіти необхідним рівнем компетентностей, щоб учні могли безперешкодно продовжити подальше навчання, бо університетська освіта покликана не дублювати, а поглиблювати знання.

Нова українська школа відкриває можливості для легкого і гнучкого переходу від ЗЗСО до ЗВО, від навичок читання і письма до створення власного наукового тексту, уміння себе презентувати та комунікувати з колегами.

Навчання здобувачів загальної середньої освіти має бути зорієнтоване насамперед на формування наступних компетентностей:

1. Комунікативна. Учень чи учениця мають навчитися легко взаємодіяти у кількох сферах одночасно (родинна, психологічна, соціальна, навчальна, навчально-професійна). Здобувач / здобувачка освіти мають прагнути реалізувати себе як громадяни на рівні виробничих, майнових, економічних відносин, досягти кар’єри, професійної майстерності тощо.

2. Мовна. Особистість у процесі вивчення мови проходить кілька етапів, щоразу підіймаючись на вищий рівень мовної культури від рівня мовної правильності до рівня мовно іміджу соціальних ролей, що є найвищим рівнем сформованості мовної особистості й мовної культури.

3. Культурна. Учнівство має набути навичок правильної мовної поведінки в різних життєвих ситуаціях – це є запорукою успіху незалежно від обраного фаху. Заклад вищої освіти поглиблює цю компетентність здобувачів і здобувачок до рівня наукової мовної культури, складником якої можемо видіти найважливішу, на наш погляд, лексикографічну компетентність, що охоплює мотиваційний, емоційно-естетичний, когнітивний, операційно-діяльнісний компоненти.

4. Цифрова. В умовах дистанційного навчання дієвим інструментом набуття учнями необхідного рівня компетентностей є підготовка учнівства до життя та професійної діяльності у цифровому середовищі. Відтак, цифрові інструменти мають стати активним засобом навчання. Використання цифрових інструментів, сервісів і платформ суттєво змінює традиційний підхід до навчання української мови та української літератури, відкриваючи майже безмежні можливості для розвитку критичного мислення здобувачів та здобувачок освіти, їхньої медіаграмотності, навичок роботи з інформацією та цифрового письма.

Цифрова трансформація навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі простежується на кількох рівнях. По-перше, це використання під час навчання електронних освітніх ресурсів у вигляді електронних підручників, інтерактивних зошитів, відеоматеріалів. Надзвичайно корисними для вчителів є освітні платформи на кшталт ВШО, Pistacja, «Всеосвіта», «На Урок», «МійКлас», які забезпечують доступність та варіативність навчального контенту та доступу до нього учнівства у будь-який зручний час для додаткового ознайомлення чи повторення матеріалу для кращого закріплення. По-друге, це опанування вчителями цифрових інструментів для здійснення навчальної діяльності. Сьогодні кожен заклад освіти Сумської області має фізичний та віртуальний кампус для здійснення дистанційного навчання учнів (Google Workspace, Moodle, Microsoft Teams тощо), зважаючи на умови функціонування закладів освіти у прикордонній з країною-агресоркою області. Вчителі готують інтерактивні презентації, тести

та онлайн-опитування, інтерактивні вправи для навчання предмету, проведення рефлексії, психологічного налаштування на навчання. Важливим у цьому процесі стає процес формування й розвитку у здобувачів освіти цифрової компетентності, щоб вони не тільки вміли користуватися технічними засобами, а й набули здатності критично осмислювати знайдену інформацію. Окремим питанням стоїть навчити здобувачів/здобувачок освіти дотримуватися правил академічної доброчесності у цифровому просторі, бо це буде корисно під час навчання у закладі вищої освіти та у подальшому житті.

Реалізація ідей Нової української школи створює підґрунтя для формування сталого зв'язку між шкільною та університетською ланками мовної освіти, створення освітньої екосистеми України. НУШ дає змогу побудувати процес навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі як послідовний процес розвитку мовної та комунікативної компетентності учня, який переростає у студента, здатного до академічного письма, критичного аналізу наукового тексту та ефективної міжособистісної комунікації. Забезпечення наступності між усіма ланками освіти потребує тісної співпраці між учителями й викладачами, розроблення узгоджених програм і спільних методичних підходів. НУШ як інструмент реформи не лише модернізує освітній процес у ЗЗСО, а й задає вектор для реформ у ЗВО, що у підсумку сприяє формуванню єдиного мовно-освітнього простору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гісем О. В., Гусєва А. М. Безперервна мовна освіта в контексті концепції НУШ. *Освітній дискурс*. 2021. № 3. С. 34–39.
2. Гриневич Л. М. Освіта, що забезпечує успіх дитини: філософія Нової української школи. *Освіта України*. 2018. № 1. С. 2–5.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
4. Ковальчук О. І. Наступність мовної освіти: теоретичні засади і практичні підходи. *Українська мова і література в школі*. 2022. № 4. С. 15–21.
5. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.
6. Савченко О. Я. Нова українська школа: поєднання традицій і новацій у мовній освіті. *Початкова школа*. 2018. № 3. С. 2–7.
7. Ярошенко О. Г. Нова українська школа: методологічні та практичні засади реалізації освітньої реформи. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 1. С. 3–10.

Луценко Світлана,

кандидат наук з державного управління, доцент,
декан факультету підвищення кваліфікації та перепідготовки.

Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

svitlana.lutsenko@soippo.edu.ua

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглядається потенціал застосування штучного інтелекту (ШІ) у процесі управління закладом загальної середньої освіти в контексті реалізації концепції Нової української школи (НУШ). Зосереджено увагу на основних напрямках інтеграції ШІ в освітній менеджмент, можливостях підвищення ефективності управлінських рішень та автоматизації освітнього процесу. Проаналізовано виклики, ризики та перспективи впровадження інтелектуальних технологій у діяльність керівника ЗЗСО.

Ключові слова: штучний інтелект, управління освітою, НУШ, заклад загальної середньої освіти, цифровізація, освітній менеджмент.

Нова українська школа (далі – НУШ) передбачає глибинну трансформацію освітнього процесу, орієнтацію на особистісно-орієнтований підхід, розвиток критичного мислення, формування ключових компетентностей та цифровізацію освітнього середовища. У цьому контексті управлінська діяльність керівника закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) потребує нових інструментів, здатних забезпечити ефективне, адаптивне та прогностичне прийняття рішень. Одним із таких інструментів є штучний інтелект.

Штучний інтелект – це сукупність технологій, які дозволяють комп'ютерним системам виконувати завдання, що зазвичай потребують людського інтелекту: аналіз даних, прогнозування, розпізнавання мовлення, візуальної інформації тощо. В освітньому управлінні ШІ може забезпечити аналіз великих обсягів даних про успішність учнів, відвідуваність, результати ЗНО; прогнозування ризиків (високий рівень пропусків, професійне вигорання педагогів тощо); персоналізацію навчальних планів; оптимізацію кадрового та фінансового менеджменту; моделювання варіантів розвитку освітнього середовища. Штучний інтелект є мультидисциплінарним науково-технічним напрямом, який поєднує методи машинного навчання, глибинної аналітики, обробки природної мови, комп'ютерного зору та автоматизованого прийняття рішень. Його використання в освіті набуває дедалі більшого значення в умовах цифрової трансформації та підвищення вимог до ефективності управління.

Освітнє управління – це процес цілеспрямованої діяльності щодо організації, контролю, планування й удосконалення навчально-виховного процесу, кадрового забезпечення, ресурсного менеджменту та розвитку шкільного середовища. У цьому контексті ІІ розглядається як інструмент для підвищення якості управлінських рішень, їхньої швидкості, точності, адаптивності та відповідності стратегії розвитку закладу освіти.

Науковці виокремлюють кілька основних підходів до розуміння потенціалу ІІ в управлінні освітою, а саме кібернетичний підхід, згідно з яким ІІ виконує функції автоматизованої регуляції та управління складними освітніми системами; інформаційно-аналітичний підхід, що передбачає використання ІІ для обробки великих обсягів даних з метою побудови аналітичних звітів, моделей прогнозування, оцінки результативності; гуманістично-орієнтований підхід, який зберігає пріоритет людини як суб'єкта управління, а ІІ розглядає як підтримку, що підсилює компетентність керівника, а не замінює її.

Проблему впровадження штучного інтелекту в управлінську діяльність керівника закладу освіти в умовах Нової української школи досліджують як українські, так і зарубіжні науковці. Ольга Овчарук виокремлює в цифровізації освіти використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в управлінні ЗО, включаючи ІІ, Вікторія Троцько досліджує цифрові трансформації в освіті та питання цифрової компетентності керівників ЗО. Олена Пометун, хоча не спеціалізується безпосередньо на штучному інтелекті, активно вивчає методики впровадження інноваційних технологій в умовах НУШ. Дослідженню управлінських компетентностей керівника ЗО у контексті цифровізації, проблемам цифрової освіти та особливостям управлінських аспектів впровадження цифрових технологій присвячені наукові публікації Наталії Морзе, Інни Сущенко та ін.

Зарубіжні науковці, такі як Andreas Schleicher (OECD), Anthony Bryk (Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, США), Paul Kim (Stanford University), Rose Luckin (UCL, Велика Британія), досліджують системний підхід до освітнього управління із використанням цифрових технологій, потенціал штучного інтелекту в освіті та прийнятті рішень управліннями. визначення ролі ІІ та аналітики даних у трансформації управління освітою.

ІІ поступово інтегрується у систему освітнього управління на трьох рівнях: операційний рівень через автоматизацію щоденних

завдань: складання розкладу, облік відвідуваності, формування звітності; тактичний рівень — через аналітику освітнього процесу, виявлення проблем і резервів, підтримку прийняття управлінських рішень у межах навчального року; стратегічний рівень через прогнозування розвитку закладу, розробку інноваційних програм, оцінку ефективності управлінських стратегій. Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділяють концепції data-driven decision making, тобто ухвалення рішень на основі даних. Впровадження ІІІ в управління закладу загальної середньої освіти дозволяє створити «цифровий профіль» закладу, що охоплює показники успішності, педагогічної діяльності, рівня мотивації учнів, ресурсного забезпечення тощо.

Таким чином, теоретичні засади використання ІІІ в управлінні закладом освіти формуються на перетині педагогіки, менеджменту, кібернетики та ІТ. Успішна реалізація цієї концепції вимагає не лише технічної інтеграції систем, а й розвитку цифрової культури та управлінської грамотності в освітньому середовищі.

Управління закладом загальної середньої освіти в умовах Нової української школи вимагає впровадження інноваційних підходів, зокрема й штучного інтелекту, як засобу підвищення ефективності управлінських процесів. Інтеграція ІІІ в освітнє середовище може здійснюватися за такими ключовими напрямками як аналітика навчальних досягнень учнів. Інтелектуальні системи здатні обробляти та візуалізувати великі масиви освітніх даних, визначати тенденції, виявляти відхилення та формувати індивідуальні освітні траєкторії. Інструменти ІІІ дозволяють здійснювати глибоку аналітику навчальних результатів учнів на основі об'єктивних даних: оцінок, результатів ЗНО/НМТ, діагностичних робіт, відвідуваності, участі у позакласних заходах. Алгоритми машинного навчання можуть виявляти відхилення у динаміці навчальних досягнень; формувати прогноз успішності окремих учнів або класів; пропонувати рекомендації щодо підтримки учнів із труднощами в навчанні; автоматично генерувати звіти для внутрішнього та зовнішнього моніторингу. Це дозволяє керівнику ЗЗСО ухвалювати обґрунтовані рішення на основі реальних даних, а не інтуїтивних припущень.

Наступним ключовим напрямом є підтримка управлінських рішень, в якій системи на основі ІІІ можуть допомагати керівникам ЗЗСО в ухваленні обґрунтованих рішень, наприклад: щодо кадрової політики, вибору освітніх програм або ефективного розподілу ресурсів. Системи штучного інтелекту можуть бути ефективним інструментом

для стратегічного управління. Зокрема, вони здатні моделювати сценарії розвитку закладу (наприклад, при зміні чисельності учнів або викладачів); оптимізувати ресурси (приміщення, розклад, фінанси); проводити SWOT-аналіз діяльності школи; прогнозувати вплив освітніх рішень на якість навчального процесу.

На основі великої кількості параметрів (успішність, соціальний контекст, кадровий склад, матеріально-технічна база) ІІІ може формувати візуалізовані панелі управлінських показників – dashboard, які суттєво полегшують управлінську аналітику.

Третій ключовий напрям – автоматизація адміністративних процесів – передбачає застосування інструментів ІІІ, що можуть автоматизувати рутинні управлінські завдання, як то: звітність, електронний документообіг, створення та оптимізація розкладу уроків з урахуванням індивідуальних потреб учнів і вчителів; електронна обробка документації (довідки, звіти, плани, накази); управління електронним документообігом; інтеграція з системами електронного журналу, електронного щоденника, CRM-шкіл. Такі інструменти дозволяють зменшити навантаження на адміністративний персонал, сконцентрувати зусилля на стратегічних завданнях, а також мінімізувати ризики людських помилок.

Управління ризиками та безпекою – наступний ключовий напрям, що передбачає застосування алгоритмів прогнозування та дозволяє вчасно реагувати на можливі загрози освітньому процесу, зокрема булінг, психологічні проблеми в учнів, конфлікти. ІІІ-технології відкривають нові можливості для створення індивідуалізованого освітнього середовища, адаптованого до потреб і можливостей кожного учня. Для керівників ЗЗСО це означає можливості формувати гнучкі навчальні маршрути; розробляти системи раннього виявлення освітніх труднощів; створювати адаптивні підходи до оцінювання та моніторингу результатів; отримувати аналітику щодо ефективності педагогічних методів, які використовуються вчителями. Це відповідає ключовим засадам НУШ – дитиноцентризму, розвиткові компетентностей та партнерській взаємодії.

Алгоритми штучного інтелекту можуть виявляти тривожні сигнали щодо безпеки освітнього середовища (аналіз повідомлень про булінг або насильство; виявлення емоційного стану учнів через поведінкові патерни; прогнозування професійного вигорання педагогів; попередження конфліктних ситуацій у колективі). Інтелектуальні системи відеоспостереження, сенсорні технології та

системи сповіщення на основі ШІ сприяють створенню фізично та психологічно безпечного середовища.

Наступним ключовим напрямом є кадровий менеджмент і розвиток професійної компетентності. ШІ може бути інтегрований у процеси добору, оцінювання й розвитку педагогічного персоналу: аналіз результатів атестації та самооцінювання вчителів; виявлення сильних і слабких сторін у професійній діяльності; пропозиції щодо індивідуальних траєкторій підвищення кваліфікації; автоматичне формування графіків заміन, навантаження тощо. Це підвищує об'єктивність управлінських рішень щодо кадрової політики і сприяє професійному розвитку педагогів.

Попри значний потенціал застосування штучного інтелекту в системі управління закладами загальної середньої освіти, процес його впровадження супроводжується низкою викликів і обмежень, які слід враховувати при реалізації цифрових трансформацій в умовах Нової української школи.

Однією з ключових проблем є різний рівень технічного забезпечення шкіл. У сільських та малокомплектних ЗЗСО часто відсутні базові ресурси для впровадження ШІ: сучасна комп'ютерна техніка, стабільне інтернет-з'єднання, сервери для обробки великих даних. Це створює цифрову нерівність, яка суперечить принципам доступності та рівності освіти, проголошеним у НУШ.

Упровадження ШІ потребує від керівників закладів освіти нових компетентностей, зокрема розуміння принципів роботи ШІ; вміння інтерпретувати аналітичні дані; здатність ухвалювати управлінські рішення на основі цифрової інформації. Однак, за даними досліджень, значна частина директорів ЗЗСО має обмежений досвід у сфері ІТ-менеджменту, що знижує ефективність використання інтелектуальних систем.

ШІ-системи працюють з великим обсягом персональних даних учнів, педагогів та батьків. Це породжує ризики, а саме порушення конфіденційності інформації, неправомірне використання інформації, упередження або некоректні рішення, зумовлені алгоритмічними помилками. Відсутність чіткої нормативно-правової бази в Україні щодо використання ШІ в освіті поглиблює ці проблеми. Тому необхідно впроваджувати політики прозорості, згоди на обробку даних, а також незалежний аудит ШІ-систем.

Освітнє середовище часто характеризується консерватизмом, зосередженістю на традиційних формах управління й педагогіки.

Упровадження ІІІ може сприйматися як загроза авторитету керівника, ускладнення процесів або надмірна автоматизація. Це вимагає проведення інформаційно-просвітницької роботи, програм підвищення кваліфікації, демонстрації прикладів успішного досвіду. Формування довіри до цифрових рішень є критичним чинником їх сталого впровадження.

Більшість рішень на основі ІІІ створюються в західному освітньому та культурному середовищі. Вони не завжди враховують специфіку української системи освіти; національні навчальні програми; мовну політику; соціально-культурні особливості.

Це вимагає локалізації технологій, адаптації алгоритмів до українських умов і створення національного програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом.

Упровадження штучного інтелекту в освіту в Україні відбувається фрагментарно й переважно експериментально. Бракує державних стандартів застосування ІІІ в освіті; чітких індикаторів ефективності; методичних рекомендацій для управлінців. Це створює ризик нерезультативних або навіть шкідливих впроваджень, які дискредитують саму ідею цифрового управління. Не всі керівники та педагоги мають достатній рівень володіння ІКТ для ефективної взаємодії з ІІІ-системами. Питання конфіденційності даних, прозорості алгоритмів та недопущення дискримінації є надзвичайно важливими. Вартість впровадження ІІІ-рішень може бути високою, особливо для сільських закладів загальної середньої освіти. Надмірна автоматизація може зменшити гуманістичний аспект керівництва освітнім закладом.

У межах реалізації НУІІ передбачено створення інноваційного цифрового освітнього середовища. ІІІ може стати невід'ємною його складовою, зокрема в таких напрямках: розробка національних платформ освітньої аналітики; інтеграція ІІІ в державні освітні електронні системи (наприклад, «Єдина школа», EDEBO); формування ІТ-компетентностей у керівників ЗЗСО та педагогів; створення моделей «розумної школи» як пілотних майданчиків інновацій.

Отже, штучний інтелект відкриває нові горизонти в управлінні закладом освіти, зокрема в контексті реалізації концепції НУІІ. Його раціональне застосування сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів, формуванню сучасного освітнього середовища та розвитку культури ухвалення рішень на основі даних. Проте його впровадження має супроводжуватися підвищенням

цифрової компетентності освітніх управлінців, дотриманням етичних норм і адаптацією до українських реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Концептуальні засади реформування загальної середньої освіти: Нова українська школа. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 1. С. 5–12.
2. Глущенко І. В. Цифровізація освітнього процесу в контексті реалізації концепції Нової української школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. № 4(78). С. 120–130.
3. Модернізація освіти в цифровому вимірі: монографія / за наук. ред. Н. Морзе, О. Буйницької. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 300 с
4. Морзе Н. В., Бойко М. А., Струтинська О. В., Смирнова-Трибульська Є. М. Якою має бути цифрова компетентність вчителів у галузі використання штучного інтелекту? Open educational e-environment of modern University, №16, 2024, С. 77–96. URL : <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/531/458>
5. Новий освітній простір. Концепція «Нова українська школа». URL : <https://nus.org.ua>
6. Овчарук О. В. Цифрова трансформація освіти: виклики та перспективи (2021) Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика: збірник наукових праць / за ред. В.Ю. Бикова, А.В. Яцишин. Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2019. 123 с.
7. Семеніхіна О. В., Мартинюк О. О. Штучний інтелект у цифровій трансформації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. № 3(83). С. 45–59.
8. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. Paris : UNESCO, 2021. 84 p.
9. European Commission. Ethical Guidelines for Trustworthy AI. Brussels : European Commission, 2019. 36 p.
10. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston : Center for Curriculum Redesign, 2019. 104 p.
11. OECD. AI and the Future of Skills: Capabilities and Assessments. OECD Publishing, 2021. URL : <https://www.oecd.org/education/>

Метейко Алла,
методист навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного розвитку.
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
alla.meteiko@ukr.net

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ТА ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Анотація. У статті розглянуто значення експериментальної та дослідницької діяльності в освітньому процесі, проаналізовано модельні навчальні програми з хімії для 7-9 класів авторства О. Григоровича та Г. Лашевської, окреслено спільні та відмінні характеристики в них з огляду на експериментальну та дослідницьку діяльність.

Ключові слова: експеримент, навчальне дослідження, навчальний предмет «Хімія», Нова українська школа.

Останні сім років в Україні триває поступова імплементація реформи «Нова українська школа» (НУШ), спрямованої на якісні зміни в освітньому процесі. Одним із головних завдань НУШ є не лише надання учням знань, а й формування в них умінь застосовувати ці знання в реальному житті. Природнича освітня галузь, зокрема хімія як навчальний предмет, є важливою складовою цієї системи. Вона забезпечує розвиток людського потенціалу, що в майбутньому має стати запорукою конкурентоздатності економіки держави.

Проте здобувачі освіти не завжди усвідомлюють важливість вивчення навчального предмета та можливості використання набутих знань і умінь для розв'язання реальних проблем. Здебільшого навчання зводиться до запам'ятовування фактів і пасивного сприйняття інформації.

Питання організації хімічного експерименту та дослідницької діяльності учнів під час вивчення навчального предмета «Хімія» постійно розглядаються такими сучасними українськими науковцями, як Л. Величко, Т. Вороненко [7], А. Грабовим [1, 2, 3], Л. Коростіль, Н. Чайченко [4], Л. Криклею, Г. Лашевською [5], А. Омельченко [6], П. Попелем, О. Ярошенко та іншими. У своїх працях вони обґрунтовують необхідність посилення дослідницького компонента в навчальному хімічному експерименті, розглядають різні форми та методи його організації (проблемні експерименти, експериментальні задачі, навчальні проєкти, домашній експеримент тощо), аналізують вплив такої діяльності на розвиток учнів. Також науковці підкреслюють важливість поступового переходу від репродуктивних експериментів, що виконуються виключно за допомогою готової інструкції, до частково-пошукових та дослідницьких, що сприяють формуванню самостійності та творчої активності здобувачів освіти.

Метою статті є демонстрація значення експериментальної та дослідницької діяльності для шкільної освіти, аналіз їх місця у чинних модельних навчальних програмах (МНП) з хімії для 7-9 класів авторства О. Григоровича та Г. Лашевської.

У сучасній природничій освіті, і зокрема в хімічній освіті, важливу роль відіграють експериментальна та дослідницька діяльність. Обидва види діяльності ґрунтуються на науковому методі пізнання природи та спрямовані на розв'язання проблем і формування ґрунтовних знань. Вони передбачають систематичне спостереження, збір даних та аналіз результатів для розуміння

сутності хімічних явищ. У багатьох випадках експеримент є складовою частиною дослідницького процесу, особливо на етапі перевірки гіпотез. Як експериментальна, так і дослідницька діяльність сприяють когнітивному розвитку учнів, формуванню їхньої пізнавальної активності та самостійності у навчанні [1].

Попри наявність спільних рис, між експериментальною та дослідницькою діяльністю існують суттєві відмінності. Експериментальна діяльність часто спрямована на демонстрацію вже відомих наукових фактів або законів у контрольованих умовах. Навчальні експерименти, як правило, мають передбачувані результати та обмежені в часі. Дослідницька діяльність, навпаки, є більш відкритою та спрямована на отримання нових, невідомих раніше результатів або пояснень. Вона може включати не лише експеримент, але й інші методи наукового пізнання, такі як теоретичний аналіз, моделювання, опрацювання літературних джерел. Дослідницька діяльність здобувачів освіти передбачає вищий рівень їх самостійності у постановці проблеми, формулюванні гіпотези та розробці методології дослідження, тоді як експеримент часто має чітко визначений алгоритм виконання. Дослідницька діяльність вимагає від учнів творчого підходу та здатності самостійно приймати рішення на різних етапах дослідження [2, 6].

Експериментальна і дослідницька діяльність є важливою складовою сучасного освітнього процесу, оскільки їх використання дає можливість реалізувати ідеї Концепції «Нова українська школа», зокрема й засобами навчального предмета «Хімія». Виконання експериментів на уроках хімії дозволяє учням пов'язувати абстрактні поняття з реальними явищами, сприяючи більш ґрунтовному розумінню та засвоєнню навчального матеріалу. Натомість, залучення учнів до дослідницької діяльності сприяє розвитку критичного мислення, навичок розв'язання проблем і формуванню наукової грамотності, що є передумовою прийняття обґрунтованих рішень у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності.

МНП з хімії для учнів 7-9 класів авторства О. Григоровича та Г. Лашевської підтверджують важливе значення хімічного експерименту та дослідницької діяльності в сучасній хімічній освіті України. Проте кожна з програм має свої особливості, які ми розглянемо нижче.

Модельна навчальна програма авторства О. Григоровича визначає хімічний експеримент як один з основних методів пізнання

природи. Вже на початковому етапі навчання хімії, у 7 класі, передбачено знайомство з хімічним обладнанням, виконання найпростіших операцій з лабораторним обладнанням, таких як наливання рідини в пробірку, перемішування їх у хімічному посуді тощо. Це свідчить, що автор визначає хімічне експериментування як провідний вид діяльності на уроках. Опанування базових лабораторних навичок створює суттєве підґрунтя для проведення складніших хімічних досліджень, що включають проведення хімічних реакцій та вивчення властивостей речовин у 8 - 9 класах. Наприклад, у 7 класі вивчаються фізичні властивості речовин (пластичність, крихкість, твердість, електропровідність, колір, температура кипіння, плавлення), отримання емульсії на прикладі майонезу з подальшим дослідженням впливу різних речовин на її стійкість тощо. У 8 класі – отримання та збирання кисню, дослідження залежності швидкості хімічної реакції від наявності каталізатора та інші. У 9 класі – учні досліджують поверхневий натяг дистильованої води та вплив поверхнево-активних речовин тощо. Використання побутових прикладів речовин (наприклад, майонез, оцет та інших) допомагає зробити хімію більш зрозумілою та цікавою для учнів [8].

У МНП авторства Г. Лашевської хімічний експеримент розглядається як невід’ємна частина кожної теми уроку. Автор пропонує учням досліджувати будову полум’я свічки (7 клас), вивчати горіння свічки з виявленням продуктів згоряння (8 клас), випробовувати столовий оцет індикаторами (9 клас) тощо. Подібно до програми О. Григоровича, програма Г. Лашевської також включає різноманітні експериментальні завдання, складність яких зростає від класу до класу [9].

В обох МНП значне місце належить і реалізації дослідницької діяльності під час вивчення хімії. За МНП авторства О. Григоровича, дослідницька діяльність розглядається поруч з моделюванням та проєктною діяльністю. Це свідчить про намір автора розвинути в учнів комплексні дослідницькі компетенції, готуючи їх до більш ґрунтового наукового пізнання.

Пропоновані у програмі види навчальної діяльності спрямовані на розвиток таких дослідницьких навичок і компетенцій, як уміння визначати й розрізняти причини та наслідки, встановлювати причинно-наслідкові зв’язки, а також генерувати ідеї для виконання дослідницьких проєктів. Акцент на розвитку навичок, пов’язаних з науковим дослідженням, є важливим для формування в учнів

наукового мислення, здатності критично оцінювати наукову інформацію та самостійно проводити дослідження [8].

Приклади дослідницьких завдань у МНП авт. О. Григоровича варіюються від цілеспрямованих досліджень у межах конкретних тем хімії (наприклад, дослідження впливу різних речовин на стійкість емульсії) до ширших, довготривалих проєктів, що заохочують учнів досліджувати суспільні та екологічні аспекти хімії (наприклад, «Значення хімічних відкриттів для розвитку людства» (7 клас), «Перспективи отримання біогазу та зеленого водню в Україні» (8 клас) тощо). Різноманітність дослідницьких завдань дозволяє враховувати різні стилі навчання та надає учням можливість більш ґрунтовно вивчати теми, які їх цікавлять, сприяючи зацікавленості та відчуттю відповідальності за власне навчання.

Аналіз МНП авторства Г. Лашевської, з огляду на дослідницьку діяльність, також дає можливість побачити задум розробниці розвинути в учнів ключові дослідницькі навички: виявлення проблем і формулювання гіпотез, планування дослідження, прогнозування результатів, добір інструментарію, фіксацію результатів, формулювання висновків та презентацію учнівської діяльності. Такий систематичний підхід гарантує, що учитель буде мати можливість розвинути в учнів всебічне розуміння дослідницького процесу, а не лише концентруватися на розвитку окремих навичок [9].

Маємо зазначити, що авторка пропонує теми для колективних та індивідуальних проєктів, які часто мають практичне значення та пов'язані з повсякденним життям учнів і спрямовані на вирішення суспільних проблем. Наприклад, створення куточка хімічної безпеки, парфумерно-косметичної майстерні, проведення хімічної ревізії оселі тощо. Темі досліджень спрямовані на усвідомлення учнями актуальності хімічних знань за межами навчальної лабораторії. Такий акцент на практичному застосуванні може підвищити інтерес і мотивацію учнів до вивчення хімії, оскільки вони бачать можливості практичного застосування своїх знань і умінь.

Отже, експериментальна та дослідницька діяльність є важливими складовими навчання хімії, які взаємно доповнюють одна одну. Експеримент забезпечує наочне підтвердження теоретичних знань з хімії та розвиває практичні навички, тоді як дослідницька діяльність сприяє розвитку самостійності, критичного мислення та формуванню дослідницьких компетентностей учнів. Розуміння

сутності, спільного та відмінного в цих видах діяльності є важливим для ефективної організації навчального процесу та підготовки майбутніх науковців.

Аналіз МНП з хімії для 7-9 класів авт. О. Григоровича та авт. Г. Лашевської підтверджує важливе значення хімічного експерименту та дослідницької діяльності в сучасній хімічній освіті. Обидва автори розглядають експериментальну та дослідницьку складові програми, як ключові елементи навчального процесу, спрямовані на формування глибоких знань, розвиток практичних навичок та дослідницьких компетентностей учнів.

Програма О. Григоровича демонструє більш структурований підхід до використання експерименту, чітко визначаючи його роль як основного методу пізнання природи та передбачаючи поступове ускладнення експериментальних завдань від простих операцій з обладнанням до складніших досліджень.

Натомість, програма Г. Лашевської пропонує більш інтегрований підхід, де експеримент є невід'ємною частиною кожної теми та часто розглядається як дослідницька діяльність. Програма вирізняється сильним акцентом на практичній та екологічній значущості дослідницьких тем.

Обидва підходи мають свої переваги та можуть ефективно сприяти розвитку наукової грамотності та дослідницьких навичок учнів. Учителям хімії можна рекомендувати використовувати елементи обох підходів, поєднуючи структуровані експериментальні роботи з інтегрованими дослідницькими проєктами, щоб задовольнити різні стилі навчання та педагогічні цілі. Розробникам навчальних програм варто продовжувати працювати над чітким узгодженням конкретних експериментальних та дослідницьких завдань з визначеними навчальними результатами, щоб забезпечити їхню максимальну ефективність у досягненні освітніх цілей курсу хімії.

Загалом, хімічний експеримент та дослідницька діяльність відіграють вирішальну роль у формуванні розуміння учнями навколишнього світу та розвитку їхніх наукових здібностей. Інтеграція цих видів діяльності в освітній процес є важливим кроком у підготовці майбутніх поколінь науково грамотних громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грабовий А.К. Теоретико-методичні засади навчального хімічного експерименту в загальноосвітніх навчальних закладах / Монографія. –

- Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. 376 с. URL : <https://surl.lu/kxyyeu>
2. Грабовий А.К. Дослідницька діяльність учнів з хімії в загальноосвітніх навчальних закладах : *Рідна школа: Методика. Практика. Експеримент* (липень 2014) № 7. С. 52 – 57. URL: <https://surl.li/arwmhvj>
 3. Грабовий А.К. Хімічний експеримент компетентнісного спрямування. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VII (79), Issue: 197, 2019 Maj. URL : <https://surl.cc/tbzqov>
 4. Коростіль Л.А., Чайченко Н.Н. Хімічний експеримент як засіб формування вмінь до самоосвіти учнів. URL : <https://ndcsoippo.at.ua/fr/0/korostil.pdf>
 5. Лашевська Г.А. Про компетентнісно-зорієнтовані тестові завдання в навчальному експерименті ужиткового спрямування. URL : <https://surl.lu/kqlxea>
 6. Омельченко А.В. Дослідницький метод навчання хімії учнів основної школи. URL : <https://surl.lu/zngtlj>
 7. Навчання хімії учнів основної школи: методичний посібник / Величко Л.П., Вороненко Т.І., Нетрибійчук О.С.К. : «КОНВІ ПРИНТ», 2019. 192 с. URL : <file:///C:/Users/Alusik/Downloads/103.pdf>
 8. Хімія. 7-9 класи : модельна навчальна програма авт. Григорович О.В. URL : <https://surl.li/eweplr>
 9. Хімія. 7-9 класи : модельна навчальна програма авт. Лашевська Г.А. URL : <https://surl.li/coujze>

Охріменко Оксана,
вихователь спеціаліст I категорії.
Сумський дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) №31 «Ягідка»
Сумської міської ради Сумської області
ohrimenko_o@i.ua

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті схарактеризовано особливості інноваційних технологій навчання читання дітей дошкільного віку; висвітлено практичний досвід застосування інноваційних технологій навчання читання дітей дошкільного віку; розкрита специфіка навчання читання дошкільників за технологію Глена Домана, мнемотехніки та інтелектуальних карт.*

***Ключові слова:** інноваційні технології навчання, технологія Глена Домана, мнемотехніка, інтелектуальні карти.*

Проблема пошуку інноваційних технологій навчання читання, які відповідали б вимогам до навчання дітей дошкільного віку є актуальною і водночас суперечливою серед науковців та практиків дошкільної освіти. Значна частина науковців переконана, що навчання читання, як складова навчання грамоти, є доцільним для розвитку дошкільників. Тому інноваційні авторські методики та технології навчання читання дітей дошкільного віку, які наразі

розроблені та запропоновані вихователям закладів дошкільної освіти та батькам, викликають жвавий інтерес.

Вихователі вважають ефективним поєднанням у навчанні дошкільнят читання інтеграцію методик навчання читання з інноваційними технологіями. Ці технології спрямовані на всебічний розвиток дітей, зокрема пам'яті, логічного, наочно-образного та абстрактного мислення, мовлення, сенсорики та моторики.

Питання навчання читання дошкільнят, зокрема за принципом «читання по складах», досліджували такі науковці як Н. Компанець, О. Федіна та інші.

Особливу увагу заслуговує методика Г. Полозюк. Вона не лише формує навички читання складовим методом, але й сприяє всебічному розвитку особистості дитини. Це досягається завдяки рухливим пізнавальним іграм з використанням спеціальних дидактичних матеріалів, таких як зображення предметів з наклеєними складами. Застосування цієї методики допомагає підвищити самооцінку дітей, розвинути їхній словниковий запас і мовлення, а також посилити мотивацію до читання.

Формування навичок читання і загального розвитку дітей дошкільного віку акумулювала у собі технологія розвивального читання Л. Шелестової.

На сьогодні поширеними в навчанні грамоти дітей раннього віку є технології, в основі яких лежить використання методу цілих слів (О. Декролі, Г. Доман, В. Дмитрієва, В. Ліщук). Проте проблема пошуку ефективної технології навчання читання дітей дошкільного віку, насамперед, у ігровій формі та доцільної її інтеграції з сучасними технологіями активного розвитку дошкільників потребує подальшого вивчення.

Метою статті є характеристика особливостей інноваційних підходів до навчання читання дітей дошкільного віку.

Сутність і специфіка навчання елементів грамоти дітей у старшому дошкільному віці висвітлено у Базовій програмі розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі» [6] і зазначає, що індивідуальна робота з навчання читання припустима і у попередніх вікових періодах, якщо вона задовольняє потреби і прагнення самої дитини.

Найбільш ефективними у роботі з дітьми дошкільного віку щодо формування у них навичок читання вважаємо методики та технології, які реалізуються в ігровій формі, бо вони роблять процес навчання привабливим для дітей і для педагогів. Серед унікальних технологій,

які спрямовані на реалізацію завдань по підготовці дитини до навчання читання і говоріння, починаючи з раннього віку, доцільною вважаємо технологію Глена Домана, американського лікаря, який розробив техніку навчання дітей читанню за допомогою цілих слів.

Спеціальний матеріал методики представлений великими картками, де великими літерами червоного кольору написані слова (картки для навчання читанню) та картинками (картки для отримання енциклопедичних знань).

Основним прийомом у методиці Глена Домана є демонстрація карток, на яких прописані слова. Показуючи щоденно картки зі словами і картинками дітям, сприяємо запам'ятовуванню слів та предметів, об'єктів і явищ, які вони позначають. Картки демонструються дитині певними порціями кілька разів на день. При цьому вважається, що найбільш оптимальний вік малюка для початку навчання – до року. Можна починати і пізніше, проте дуже важливо встигнути до шести років, коли особлива чутливість дитини до нової інформації вже закінчується [3, с. 8].

Технологія навчання має відповідну послідовність. Спочатку дітям показують картки зі словами, написаними на білому картоні червоним шрифтом. Кожне слово чітко проговорюється. Заняття продовжуються всього 5-10 секунд, за цей час показується декілька карток зі словами однієї групи (наприклад, іменники, що називають членів родини, дерева, птахів тощо). Протягом дня Г. Доман рекомендує повторювати такі заняття десятки разів [3, с.9]. Вихователь сам визначає частоту і темп занять.

Далі до навчання додаються картки з малюнками простих об'єктів і підписами під ними. Навчання відбувається за принципом «від простого до складного». На перших малюнках мають бути зображені відомі обличчя, це можуть бути фотографії близьких, наклеєні на білому картоні і підписані знизу найбільшим червоним шрифтом. Після – прості предмети та явища, розбиті на категорії, які легко запам'ятовуються: тварини, птахи, транспорт, фрукти, овочі тощо. Кожний комплект карток повинен показуватися окремо. Наприклад, протягом усього дня показуємо дітям фрукти, спочатку тільки промовляємо їх назви, але з часом можна розповісти про них детальніше.

Варто зазначити, що тривалість занять нестандартна, вона залежить від віку і індивідуальних особливостей дітей. Коли діти ще маленькі зацікавити картками вдається лише на 5-10 секунд. Зі старшими дошкільниками займатися можна дещо довше, бо їм

цікаво дивитися на яскраві картки зі словами і картинками, цікаво дізнатися деталі про предмет, зображений на картинці, тому вони уважно їх розглядають. Але все ж таки, зупинити заняття необхідно раніше, ніж діти втратять інтерес. Відтак, у роботі з дошкільниками намагаємося підлаштуватися під ритм, характер і темперамент кожної дитини. Якщо їм необхідна довша затримка, зупиняємося, розглядаємо картки, або навпаки показуємо їх швидше.

Зауважимо, що Глен Доман рекомендує повідомляти дітям точні факти про зображені на картинках об'єктах, а не абстрактні формулювання. Наприклад, описуючи бджолу, слід повідомити дітям набір фактів:

- Бджола – це комаха.
- У бджоли є крила.
- Бджола літає.
- Бджола харчується нектаром і пилком.
- Бджола робить мед [3, с. 9].

А не описувати, що бджола гарна і хороша. Таким чином, діти не тільки навчаються читати, але й отримують системні енциклопедичні знання про світ.

Здійснюючи процес навчання читання, дотримуємося певної послідовності, яка реалізується у відповідних кроках:

Перший крок – окремі слова. Для першого заняття знадобиться п'ять карток (підібрані слова відповідають темам тижня). Г. Доман радить починати з простих, приємних і знайомих дитині слів [3, с. 8] (назви членів сім'ї, домашні тварини і т.д.). Показуємо першу картку дітям і проговорюємо це слово. Наприклад, перша картка зі словом «МАМА», вголос промовляємо наступне: «Це означає мама». Час демонстрації – 1 секунда. Не треба нічого додатково пояснювати дитині. Відразу ж переходимо до наступної картки. Після показу п'ятої картки обійміть вашого малюка і поцілуйте його. Так протягом дня знайомимо дітей з п'ятьма картками зі словами, які показуємо кілька разів.

Наступного дня демонструємо дітям три рази п'ять вчорашніх карток і ще три рази п'ять нових. Всього виходить шість занять. На третій день додаємо ще п'ять карток. Так стає п'ятнадцять карток і дев'ять занять. На четвертий день – двадцять карток і дванадцять занять. На п'ятий день – двадцять п'ять карток і п'ятнадцять занять. Починаючи з шостого дня з кожного набору карток, які дитина бачила протягом п'яти днів, забирається одне слово і замінюється

новим. Робимо так щодня. Щоб уникнути плутанини, на зворотному боці кожної картки записуємо дату першого показу.

Таким чином, кожен день показуємо дітям по двадцять п'ять карток, розділених на п'ять наборів, з п'яти слів у кожному з наборів. Кожен набір демонструємо тричі на день. Кожен день додаємо п'ять нових слів, і прибираємо п'ять старих.

За методикою Г. Домана набори створюються за певними темами: предмети домашнього вжитку, особисті речі, частини тіла, тварини, продукти харчування. Спочатку працюємо тільки з іменниками, а коли їх кількість досягне п'ятдесяти, вводимо картки з дієсловами.

Другий крок – словосполучення. У дитини вже є певний словниковий запас, і він готовий з'єднувати слова один з одним. На другому кроці Г.Доман рекомендує вводити картки з назвами кольорів. Коли дитина запам'ятає назву кольору, робимо картки зі словосполученнями типу: «ЗЕЛЕНЕ ЯБЛУКО», «БІЛИЙ СНІГ», «ГОЛУБЕ НЕБО», «ЖОВИЙ БАНАН» тощо.

З часом, коли відчуваємо, що діти готові рухатися далі, робимо картки з антонімами і показуйте їх дітям, а потім переходимо до словосполучень: «ВЕЛИКИЙ СТИЛ», «МАЛЕНЬКИЙ СТИЛ» тощо.

Третій крок – прості речення. Переходимо від словосполучень до пропозицій. На цьому етапі потрібно виготовити нові картки з простими пропозиціями, наприклад, «СЛОН ЇСТЬ», «ДІВИНКА ЙДЕ», «ХЛОПЧИК СТИБАЄ» тощо.

Розмір букв зменшуємо до п'яти сантиметрів. Крім того, на цьому кроці Глен Доман рекомендує зробити спеціальну книгу. У книзі має бути п'ять пропозицій і ілюстрація до кожної пропозиції. Спочатку текст, а за ним картинка, яка є допомогою для дитини. Розмір картинки (допомоги) – 20 x 45 см, шрифт букв – червоний, висота букв п'ять сантиметрів. Доцільно ілюструвати книгу фотографіями або малюнками самої дитини, зафіксувавши момент, коли дитина робить ту або іншу дію. Дітям дуже подобаються такі книги-щоденники.

Четвертий крок – поширені пропозиції. На цьому кроці вводимо картки, на яких написані складні речення, що складаються з трьох або більше слів. Висота літер – чотири сантиметри. Згодом збільшуємо кількість слів у реченні, а розмір букв зменшуємо до 2.5 см, а потім і до одного сантиметра. Колір шрифту поступово замінюємо на чорний.

П'ятий крок – книги. Потрібну книгу можна купити в магазині або зробити самостійно. Вона повинна відповідати таким вимогам:

1. Словник – 50-100 слів, знайомих дитині.
2. Не більше однієї пропозиції н сторінці.
3. Висота букв не менше одного сантиметра.
4. Текст повинен бути надрукований перед картинками або розташовуватися окремо від них.

Читайте книги не поспішаючи, дуже виразно два-три рази в день протягом декількох днів. Потім ставимо книгу на полицю, і дитина читає її, коли захоче. Однієї книжки буде явно недостатньо, тому доцільно зробити декілька книжок. Поступово у дитини збереться своя власна бібліотека.

Для роботи за методикою Г. Домана створені набори карток за певними темами: «Птахи», «Тварини», «Дерева», «Квіти», «Міста» тощо. Це чудова можливість познайомити дитину з оточуючим світом, збільшити його словниковий запас.

Саме заняття проводимо в спокійній обстановці, коли ніщо не відволікає увагу дітей. Діти повинна бути здоровими, веселими і готовими сприймати нову інформацію. Такі заняття ефективно чергувати з фізичними вправами та руханками.

Заняття за технологією Г. Домана ефективно інтегруємо з технологією мнемотехніки (за Г. Чепурним) [5] та інтелектуальними картами (за Н. Гавриш) [2]. Ці технології також базуються на методах і прийомах візуалізації навчального матеріалу, які допомагають дітям зручно та легко здобувати знання. У роботі зі старшими дошкільниками активно використовуємо прийоми мнемотехніки при вивченні віршів та складання описових розповідей про родину, іграшки, посуд, одяг, овочі і фрукти, птахів, тварин, комах. Діти вибудовують розповідь з дотриманням послідовності та параметрів, закладених у мнемотаблиці: колір, форма, величина, матеріал, частини, дії. Використання мнемотаблиць при складанні описових розповідей допомагає дітям засвоїти вміння порівнювати предмети за формою, величиною, кольором тощо. Мнемотаблиці виконують роль підказки, отже, дитина може будувати за ними розповідь.

Для роботи з дошкільниками за технологією мнемотехніки створили мнемотаблиці з таких тем: «Їжа», «Транспорт», «Символи України» та комплект мнемотаблиць до програмових казок. Для систематизування знань дітей про сезонні зміни використовуємо

модельні схеми, мнемотаблиці за блоками «Зима», «Весна», «Літо», «Осінь».

Мнемотаблиці та прийоми мнемотехніки полегшують запам'ятовування дітьми нової інформації та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій [5, с. 27], розвивають образне та логічне мислення, мовлення. Цікавими для роботи з дошкільниками стали такі прийоми мнемотехніки як «аналогія», «цифрообраз», «пінтограм».

Технологія мнемотехніки застосовується, щоб підготувати дітей до навчальної діяльності, виробити навички грамотної обробки інформації, засвоїти складний матеріал, розвивати своє мовлення без розумового напруження.

Робота з інтелектуальними картами (за методикою Н.Гавриш) [2] також потужний візуальний метод навчально-пізнавальної діяльності дошкільників, який розвиває логічне та наочно-образне мислення дітей, їх мовлення, креативність та уяву. Інтелектуальна карта – це схема (діаграма), яка візуалізує початковий матеріал, узагальнюючи його за тією чи іншою освітньою темою. Структурні елементи інтелектуальної карти (предмети, об'єкти, явища, що вивчаються) пов'язуються за допомогою асоціативних зв'язків, що дозволяє пояснити дітям навчальний матеріал таким чином, що сприйняття відбувається цілісно, легко і зрозуміло.

Інтелектуальні карти створюємо спільно з дітьми у процесі роботи над тематичними блоками та на окремих заняттях. Під час створення карти дітей залучаємо до різних видів освітньої діяльності: малювання, аплікація, розігрування ситуацій, виконання завдань з предметними картинками, рухливі та розвивальні ігри тощо.

Роботу з інтелектуальною картою здійснюємо у чотири кроки:

1. Термінологічний, який передбачає зосередити увагу дітей на ключовому слові (понятті) на основі їх досвіду, спостережень, міркувань. Далі утворюємо перше коло слів, які пояснюють, уточнюють, конкретизують основне слово (поняття) за допомогою різних методів та прийомів роботи з дошкільниками: бесіда, гра «запитання-відповіді», дискусія, малювання символічних зображень слів, наклеювання картинок та позначок, зображення в русі, жестах, міміці, пошук картинок тощо.

Таку роботу можна проводити як на спільному аркуші так і на власних аркушах, які потім об'єднуємо в одну схему.

2. Художньо-лексичний, на якому здійснюємо уточнення значень слів, навчаємо дітей складати словосполучення і фрази. Так, за словом «погода», можуть з'явитися такі словосполучення: холодний вітер, теплий дощ, білі хмари, яскраве сонце, похмурий день та ін.. У такому виді освітньої діяльності вважаємо доцільним застосовувати відповідні методи і прийоми роботи з дошкільниками: читання, розповідання, хорове промовляння фраз, чистомовок, коротких віршів, які супроводжуємо рухами, загадування загадок, лексико-граматичні вправи тощо.

3. Тілесно-орієнтований або руховий передбачає збереження ритму та темпу заняття, перешкоджає перевтомі дітей, зберігає у них позитивний настрій та емоції, що сприяє підтримці розумової та фізичної працездатності дошкільників. Ефективними методами і прийомами на цьому кроці є: різні ігри, рухливі вправи, «емоційні сплески», гумор тощо.

4. Продуктивний чи проектувальний, який орієнтований на створення спільного кінцевого творчого продукту. Цей крок відбувається у спільній діяльності дітей, їх активній участі у процесі взаємодії з дітьми та вихователем, де вони навчаються домовлятися, відмовлятися, просувати власну думку або ідею, діяти разом. Таку продуктивну діяльність доцільно здійснювати у таких методах і прийомах як інсценівки, сюжетно-рольові ігри, соціоігри, проектування тощо [1, с.133; 2, с. 43].

У процесі навчання дошкільнят читанню ми зрозуміли, що поспіх недоречний. Найефективніше навчання відбувається в ігровій формі із застосуванням інноваційних технологій, що сприяють активному розвитку. Тому ми постійно шукаємо нові технології, методи та прийоми, які полегшують дітям оволодіння читанням.

Однак важливо пам'ятати, що попри широкий спектр інновацій, використання творчих методів і прийомів повинно бути дозованим, чітко організованим і ретельно підготовленим вихователем. Це є ключем до успішної інноваційної діяльності закладу та запорукою високої результативності освітнього процесу.

Отже, розвивальний ефект навчання читання дошкільнят досягається завдяки комплексному підходу. Він включає використання всіх видів пам'яті, максимальну наочність, а також ігрові методи, прийоми та технології. Застосування інноваційних підходів у навчанні читання дозволяє дітям краще сприймати

інформацію, забезпечує активний розвиток їхньої мови та мовлення, а також стимулює творчі здібності.

Подальші дослідження будуть зорієнтовані на запровадження інтеграції прийомів та методів сучасних технологій у процесі навчання читання дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барна Х.В. Характеристика технології складання інтелектуальних карт в освітньому просторі дошкільного навчального закладу. *Педагогічні науки : збірник наукових праць*. В. LXX. Т.1. 2016. С. 131-134.
2. Гавриш, Наталія. Інтегровані заняття: Методика проведення. Київ : Шк. світ, 2007. 128 с. (Б-ка «Шк. світу»). Бібліогр.: с. 127
3. Дичківська І. М. Розвивати інтелектуальну обдарованість. Технології раннього навчання Глена Домана. *Палітра педагога*. 2004. № 2. С. 7-10.
4. Карабаєва І. Я вчуся читати і писати. *Дошкільне виховання*. 2000. № 9. С. 6-7.
5. Чепурний Г.А. Мнемотехніка. Технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 208 с.
6. Я у Світі. Програма розвитку дітей від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Анішук, Л.В. Артемова та ін.; наук. кер. О.Л.Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР Україна». 2018. 488 с. URL : <https://www.clipr.cc/2WLss> (дата звернення: 23.03.2025).

Панченко Світлана,

кандидат психологічних наук, доцент
проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи,
регіональний координатор НУШ в Сумській області.
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
svitlana.panchenko@soippo.edu.ua

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ СУМЩИНИ В УМОВАХ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Анотація. У даній статті розглядається досвід та роль Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти у професійному зростанні педагогічних працівників: керівників, заступників керівників та вчителів закладів освіти, які запроваджують Державний стандарт базової середньої освіти на другому циклі та пілотних класів Сумської області з метою успішної реалізації освітніх змін у ході реформи «Нова українська школа». Автор аналізує кадровий потенціал тренерів, навчально-методичне забезпечення курсів підвищення кваліфікації, досягнення та проблеми в організації освітнього процесу.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, пілотні школи, регіональні координатори проєкту, супервізія.

Попри надзвичайно складні обставини, спричинені війною в Україні та, зокрема, в Сумській області, освітяни продовжують активно та результативно працювати над поетапним впровадженням основної освітньої реформи – «Нова українська школа» (далі – НУШ), згідно

Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [1].

Важливим напрямом цієї діяльності є реалізація положень Державного стандарту базової середньої освіти, що закладає підґрунтя для розширення реформи на 7–9 класи, починаючи з 2024 року. У центрі уваги стоїть завдання здійснення глибокої, системної трансформації галузі освіти задля досягнення якісно нового рівня надання освітніх послуг.

Керівники та педагогічні працівники закладів освіти Сумщини стабільно демонструють провідну роль як агенти змін у процесі впровадження реформи. Важливою складовою концепції НУШ є акцент на постійному професійному розвитку педагогів нової генерації – фахівців, здатних працювати креативно, приймати ефективні рішення в умовах викликів і конкурентності, виходити за межі стереотипного мислення, зберігаючи високу мотивацію, професіоналізм і готовність до змін [3].

У рамках інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» [2] протягом 2024/25 н. р. у Комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (далі – КЗ СОППО) відбулося два етапи підготовки та підвищення кваліфікації педагогів Сумщини до впровадження реформи «Нова українська школа».

Метою статті є поширення досвіду підготовки та підвищення кваліфікації педагогів, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на другому циклі базової середньої освіти та пілотних класів Сумської області у КЗ СОППО.

Зважаючи на ціннісні, методичні та структурні зміни в освіті НУШ передбачає безперервне професійне зростання вчителів. Саме цим завданням опікується КЗ СОППО, прагнучи відігравати вагому роль у створенні якісної, сучасної та доступної освіти в Сумській області, надавати педагогам не тільки можливість професійного зростання та підвищення кваліфікації, а й можливість оцінювати вплив реформи, аналізувати свої підходи та впроваджувати корективи для досягнення більшої ефективності та успіху реформи НУШ, бути причетним до моніторингу та рефлексії освітніх змін. Основний меседж, яким керуються фахівці інституту, – післядипломна освіта є не лише інструментом підвищення

кваліфікації вчителів, але й стратегічним чинником успішної реалізації освітніх реформ, адже забезпечує педагогів необхідними компетентностями, підтримкою для адаптації до сучасних викликів і створення якісної освіти для майбутнього покоління.

Слухачами курсів підвищення кваліфікації у 2024/25 н. р. виступили педагогічні працівники: керівники, заступники керівників та вчителі (7, 8 кл.), які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на другому циклі базової середньої освіти, супервізори та вчителі пілотних (8, 9) класів.

Слід зауважити, що пілотні заклади освіти є надзвичайно важливими елементами впровадження НУШ, адже в них працюють педагоги-новатори, які ще у 2017 році були готові до змін, здатні ризикувати, впроваджувати нові підходи в навчанні та надавати зворотний зв'язок МОНУ для того, щоб воно могло коригувати зміни. Чотири пілотні заклади освіти Сумської області (Комунальна установа Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 27, м. Суми, Сумської області; Комунальна організація (установа, заклад) Шосткинська гімназія Шосткинської міської ради Сумської області; Недригайлівський ліцей Недригайлівської селищної ради; Краснопільський ліцей № 1 Краснопільської селищної ради), йдучи на крок вперед, запроваджуватимуть у 2025/26 н. р. Державний стандарт базової середньої освіти у 9 класі. Як показала практика, саме пілотні заклади освіти першими усвідомлюють усі ризики та слабкі місця інноваційного освітнього проєкту, і зараз, в умовах повномасштабної війни, вони не просто пілотують наступний етап реформи, а й стають нашими тренерами-педагогами для колег з освітніх галузей інших закладів освіти області, передають свій практичний досвід, показують свою стресостійкість та надзвичайну адаптивність у ситуаціях, коли їх улюблені заклади знищені ворогом.

Очевидно, що професійне зростання сучасного педагога є багатовекторним процесом, який включає не лише обов'язкове підвищення кваліфікації через участь у курсах, тренінгах, семінарах, а й активну самоосвітню діяльність, залучення до професійних спільнот та мереж, що забезпечують обмін досвідом і взаємну підтримку. Важливими чинниками розвитку педагогічної майстерності також є супервізія та наставництво, що сприяють рефлексії педагогічного досвіду, формуванню стратегії подальшого розвитку. Інструментами індивідуального супроводу професійного

зростання, орієнтованого на особистісний потенціал вчителя стають коучинг і тьюторство.

Професійне зростання педагогів Сумщини забезпечується завдяки реалізації сучасних освітніх практик, що поєднують індивідуалізацію, колегіальну взаємодію та стратегічне бачення розвитку педагогіки. Зокрема, в області активно функціонують Центри професійного розвитку педагогічних працівників, які пропонують індивідуальні освітні траєкторії, фахові консультації, супровід через супервізію, спрямовану на підтримку вчителя у його щоденній професійній діяльності.

Ключову роль у створенні змістовного середовища розвитку відіграє КЗ СОППО, який не тільки ініціює та реалізує актуальні освітні програми підвищення кваліфікації, що відповідають запитам сьогодення. У цьому контексті фахівці КЗ СОППО послідовно вибудовують систему безперервного навчання, підтримки педагогів, супровід через супервізію, прагнучи бути не лише провайдерами освітніх послуг, а й партнерами у формуванні нової якості професійного розвитку вчительства Сумщини.

У 2025/26 н.р. у КЗ СОППО, додатково, поза курсами регіонального замовлення, тільки протягом жовтня-грудня 2024 року курси підвищення кваліфікації щодо реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» за кошти державної субвенції пройшли 4503 педагога Сумської області з 365 закладів / установ / організацій: ЗЗСО ОТГ – 326; центри професійного розвитку – 23; заклади обласного підпорядкування – 14; КЗ СОППО – 1; управління державної служби якості освіти – 1.

Протягом квітня- червня 2025 року КЗ СОППО планує охопити навчанням за кошти державної субвенції 4833 педагога. Охопити додатково, поза курсами регіонального замовлення такої кількості педагогів Сумської області вдалося шляхом організації освітнього процесу за заочною формою навчання із використанням технологій дистанційного навчання (платформа MS Teams).

Організаційно-методичний супровід навчання слухачів забезпечував навчальний відділ, який у своїй роботі взаємодіє з кафедрами, науково-видавничим відділом, відділом технічних засобів навчання та бухгалтерією та іншими структурами інституту. Навчання здійснювалось у командній взаємодії, за участю регіональних координаторів, тренерів, тренерів-педагогів Сумської області, з охопленням вчителів усіх освітніх галузей. Для проведення

курсів підвищення кваліфікації у 2025 році задіяні 14 тренерів із КЗ СОІППО, які пройшли додаткове навчання, узяли участь у циклі вебінарів, організованих МОН України.

Для проведення курсів підвищення кваліфікації були підготовані та задіяні також 72 тренера-педагога, серед яких – педагоги-практики пілотних закладів освіти, учителі освітніх галузей. До роботи з педагогами відповідних освітніх галузей були залучені координатори Всеукраїнського пілотного проекту «Розробка та впровадження навчально-методичного забезпечення базової середньої освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту», автори модельних навчальних програм, педагоги-практики пілотних закладів освіти [4].

У 2025 році було розроблено та оприлюднено на сайті інституту 30 нових освітніх програм курсів НУШ за заочною формою навчання (MS Teams). Зважаючи на досвід попередніх років, у цілому вдалося реалізувати завдання оновлення освітніх програм курсів (30 год.) та задоволення освітніх запитів слухачів, які потребували підвищення кваліфікації.

При формуванні змісту освітніх програм курсів НУШ також використовувались матеріали загального та галузевих онлайн-курсів, вебінарів та очного тренінгу, які проводились для координаторів областей України. У нагоді для вчителів став путівник-курс «НУШ: Базова середня освіта» створений ГС «Освіторія» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), який допомагає українському вчителювати посилити свої компетенції, ефективно впроваджувати реформу НУШ. Серед використаних інформаційних джерел, які містять інформацію та навчальні матеріали для 7-9 класів у рамках НУШ:

- офіційний сайт Міністерства освіти і науки України (МОН): державні стандарти, навчальні програми та методичні рекомендації для 7-9 класів;
- платформа «Всеукраїнська школа онлайн»: відеоуроки, конспекти та тестові завдання для учнів та вчителів середньої школи;
- видавництва, що спеціалізуються на навчальній літературі та пропонують підручники та посібники, адаптовані до вимог НУШ для 7-9 класів;
- професійні педагогічні спільноти та форуми, на яких вчителі діляться власними розробками уроків, дидактичними матеріалами та досвідом впровадження НУШ у середній школі.

Загалом, курси підвищення кваліфікації з упровадження засад НУШ у 2025 році набули формату перезавантаження. Їх спрямування

на оновлення, коригування, застосування професійних компетентностей учителів вимагало як набуття нового масиву знань та вмінь, так і різнобічний перегляд уже застосовуваних інноваційних компонентів НУШ.

Освітні програми курсів підвищення кваліфікації охоплювали ключові питання, які постають перед освітянами Нової української школи. До останніх належать: знання концептуальних та ціннісних засад реформи, нормативно-правової бази організації освітнього процесу; змісту та особливостей впровадження ДСБСО; компетентнісний та інклюзивний підходи, сучасні підходи до оцінювання навчальних досягнень і наскрізних умінь учнівства; проєктування освітнього середовища за принципами універсального дизайну навчання; причини та шляхи подолання освітніх втрат; застосування цифрових інструментів для якісного навчання, розуміння принципів конструювання навчальних програм / календарно-тематичних планів на основі модельних навчальних програм; організація освітнього процесу в умовах дистанційного чи змішаного навчання тощо.

З метою забезпечення наскрізної підготовки педагогів до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти в Сумській області систематично здійснюється моніторинг освітніх запитів учительства, зокрема шляхом регулярних опитувань. Отримані результати обов'язково враховуються під час розроблення змісту освітніх програм фахових курсів підвищення кваліфікації та курсів за вибором для педагогів закладів загальної середньої освіти.

Результати опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації у ході навчання на курсах НУШ засвідчили високий рівень задоволеності якістю освітнього процесу. Учасники позитивно оцінили змістовне наповнення програм, професіоналізм тренерів, а також сучасні методичні підходи до вивчення як інтегрованих курсів, так і окремих навчальних предметів. Особливою цінністю для педагогів стало актуальне висвітлення питань методики оцінювання результатів навчання, стратегії подолання освітніх втрат, а також створення безпечного й підтримувального освітнього середовища. Також було високо оцінено організаційний рівень проведення курсів у заочному форматі, що дозволило ефективно поєднати навчання з професійною діяльністю.

У ході безперервного підвищення кваліфікації вчителів відповідно до нових стандартів, фахівці інституту сприяють також формуванню культури «навчання впродовж життя», розвитку

ключових професійних компетентностей (комунікація, цифрова грамотність, критичне мислення, інклюзія тощо). Роль КЗ СОППО в реалізації реформи НУШ вбачаємо також у формуванні позитивного ставлення до НУШ, забезпеченні інформування, мотивації до саморозвитку, підтримки реформи через системну роботу, обмін досвідом і фахове спілкування.

Так, на 2026 рік викладачами кафедр було підготовлено понад 70% освітніх програм курсів за вибором, тематика яких присвячена реалізації державної освітньої політики в межах реформи «Нова українська школа». Для ефективної взаємодії з педагогами створено спеціалізовані команди у середовищі MS Teams та комунікаційні групи у Viber. Платформа MS Teams забезпечує можливість проведення змістовних групових консультацій, відеозустрічей, розміщення навчальних матеріалів та оперативного зворотного зв'язку. Групи у Viber сприяють швидкому інформуванню, обміну актуальною інформацією, а також надають простір для індивідуальних консультацій.

На сайті КЗ СОППО функціонують спеціалізовані розділи «Нова українська школа», «Вчимося в умовах воєнного стану. Надіємося! Діємо! Перемагаємо!», які покликані забезпечити наукову, методичну та психологічну підтримку керівників закладів освіти й учителів у складних умовах сьогодення [3].

Отже, реалізація Державного стандарту базової середньої освіти в умовах воєнного стану в Сумській області супроводжується численними викликами, що зумовлені глибокими соціальними трансформаціями, стрімким технологічним розвитком, впровадженням інклюзивного підходу, а також наявністю освітніх розривів і втрат, які потребують системної компенсації. Особливої уваги вимагає організація освітнього процесу в умовах дистанційного чи змішаного навчання.

Соціально-політична нестабільність, спричинена війною, потребує від педагогів не лише високого рівня професіоналізму, а й гнучкості, адаптивності та готовності впроваджувати інноваційні підходи в освітній процес. У цьому контексті КЗ СОППО виконує роль мосту між традиційною педагогікою та сучасними викликами, виступаючи простором для фахової дискусії, аналізу адаптаційних можливостей учителя та пошуку оптимальних рішень для нової освітньої реальності. Завдяки нашим спільним зусиллям та обміну кращими практиками, ми можемо створити освітнє середовище, зорієнтоване на педагогіку

партнерства та дитиноцентричний підхід, розвиток креативності, критичного мислення та самореалізацію кожної дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
2. Наказ МОН № 406 від 02.04.2021 «Про реалізацію інноваційного освітнього Проєкту Всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально – методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти». URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/82285/
3. Панченко С. М., Луценко С. М. Підготовка вчителів Сумської області до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти у контексті концепції «Нова українська школа». *Підготовка вчителів 5-6 класів до реалізації державного стандарту базової середньої освіти: досвід закладів післядипломної педагогічної освіти* : науково-методичний збірник / За заг. ред. Клясен Н. Л., ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України. Київ, Миколаїв : 2023. 346 с. С. 176-192
4. Панченко С. Післядипломна освіта Сумщини: поступ у запровадженні освітньої реформи. *Освіта Сумщини*. № 4 (64), 2024. С. 2–5.

Пінчук Діана,
старший викладач кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту.
Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
diana.pinchuk@soippo.edu.ua

РОЛЬ СУПЕРВІЗІЇ У ПОДОЛАННІ ВИКЛИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті досліджено роль супервізії у професійній адаптації вчителів до вимог НУШ. Проаналізовано виклики впровадження нових стандартів, компетентнісного навчання та педагогіки партнерства. Розкрито потенціал супервізії у подоланні цих викликів через підтримку, рефлексію та розвиток компетентностей. Доведено, що супервізія є важливим фактором успішної адаптації вчителів та якісного впровадження реформи НУШ.

Ключові слова: супервізія, професійна адаптація вчителів, виклики НУШ, професійний розвиток, підтримка педагогів.

Реформа Нової української школи започаткувала якісно новий етап в українській освіті, націлений на формування компетентної, всебічно розвиненої особистості, здатної до навчання впродовж життя. Ця реформа передбачає значні зміни в організації навчання та

застосуванні сучасних підходів, технологій і методів, що висуває нові вимоги до професійної діяльності вчителя.

Процес професійної адаптації до вимог Нової української школи є складним і багатограним, пов'язаним з подоланням певних викликів, таких як необхідність зміни усталених педагогічних практик, освоєння компетентнісного підходу, впровадження педагогіки партнерства, використання інформаційно-комунікаційних технологій та управління інклюзивним навчанням. У цьому контексті особливого значення набуває пошук ефективних інструментів підтримки педагогів, одним з яких є супервізія.

Супервізія, розуміється як процес професійної взаємодії, спрямований на підтримку, навчання та розвиток фахівця. В освітньому контексті вона може стати потужним механізмом, що сприяє успішній професійній адаптації вчителів до вимог Нової української школи, допомагаючи їм долати виникаючі труднощі, розвивати необхідні компетентності та ефективно впроваджувати нові освітні підходи.

Проблематика професійної адаптації педагогічних працівників в умовах освітніх реформ є предметом дослідження багатьох науковців (Л. Гриценко, Н. Кларін, О. Савченко та ін.). Розглядаються психологічні аспекти адаптації, фактори, що впливають на її успішність, та шляхи оптимізації цього процесу. Питання професійного розвитку вчителів у контексті НУШ висвітлюються у працях О. Локшиної, С. Романенко, І. Коберник та інших дослідників, де підкреслюється важливість підтримки педагогів у період впровадження реформи. Супервізію як технологію розвитку професіоналізму психологів, тренерів, коучів дослідили Л. Ніколаєв, М. Хараджи та А. Іщенко; як елемент індивідуалізації дуального навчання Ю. Олексін та С. Якубовська.

Роль супервізії в освіті досліджується як зарубіжними (Е. Holloway, Р. Hawkins, R. Shohet), так і вітчизняними науковцями (О. Бондарчук, Л. Даниленко). У їхніх роботах акцентується увага на потенціалі супервізії у розвитку рефлексії, професійної компетентності та подоланні професійних труднощів. Однак, питання застосування супервізії саме як інструменту подолання викликів професійної адаптації вчителів до конкретних вимог НУШ потребує більш детального розгляду.

Метою статті є обґрунтування ролі супервізії як ефективного інструменту у подоланні викликів професійної адаптації вчителів до

вимог реформи «Нова українська школа». Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

- виокремити основні виклики професійної адаптації вчителів в умовах впровадження НУШ;
- розкрити сутність та потенціал супервізії як інструменту підтримки педагогів у процесі адаптації;
- проаналізувати вплив супервізійного супроводу на подолання конкретних викликів, пов'язаних з вимогами НУШ;
- запропонувати можливі моделі та методи організації супервізії, спрямовані на успішну професійну адаптацію вчителів до нової освітньої парадигми.

Концепція супервізії (лат. *super* – зверху, *visio* – бачення) активно використовується в галузі соціальної роботи, психологічної та психотерапевтичної допомоги і вже тривалий час є інструментом навчання спеціалістів і підвищення їхньої кваліфікації. В останні роки супервізія активно впроваджується в педагогічне середовище як важливий інструмент підтримки вчителів. Країни застосовують різноманітні підходи щодо організації і проведення супервізії, спираючись на культурний контекст і суспільні традиції [3, с. 42].

Супервізія в педагогіці розглядається як форма професійної підтримки та наставництва, що спрямована на розвиток компетентності вчителів шляхом рефлексії їхньої професійної діяльності. Основна сутність супервізії полягає у створенні безпечного середовища для обговорення складних ситуацій, пошуку рішень та підвищення ефективності освітнього процесу.

Процес супервізії часто пов'язаний із вирішенням таких проблем, як супротив змін. Деякі педагоги можуть скептично ставитися до впровадження нових методів чи ідей, зокрема цифрових інструментів. У таких випадках супервізор повинен виступати як мотиватор та фасилітатор. Окрім того, спостерігається недостатня рефлексія. Учителі можуть не усвідомлювати своїх професійних помилок, що потребує роботи над розвитком їхньої рефлексивної культури. Ці проблеми відбуваються на тлі перевантаження педагогів. Багато вчителів стикаються з високим рівнем професійного стресу, тому супервізія має включати підтримку психологічного благополуччя. За дослідженнями Т. Короїд [1], інтеграція психологічного супроводу в супервізійні процеси значно підвищує їхню ефективність.

Упровадження реформи «Нова українська школа» супроводжується низкою викликів для педагогічних працівників, які

потребують ефективних механізмів підтримки та професійної адаптації. Серед основних викликів можна виокремити:

- Необхідність зміни усталених педагогічних практик. Перехід від традиційної репродуктивної моделі навчання до компетентісно орієнтованої вимагає від учителів відмови від звичних методів та освоєння нових підходів.

- Опанування компетентісного підходу. Розуміння сутності ключових та предметних компетентностей, вміння їх формувати та оцінювати в учнів є новим завданням для багатьох педагогів.

- Впровадження педагогіки партнерства. Побудова суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями, їхніми батьками та іншими учасниками освітнього процесу потребує розвитку нових комунікативних навичок та зміни стилю педагогічної взаємодії.

- Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Активне застосування ІКТ в освітньому процесі, створення цифрового навчального контенту та використання онлайн-платформ є необхідною умовою ефективної роботи в НУШ.

- Управління інклюзивним навчанням. Робота з дітьми з особливими освітніми потребами, створення інклюзивного освітнього середовища вимагає від учителів спеціальних знань, умінь та толерантності.

- Зростання відповідальності та автономії. НУШ передбачає більшу самостійність учителя у виборі методів навчання та організації освітнього процесу, що потребує високого рівня відповідальності та самоорганізації.

Супервізія, як процес професійної підтримки та розвитку, має значний потенціал у подоланні цих викликів. Її основні функції можуть бути спрямовані на:

- Надання індивідуалізованої підтримки. Супервізор може допомогти вчителю виявити конкретні труднощі, пов'язані з адаптацією до вимог НУШ, та розробити індивідуальний план професійного розвитку, спрямований на їх подолання.

- Стимулювання рефлексії. Супервізійні сесії створюють простір для самоаналізу педагогічної діяльності, осмислення власного досвіду в контексті впровадження НУШ, виявлення успішних практик та зон для вдосконалення.

- Обмін досвідом та навчання. Групові супервізійні сесії можуть стати платформою для обміну досвідом між учителями, які

стикаються зі схожими викликами, а також для навчання новим підходам та стратегіям роботи в умовах НУШ.

- Розвиток необхідних професійних компетентностей. Супервізор може надавати консультації та рекомендації щодо освоєння компетентнісного підходу, впровадження педагогіки партнерства, використання ІКТ та управління інклюзивним навчанням.

- Формування позитивної професійної ідентичності. Підтримка, позитивний зворотний зв'язок та допомога у вирішенні професійних труднощів сприяють підвищенню впевненості вчителів у власних силах та їхній готовності до змін, що є важливим фактором успішної адаптації [5].

Для ефективної організації супервізії з метою підтримки професійної адаптації вчителів до вимог НУШ можуть застосовуватися різні моделі та методи:

- Індивідуальна супервізія. Регулярні зустрічі супервізора з учителем для обговорення конкретних викликів, аналізу педагогічних ситуацій, пов'язаних з впровадженням НУШ, та розробки стратегій їх подолання.

- Групова супервізія. Організація тематичних зустрічей для груп учителів, які стикаються з подібними труднощами у процесі адаптації до НУШ (наприклад, опанування формульовального оцінювання, організація проєктної діяльності).

Важливою умовою ефективності супервізії як інструменту підтримки професійної адаптації вчителів до вимог НУШ є створення сприятливої атмосфери довіри та відкритості, забезпечення конфіденційності супервізійних сесій, а також підготовка кваліфікованих супервізорів, які володіють знаннями про принципи НУШ та методи супервізійної роботи.

Проведене дослідження доводить важливу роль супервізії у подоланні викликів професійної адаптації вчителів до вимог реформи «Нова українська школа». Систематичне та якісно організоване супервізійне супроводження забезпечує необхідну підтримку педагогам, сприяє розвитку їхньої рефлексії, обміну досвідом та освоєнню нових професійних компетентностей, що є ключовими факторами успішного впровадження НУШ.

Перспективи подальших досліджень можуть бути спрямовані на розробку моделей організації супервізії, адаптованих до різних типів закладів освіти та категорій педагогічних працівників, вивчення впливу супервізії на емоційний стан та професійне

вигорання вчителів в умовах реформи НУШ, а також на розробку критеріїв оцінювання ефективності супервізійного процесу в контексті впровадження нової освітньої парадигми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Короїд Т. В. Проблеми управління розвитком творчого потенціалу вчителів в умовах неформальної освіти в науковій літературі. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2022. Вип. 19(48). С. 44–65. URL: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2022-19\(48\)-44-65](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2022-19(48)-44-65).
2. Олексін Ю. П., Якубовська С. С. Педагогічна супервізія як елемент індивідуалізації дуального навчання. *Молодий вчений*. 2018. № 4.1 (56.1). С. 102–104.
3. Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів : навч.-метод. посіб. / С. О. Богданов, О. В. Залеська, О. В. Федорець [та ін.]. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 54 с.
4. Романенко С. В. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах реформування освіти. *Педагогіка та психологія*. 2018. Вип. 61. С. 12–18.
5. Толочко С. В. Теоретико-методичні засади супервізії в контексті реформування загальної середньої освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 3 (31). С. 1235–1247. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-1235-1247](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-1235-1247).
6. Holloway, E. L. (1995). Clinical supervision: A systems approach. *Professional Psychology: Research and Practice*, 26(2), 179–187.
7. Hawkins, P., & Shohet, R. (2012). *Supervision in the helping professions* (5th ed.). Open University Press.

Попіначенко Тетяна,
«старший учитель», учитель хімії та історії.
Середино-Будський ліцей № 2
Середино-Будської міської ради, Сумської області
tatanapopinachenko@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Анотація. У статті описано досвід використання різноманітних інтерактивних технологій навчання на уроках хімії. Ці технології орієнтовані на співпрацю учнів та вчителя, один з одним, на розвиток інтересу до предмета, а також на інтелектуальний розвиток учнів.

Ключові слова: інтерактивні технології, асоціативний куц, «мозковий штурм», робота в парах, групова робота.

Актуальність статті полягає в реалізації завдань формування конкурентоспроможної, інформаційно компетентної особистості учня, поступовій заміні традиційних методів навчання на інтерактивні з метою всебічного розвитку учнів школи, реалізації дослідницьких та творчих інтересів учнів.

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури показує, що останнім часом збільшилась значущість нових інтерактивних

технологій навчання на уроках хімії. Розробку елементів інтерактивного навчання ми знайшли у працях В. О. Сухомлинського, учителів-новаторів 70-80-х років (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та ін.), теорії розвивального навчання.

Цій темі присвячено деякі наукові дослідження вітчизняних ученими. У працях О. М. Пехоти, Л. В. Пироженко, О. І. Пометун, О. Г. Ярошенко інтерактивні технології розглядаються як засіб формування основних ключових компетентностей, що відповідає завданням Державного Стандарту базової освіти [3].

Аналіз наукових матеріал дає можливість зробити узагальнення, що інтерактивна технологія – це певна організація навчання учнів, що забезпечує отримання знань спільною діяльністю, використовуючи діалог учнів між собою та вчителем.

Мета статті – визначити особливості використання інтерактивних технологій навчання з хімії в 7–11 класах як засобу досягнення нових освітніх результатів.

Інтерес учнів до предмета формується під безпосереднім впливом учителя і значною мірою залежить від його особистості. Творче застосування інтерактивних форм та засобів навчання, які має у своєму розпорядженні вчитель, дає йому змогу виробити власну систему роботи, досягти справжньої майстерності. Інтерактивні методи використовують з метою створення на уроці ситуації, яка дає учням змогу працювати разом, засвоювати, повторювати, систематизувати навчальний матеріал, виконувати практичні лабораторні роботи, створюють атмосферу співпраці, творчої взаємодії в навчанні: кращого сприйняття та засвоєння матеріалу, створення мікроклімату, який стимулює учня до вільного висловлювання своїх думок та вражень.

Слово «технологія» грецького походження й означає «знання про майстерність». Як зазначає Олена Пометун, педагогічна технологія дає відповідь на запитання як, якими (методами, прийомами, засобами) досягти поставленої мети, встановлюючи порядок використання різноманітних моделей навчання [5, с. 8]. Використання в роботі інтерактивних технологій – це вимога часу.

Слово «інтерактив» прийшло до нас із англійської від слова «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де й

учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Місце вчителя на інтерактивних уроках зводиться до скерування діяльності учнів на досягнення мети уроку [4, с. 4].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Отже, досягається головна мета інтерактивного навчання: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу і чую, я трохи пам'ятаю. Те, що я бачу, чую й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок. Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром» [6, с. 14].

О. І. Пометун та Л. В. Пироженко [6] запропонували розподіл інтерактивних технологій на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- технології ситуативного моделювання;
- технології опрацювання дискусійних питань.

У своїй педагогічній діяльності ми використовуємо такі інтерактивні методи: «Мозковий штурм», «Асоціативний куш», «Карусель», «Релаксація», «Незакінчене речення» тощо.

Такі цікаві технології допомагають запалити вогники думки, які, за словами В. Сухомлинського, «стимулюють рухливість розумових процесів. Запалюється вогник – і дитині хочеться знати більше, хочеться думкою проникати в нові явища. Це бажання і є поштовхом, який прискорює розумові процеси» [2, с. 37].

Без доброзичливої атмосфери в колективі застосування інтерактивного навчання неможливе, тому намагаємося її створити і постійно підтримувати. У роботі повинні бути задіяні тією чи іншою мірою всі учні. Справді, сильні учні, а також особистості з високим

рівнем контактності проявлятимуть вищу активність, ніж замкнуті і слабкі. Проте слід постійно «залучати їх до роботи, створювати ситуації успіху. Налаштовуємо дітей на сумлінну підготовку до інтерактивних занять. Використовуємо спочатку прості інтерактивні технології: роботу в парах, робота в малих групах, «Мозковий штурм» тощо.

Досвід подібної роботи показує, що такі заняття проходять цікаво, продуктивно, знімають закомплексованість в учнів з різним рівнем навчальних досягнень. Головне, що відбувається розвиток творчих здібностей учнів, пізнавальних інтересів, значно зростає ефективність уроків хімії, у них виникає бажання читати художню, наукову літературу, газети і журнали.

Використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише засіб створення тієї атмосфери в класі, що найліпше сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, надає можливості дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

Для ефективного застосування інтерактивних технологій, зокрема, для того, щоб охопити увесь необхідний обсяг матеріалу й глибоко його вивчити, старанно плануємо свою роботу: даємо завдання учням для попередньої підготовки – прочитати, продумати, виконати самостійні випереджальні завдання. Наприклад, вивчаючи тему «Основні класи неорганічних сполук», учні 8 класу готували розповіді про солі, кислоти, оксиди, гідроксиди; складали вірші, ребуси, кросворди; «заглянули» до народознавчих знань наших пращурів, робили малюнки. За виконання завдань діти бралися, враховуючи власні інтереси, індивідуально, в парах, у малих групах – по 3 учні. Опрацьовуючи додатковий матеріал з теми, учні здобули додаткові знання, виконали ряд творчих завдань, зацікавлено співпрацювали разом.

Вважаємо, що організована таким чином робота веде до покращення навичок читання, комунікації, співпраці, роботи з різними джерелами інформації, а також креативності. Вона викликає інтерес і бажання діяти, допомагати, творити, адже навчання має бути цікавим, радісним і водночас забезпечувати глибоке засвоєння програмового матеріалу.

На одному занятті можна використовувати одну-дві інтерактивні вправи, а не цілий комплекс. Головне дібрати для уроку або заняття такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до засвоєння теми. Також важливо пам'ятати, що під час виконання

інтерактивних вправ, учням потрібно дати час подумати над завданням, щоб вони виконували його вдумливо, а не механічно або «граючись». Важливо провести спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи.

Для здійснення контролю за ходом навчання на підставі інтерактивних технологій попередньо потрібно підготуватися:

- продумати очікувані результати, (мету) заняття і критерії оцінювання роботи учнів;
- глибоко вивчити і обміркувати матеріал, у тому числі і додатковий (тексти, приклади, ситуації, завдання для груп тощо);
- підібрати заохочуючі елементи уроку: цікаві факти, життєві ситуації, проблемні запитання тощо;
- передбачати різноманітні методи привернення уваги учнів, налаштування на діяльність, підтримки дисципліни; цьому, зокрема, можуть сприяти різноманітні вправи-розминки, розподіл ролей у групах тощо.

Використання інтерактивних методів навчання веде до фахового зростання самого вчителя. Варто зробити перший крок, і після декількох старанно підготовлених уроків учитель зможе відчувати, як змінилося ставлення до нього учнів, сама атмосфера в класі, що послужить додатковим стимулом роботи за інтерактивними технологіями.

Серед інтерактивних методів навчання віддають перевагу наступним: побудові «Асоціативного куща», «Читанню із зупинками, грі «Так – Ні».

Зупинимось на методі, який має назву «Побудова асоціативного куща». Фактично вчитель визначає тему одним словом, а учні згадують все, що виникає в пам'яті стосовно цього слова.

Спочатку виникають найстійкіші асоціації, потім другорядні. Вчитель фіксує відповіді у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається». Цей метод універсальний на всіх етапах уроку, зокрема під час активізації, в основній частині, як засіб перевірки знань.

Використання методу «Асоціативний кущ» будується на груповій (кооперативній) формі навчального процесу. Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання. В її основу покладено ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталотці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Всі недоліки фронтальної та індивідуальної діяльності вдало компенсує групова. Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це модель

організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою.

У вищезгаданій навчальній діяльності впроваджуємо на уроках: роботу в парах («Обличчям до обличчя»); «Один – удвох – усі разом»; «Думати, працювати в парі, обмінюватись думками»; «Ротаційні (змінювані) трійки»; «Два – чотири – усі разом»; «Карусель»; роботу в малих групах.

Методику застосування групової форми навчання школярів впроваджуємо поетапно.

I етап – привчаємо дітей співпрацювати у фронтальній навчальній діяльності з використанням таких прийомів: а) для оцінювання своєї відповіді учень сам призначає «вчителя»; б) у випадку виникнення труднощів під час відповіді, учень сам викликає собі помічника; в) вводяться прийоми безсловесного спілкування: позначки «+» – згоден; «-» – не згоден; «!» – хочу додати; «?» – не зрозумів; використовуються жести, міміка; г) використовуємо дидактичні ігри, які розвивають уміння слухати одне одного; г) після кожної групової роботи обов'язково обговорюємо з учнями успіхи виконаної діяльності.

Коли учні засвоїли прийоми та правила колективної співпраці, тоді вони готові працювати у складі малої групи.

II етап – переходимо до систематичного використання на уроці педагогічних прийомів, які наочно і практично переконують у важливості кооперації людей для досягнення ними найкращого результату:

- залучаємо батьків учнів для наведення яскравих життєвих прикладів;
- аналізуємо результати проведення конкурсів, вікторин, учнівських свят і подорожей на уроці;
- використовуємо завдання, які дають змогу учням на власному досвіді переконатися у користі їхньої спільної роботи.

Наприклад, клас ділимо на дві частини, щоб одна група учнів працювала індивідуально, а друга – парами. Всім дітям пропонуємо подібні завдання – розгадати хімічний кросворд або ребуси, які склали інші учні. Діти, які працюють парами, виконують завдання швидше і якісніше. Поступово ускладнюємо зміст навчальних завдань, переходимо від репродуктивних завдань до творчих, проблемно-пошукових, бо групова робота найбільш ефективна тоді, коли

навчальний матеріал поєднує відоме учням з невідомим, що заохочує дітей до взаємодії один з одним.

Отже, поступовість залучення школярів до спільної діяльності в малих групах буде ефективною, якщо її організовувати систематично.

Часто активізувати учнів нам допомагає така форма, як «Мозковий штурм» (як у фронтальній, так і в груповій роботі). Діти не бояться висловлюватися. Саме цю форму роботи використовую для узагальнення вивченого матеріалу, для актуалізації опорних знань під час підготовки до вивчення нової теми. Особливо цінним у роботі групи вважаємо те, що учні мають можливість брати на себе різні ролі, а саме:

- партнерів, що вчаться співпрацювати; учасників, які шукають альтернативи вирішення проблеми;
- мислителів, що аналізують взаємозв'язки між явищами;
- співрозмовників, які вміють активно слухати, підтримувати розмову; досягати згоди, домовлятися;
- експертів, що аналізують проблему;
- друзів, які піклуються один про одного, допомагають, довіряють.

На уроках хімії обговорюємо з дітьми факти в ЗМІ. Діти вчаться робити висновки, прислухатися до думки інших, вести дискусію. Їхні висновки, зауваження, припущення, а іноді і помилки вражають своєю зрілістю.

Систематичне впровадження інтерактивних методів навчання на уроці хімії дає можливість отримати декілька вагомих результатів: підвищення ефективності процесу навчання, розвиток інтелектуальних здібностей учнів, оволодіння навичками саморозвитку особистості, що наразі є найважливішим у навчанні.

Отже, організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером учнівського колективу, розвиває бажання вчитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Житник Б. О. Форми і методи навчання : метод. посібник. Харків, 2005. 124 с.
2. Задорожня Н. О., Жарська Л. М. Сучасний урок. Інтерактивні технології на уроках : посібник. Тернопіль : «Мандрівець», 2011. 134 с.

3. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / П. Шевчук, П. Фенрих.
Щецін : WSAP, 2015. С. 7–23.
4. Інтерактивне навчання на уроках хімії. / Упоряд. Г. Мальченко, О. Каретникова. Київ : Ред. загально-пед. газ., 2004. 128 с.
5. Пометун Олена. Інтерактивні методики та система навчання. Київ : Шк. світ, 2007. 112 с.
6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, А. В. Пироженко; ред. О. І. Пометун. К. : А. С. Київ, 2014. С. 8–24.

Саєнко Ірина,

вихователь першої категорії.

Дубов'язівський дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) «Сонечко» Дубов'язівської селищної ради
Конотопського району Сумської області

saenkoira41@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті актуалізуються питання громадянської ідентичності; зазначено основні чинники формування громадянської ідентичності; проаналізовано компоненти та визначено основні освітні завдання у роботі з дітьми дошкільного віку щодо формування громадянської ідентичності.*

***Ключові слова:** громадянська ідентичність, компоненти громадянської ідентичності, форми, методи, заходи.*

Проблема становлення громадянської ідентичності в нашій країні наразі набула надзвичайного значення в умовах існуючої російської агресії. Тому важливим напрямом діяльності вихователів закладів дошкільної освіти стало формування у дітей дошкільного віку громадянської ідентичності, як чинника єдності нашої держави, її територіальної цілісності, усвідомлення власної приналежності до української нації, ототожнення себе з спільнотою громадян української держави, а також свідомого та активного громадянства.

Наразі питання громадянської ідентичності розглядаються в дослідженнях вітчизняних науковців: Т. Бевз, Т. Коломієць, І. Найда, О. Майборода, С. Толочко тощо. Зокрема, проблеми формування громадянської ідентичності в Україні досліджував В. Степаненко [7]. Питання компонентів громадянської ідентичності та особливості їх розвитку вивчала О. Прокоф'єва [2].

Особливості формування етнокультурної та громадянської ідентичності в освітньому середовищі досліджував Г. Стасюк [6]. Можливості виховання дошкільника як соціально компетентного

громадянина у грі з'ясовували О. Косенчук, Л. Кузьмеко [4]. Проте питання формування громадянської ідентичності у дітей дошкільного віку потребує подальшого вивчення.

Мета статті – проаналізувати освітні можливості формування у дітей дошкільного віку громадянської ідентичності.

Сьогодні надзвичайно гостро стоїть питання єдності та збереження територіальної цілісності держави. У цьому контексті громадянська ідентичність набуває особливої актуальності, адже вона є тим чинником, що об'єднує індивідів у спільне «ми» та формує єдину систему уявлень і переконань про державу, країну та власну роль у суспільстві. З огляду на це, заходи з реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року мають бути запроваджені вже у дошкільному віці.

Дошкільний вік є важливим періодом формування особистості, зокрема її громадянської ідентичності, яка, на думку В. Степаненка, є ототожненням себе зі спільнотою громадян національно-державного громадянства та громадянського суспільства [7].

У цьому віці у дітей закладається основа для самовизначення, теоретизування та розвитку рефлексії, становлення громадянської ідентичності, що дає особистості можливість обмірковувати, структурувати, планувати свій життєвий шлях [6, с. 238], тому формування громадянської ідентичності дітей дошкільного віку має стати надважливим завданням у роботі вихователів закладів дошкільної освіти.

В освітньому напрямі «Дитина в соціумі» Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція, 2021), який є Державним стандартом дошкільної освіти, новою ключовою компетентністю визначено соціально-громадянську, основні якості якої закладаються саме в дошкільному дитинстві [1]. У контексті зазначеного, набуває актуальності проблема осмислення формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі, яка безпосередньо пов'язана з формуванням у дітей громадянської ідентичності.

Формування громадянської ідентичності дітей передбачає, насамперед, розуміння вихователями закладів дошкільної освіти, які чинники її формують. Основними чинниками формування громадянської ідентичності О. Прокоф'єва визначає: спільне історичне минуле, відображене в легендах, символах та міфах;

безпосередньо сама назва спільності; одна мова, як засіб комунікації; спільна культура; переживання суспільством спільних емоційних

Формування громадянської ідентичності у дітей дошкільного віку включає в себе декілька компонентів:

1. Знання: історії та культури власного рідного краю та всієї країни, політичні (про владу, символіку держави, правові організації суспільства, суспільно-політичні події тощо), основні знання про соціальну сферу суспільства, знання з етики та соціальної екології, знання своїх прав та обов'язків.

2. Уміння і навички: критично мислити, аналізувати інформацію та критично оцінювати її, приймати обґрунтовані рішення, брати на себе відповідальність, реалізувати громадські та індивідуальні права та обов'язки, вміння використовувати механізми захисту прав людини на всіх існуючих рівнях, вміння працювати в групі, відстоювати і висловлювати власну думку, вміння слухати інших, навички толерантності, вміння відрізняти забобони та упереджену розуміння соціальних проблем та їх сутність, думку [2].

3. Цінності. гуманність, толерантність, повага прав і свобод людей та самоповага, самовизначення, повага гідності, норм і правил сучасної демократії, дотримання національних традицій та культур, загальнолюдських цінностей, патріотизм, готовність до компромісу, правдивість тощо [1].

4. Діяльність (поведінка) – брати відповідальність за прийняття рішень, брати участь у громадському житті закладів освіти та житті країни, мати самостійність у виборі рішень, здатність протистояти асоціальним діям та вчинкам, наявність критичного мислення, наявність власного ставлення, здатність до рефлексії та емпатії.

Організація освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку за наведеними компонентами формування у них громадянської ідентичності, у нашому закладі дошкільної освіти, базується на визначених заходах щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (наказ МОН України від 06.06.2022) [3] та завданнях Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти), затвердженому наказом МОН України № 33 від 21.01.2021 [1], з формування соціально-громадянської компетентності дошкільників, яку визначено новою ключовою компетентністю для дошкільної освіти. Це дозволило виділити такі основні освітні

завдання у роботі з дітьми дошкільного віку щодо формування громадянської ідентичності:

- учити та заохочувати дітей спілкуватися державною мовою;
- сформувати знання про державні та народні символи України;
- формувати основи поваги до захисників та захисниць України;
- розширити кругозір дітей за допомогою екскурсій;
- познайомити з особливостями українського побуту;
- ознайомити дітей з традиційною кухнею;
- дати знання про окремі традиції і звичаї попередніх поколінь;
- ознайомити дітей з основними цінностями нашого народу;
- створити умови для розвитку пізнавальної активності дітей;
- ознайомити дошкільників з народними іграшками;
- розвивати інтерес до свого роду, Батьківщини;
- формувати почуття поваги та гордості за свій народ;
- формувати позитивне ставлення до інших народів, які населяють нашу країну;
- розвивати емпатію до співгромадян;
- розвивати самостійність, творчі здібності та ініціативу;
- ознайомити з українським народним одягом;
- сформувати знання про українську вишивку.

Окреслені завдання щодо формування громадянської ідентичності у дітей дошкільного віку за кожним компонентом (знання, вміння, навички, цінності, діяльність (поведінка)) реалізуємо у різних видах діяльності дошкільників в освітньому процесі: зокрема в ігровій, комунікативній, здоров'язбережувальній, художньо-продуктивній, пізнавальній, дослідницькій, творчій тощо. Насамперед, на інтегрованих заняттях з різних освітніх напрямів, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти [1], та тематичних заняттях, спрямованих на формування громадянської ідентичності дошкільників, на яких діти ближче знайомляться з культурою рідного краю, його традиціями, традиційними стравами, ремеслами, що були поширеними на наших теренах і які продовжують існувати. З задоволенням розглядають архітектуру свого краю, українську хату, побут предків, старовинні іграшки.

Для організації занять використовуємо різні інтерактивні форми взаємодії: робота в парах і групах, активності у спільному колі, рольові та сюжетні ігри, інсценування та драматизація українських народних

казок, спільна колективна діяльність у організації та проведенні свят, спортивних розваг, тематичних проєктів.

Доцільною формою для ефективного формування громадянської ідентичності у дітей дошкільного віку є залучення їх до активної ігрової діяльності у іграх соціально-громадянського змісту. Під час таких ігор діти навчаються:

- виражати свою згоду і незгоду;
- висловлювати свою думку;
- оцінювати погляди інших,
- приймати їхні пропозиції та поважати права;
- контактувати, емоційно реагувати, активно діяти;
- вибачатися та пробачати;
- розробляти правила, дотримуватися їх, бути відповідальними [4, с.11].

Прикладом ігор соціально-громадянського змісту, спрямованих на формування громадянської ідентичності, які проводимо з дітьми дошкільного віку, є: «Слова ввічливості», «Приємні подарунки», «Цікава подорож», «День народження мого друга» тощо.

Цікавою та ефективною формою організації освітнього процесу щодо формування громадянської ідентичності дошкільників став постійно діючий проєкт «Дерево мого роду». Під час проведення проєкту разом з дітьми дослідили, що означає ім'я та прізвище кожної дитини і як вони виникли, а для закріплення діти спільно з батьками створювали дерево своєї родини. Створені родинні дерева стали підґрунтям для бесід на основі таких запитань: Які національності є у твоєму родинному дереві (наш регіон є інтернаціональним)? Хто такі – українці? Чому ти – українка/українець? Що для тебе означає бути жителем Дубов'язівки? Конотопщини? Сумщини?

Ще однією ефективною формою формування громадянської ідентичності дошкільників стали такі яскраві заходи як свята та розваги, що закарбовуються у серцях та пам'яті дітей. Прикладом такого свята є «Свято української хустки». Під час свята діти з цікавістю розглядають орнаменти на хустинках, вивчають способи зав'язування української хустки та вчать їх носити як матусі та бабусі.

Важливою формою формування громадянської ідентичності дошкільників в освітньому процесі є робота з фольклорними і літературними творами: казки, вірші, віршовані історії, легенди, малі фольклорні форми (загадки, прислів'я, приказки, потішки, заклички,

колискові, ігровий фольклор тощо) оповідання, які є культурною спадщиною українського народу та прикладом його соціального устрою та традицій. Дієвим посібником для нас стала хрестоматія «Моя країна – Україна» (автори - Наталя Гавриш, Ольга Косенчук) з національно-патріотичного виховання [5], яка містить широку палітру тематично об'єднаних фольклорних і літературних творів.

Традиційне читання творів наразі максимально доповнюємо активними способами їх опрацювання: читання з обговоренням, декламування, сюжетно-рольова гра, мовленнєва гра, дидактична гра, малювання тощо. Прикладом такої інтеграції стало малювання на патріотичну тематику: «Український рушничок», «Янголи України», «Ми єдині з Україною», «Ми – українці!» та інше.

Отже, формування громадянської ідентичності у дітей дошкільного віку наразі є невід'ємною частиною освітнього процесу. Результатом такої освітньої діяльності дошкільнят мають стати не лише сформовані первинні уявлення і знання, а засвоєні практичні вміння і навички, і головне – бажання діяти згідно з нормами соціальної моралі, прийнятими нашим народом, намір слідувати традиціям, відповідати позитивному образу українця.

У подальших дослідженнях буде здійснено розгляд та аналіз можливостей застосування проєктної діяльності у процесі формування громадянської ідентичності у дітей дошкільного віку в різних аспектах їх життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція) / О.М. Баєр, О.К. Безсонова, О.Г. Брежнєва, Н.В. Гариш, Л.П. Загородня та ін.. Науковий керівник Т.О. Піроженко. Київ, 2021, 37 с. URL : <https://surl.lu/ajvxjt> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Зайцева Ю., Прокоф'єва О.О., Прокоф'єва О.А. Компоненти громадянської ідентичності та особливості їх розвитку. *Психологічний часопис*. 2017. №5(9). С. 58-69.
3. Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, [наказ МОН №527. 2022.](#) URL : <https://surl.li/mgbdzb> (дата звернення: 07.04.2025).
4. Косенчук О., Кузьмеко Л. Виховуємо соціально компетентного громадянина у грі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 6. С. 9–13.
5. *Моя країна – Україна: хрестоматія для дошкільнят з національно-патріотичного виховання* / автори і укладачі – Наталя Гавриш, Ольга Косенчук. Харків : Ранок, 2023. 128 с.
6. Стасюк Г. Особливості формування етнокультурної та громадянської ідентичності в освітньому середовищі. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2015. Вип. 37. С. 237-246.

7. Степаненко В. В. Кому потрібне громадянське суспільство? Соціальний капітал та проблеми формування громадянської ідентичності в Україні. *Громадянське суспільство в Україні: аналіз соціального конструювання*. Київ : Стилос, 2002. С. 334–341.

Сердюк Оксана,
завідувач навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку.
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
oserduk@meta.ua

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРУ МИСТЕЦТВА ЯК ВИД ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОЦІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

***Анотація.** У статті розглядаються особливості інтерпретації творів мистецтва як виду діяльності учнів на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво». Подані тлумачення поняття «інтерпретація» відповідно до застосування. Запропоновані елементи інтерпретації твору мистецтва на уроці*

***Ключові слова:** інтерпретація, інтерпретація твору мистецтва, елементи інтерпретації твору мистецтва, художня інтерпретація.*

Мистецтво є найважливішим засобом пізнання світу. У свідомості сучасної людини завдяки розвитку наукового знання світ розподіляється на безліч компонентів, тому одне з найважливіших завдань мистецтва – збереження цілісності особистості, культури, життєвого досвіду людства. Мистецтво відтворює, моделює і дублює різні форми й види людської діяльності. Воно сприяє формуванню та глибшому розумінню, усвідомленню цілісної ідеї світобудови.

Відповідно до Державних стандартів: початкової, базової середньої і профільної середньої освіти загальна мистецька освіта учнів здійснюється на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» (мистецька освітня галузь), а однією із вимог до обов'язкових результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі є – пізнання різних видів мистецтва, *інтерпретація* художніх образів, досвід емоційних переживань, розвиток ціннісного ставлення до мистецтва.

Здатність учнів до художньо-інтерпретаційної діяльності є однією із ключових умінь, що допоможе реалізувати завдання загальної, зокрема й мистецької, системи освіти та забезпечити формування високого рівня художньої культури учнів.

Сьогодні перед учителем мистецтва стає завдання в процесі сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати естетичну свідомість,

загальнокультурну і художню компетентність, здатність до самореалізації, потребу в духовному самовдосконаленні.

До проблеми інтерпретації зверталися в різні часи багато науковців і розглядали її в різних аспектах, зокрема філософії (Г. Гадамер, Ю. Лотман, Г. Богін та інші); діалогічний характер інтерпретації художніх текстів розглядав у своїх працях М. Бахтін; у психології ці проблеми розкривали вчені Л. Виготський, О. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші.

Коло дослідницьких інтересів у музикознавчій літературі з цієї проблеми є дуже широким. Основні проблеми охоплюють вивчення механізму інтерпретації музичного твору, структури інтерпретаційного процесу виконавської діяльності, його змісту (Б. Асаф'єв, Є. Гуренко, І. Малишев, В. Москаленко та інші).

Проблема художньо-педагогічної інтерпретації творів мистецтва розкрита українськими вченими Л. Масол, Г. Падалкою, О. Рудницькою, О. Щолоковою та іншими.

Мета статті – розглянути підходи до інтерпретації творів мистецтва як виду діяльності на уроці інтегрованого курсу «Мистецтво».

Термін «інтерпретація» (лат. *Interpretatio*) – роз'яснення, тлумачення – вживається відносно наукових та літературних текстів, а також творів образотворчого мистецтва; ще цей термін розуміється як відтворення (наприклад – у музиці).

У Філософському енциклопедичному словнику надається наступне тлумачення цього терміну:

– у широкому розумінні – як зображення, дешифрування або моделювання однієї системи (тексту, твору чи подій, фактів життя) в іншій, більш конкретній, визначеній, зрозумілій, наочній або загальноприйнятій системі, тобто розкриття змісту чогось;

– у мистецтві – як форму відтворення художнього явища в кодах творчості. Таке відтворення є характерним для виконання художнього тексту (літературного, музичного, театрального тощо), у ході якого відбувається його конкретизація, здійснюється співучасть виконавця в реалізації можливих варіантів передачі змісту цього тексту;

– у сучасній логіці та методології науки – як встановлення систем об'єктів, які складають предметну область значень базових термінів теорії, що досліджується, і задовольняють вимогам істинності її положень [9].

В «Музичній енциклопедії» ми прочитаємо, що інтерпретація – це «...художнє тлумачення співаком, інструменталістом, диригентом, камерним ансамблем музичного твору в процесі його виконання, розкриття ідейно-образного змісту музики виразовими і технічними засобами виконавського мистецтва» [8, с. 242]. Як бачимо, за таким підходом інтерпретаторами художнього твору є виконавці, і лише вони.

Науковець О. Колесник зазначав: «Художня інтерпретація – процес і результат створення власного художнього твору на основі творчого переосмислення позахудожніх фактів або ж «первинного» мистецького твору, який може піддаватися різним варіантам трансформацій» [1].

У своєму дослідженні О. Ляшенко розглядає художню інтерпретацію (творів різних видів мистецтв) як художньо-творчу діяльність, що включає сприймання твору (початкове ознайомлення) – осмислення (створення одного з варіантів продукту первинної творчої діяльності митця) та відтворення його під час вербального або (й) виконавського спілкування з аудиторією [4].

Під час проходження цих етапів відбуваються «вичитування», усвідомлення й узагальнення закономірних взаємозв'язків між об'єктивними характеристиками твору і безпосередньо емоційно-естетичним переживанням, що і є орієнтиром у виборі засобів, способів і форм вираження свого відчуття і розуміння певного явища мистецтва.

Важливою є думка, що інтерпретація неможлива без аналізу форми [2]. Художній аналіз, за О. Рудницькою, являє собою логічний прийом, спосіб вивчення художнього твору, його розкладання на складові, кожна з яких розглядається окремо, щоб виділені складові поєднати за допомогою синтезу в ціле [6, с. 129]. Аналіз передбачає дослідження компонентів твору та їх зв'язків; він включає процедури розрізнення, виокремлення, послідовного вивчення елементів форми.

Отже, інтерпретації творів мистецтв властиві дві основні позиції: а) ретроспективне вивчення творів мистецтв (аналіз об'єктивних даних про твір, смисл та значення, втілені в ньому); б) особлива духовна діяльність свідомості, що включає уяву інтерпретатора, його досвід спілкування з мистецтвом [4].

Наприкінці ХХ ст. у мистецькій педагогіці спостерігалось зростання інтересу до проблеми художньо-педагогічної інтерпретації. Л. Масол зазначала, що замість традиційного аналізу творів мистецтва необхідно ввести в педагогічну практику поняття «інтерпретація творів мистецтва», адже принципового значення

набуває пошук у мистецтві особистісно значущих смислів, співзвучних власному духовному світу особистості, її художньо-естетичного досвіду [5].

Науковець-педагог О. Щолокова наголошувала на тому, що в педагогічній діяльності проблема художньої інтерпретації збігається з більш широкою проблемою «переплавки» мистецтвознавчих знань у педагогічні. Таким чином, об'єктивні знання про твір мистецтва необхідно поєднати з художнім досвідом учнів, активізувати їхній творчий потенціал, «визволити» глибинні шари їхньої світовідчуття. Вчитель стає провідником у цілісний світ мистецтва [7, с. 93].

Отже, інтерпретація – індивідуальне сприйняття художнього твору учнем, його емоційно-образне та розумове осягнення. У сучасній науковій літературі вона розглядається як форма художньої діяльності особистості, пов'язана з тлумаченням твору в процесі його сприймання [2]. Це особливий аспект спілкування людини з мистецтвом, коли відбувається зустріч двох світів: художнього твору, де «зашифровані» не тільки думки та почуття автора, його спосіб бачення навколишнього світу, але й духовно-суспільний досвід багатьох поколінь – і світу глядача. Вагомого значення тут набувають особливості характеру, духовний, естетичний і життєвий досвід, рівень емоційного та інтелектуального розвитку людини тощо.

Зауважимо, що інтерпретація з необхідністю включена в усяке осмислене сприйняття мистецького об'єкта людиною, проте можна виділити принаймні два умовні типи інтерпретаторів: дилетанти (люди, що більшою або меншою мірою цікавляться мистецтвом на «побутовому» рівні) та професіонали (ті, для кого тлумачення творів мистецтва є частиною професії).

Формування умінь художньої інтерпретації має такі стадії:

- ознайомлення з твором мистецтва, усвідомлення його змісту; ознайомлення з епохою, творчістю; загальний аналіз стилевих особливостей композитора (художника); аналіз засобів виразності твору; визначення образів, основних інтонацій, ідеї, образно-сміслової сфери;

- опанування драматургії (побудови) твору; технічне засвоєння нотного тексту у відповідності з образним змістом твору; визначення образних тем, другорядних інтонацій; виявлення логічних вершин інтонацій, фраз, тем; аналіз засобів виразності;

- створення цілісного художнього образу, власної інтерпретації; визначення логіки розвитку крупних тематичних конструкцій,

співвідношення розгортання художнього матеріалу; виявлення кульмінацій частин та всього твору; складання виконавського плану у відповідності з художньо-образним змістом та аналізом музичного твору [3].

Отже, інтерпретація твору мистецтва на уроці інтегрованого курсу «Мистецтво» – це діяльність, яка спрямована на аналіз, розуміння та вираження особистого сприймання мистецького твору. Під час проведення з здобувачами освіти інтерпретації мистецького твору, вчителю доцільно провести детальний огляд елементів композиції, стилю, історії створення, а також запропонувати учням поділитися своїми емоціями та почуттями, викликаних твором.

Окрім цього, варто дотримуватися певних елементів інтерпретації твору мистецтва на уроці, що допоможуть учням висловлювати власне ставлення до творів мистецтва; застосовувати в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію. Твір мистецтва завжди повинен спонукати учня до співтворчості, надавати можливість додати власні міркування.

У процесі інтерпретації твору мистецтва на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» в учнів відбувається:

- розвиток естетичного сприйняття, аналітичних навичок, творчого мислення;
- формування індивідуального погляду на мистецтво, здатність висловлювати власну думку та аргументувати її;
- збагачення емоційного та духовного досвіду, розвиток співчуття та взаєморозуміння;
- формування критичного мислення, здатності оцінювати мистецькі твори та розуміти їх значення;
- підвищення інтересу до мистецтва, бажання досліджувати та творити.

Отже, підсумовуючи можемо зазначити, що інтерпретація твору мистецтва – це важлива частина процесу навчання та розвитку учнів в галузі мистецтва, що сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості. Опанувавши вміння інтерпретації учні зможуть не тільки зрозуміти, але й по-новому відчувати мистецтво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колесник О. Принципи класифікації форм художньої інтерпретації. *Культурологічна думка*. № 7, 2014. С.104–108.

2. Колоянова О. Інтерпретація твору образотворчого мистецтва як особливий вид діяльності педагога-художника. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 8 (Ч. 1), 2013. С 71–76.
3. Корзун В. Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності. *Педагогічні науки*. Випуск 120, 2014. С.74–79. URL : <https://surli.li/cludmz> (дата звернення:15.02.2025).
4. Ляшенко О. Художня інтерпретація творів мистецтв в теорії та практиці наукового аналізу *Неперервна музична освіта: теорія і методика*. Ч. 3. С.58–63. URL : <https://surli.cc/lmjivj> (дата звернення:15.02.2025).
5. Масол Л. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
6. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
7. Щолокова О. Методика викладання світової художньої культури : підручник. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 288с.
8. Українська музична енциклопедія. У 2 т. Т. 2. [Е – К] Київ : Вид-во Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. С.242.
9. Філософський енциклопедичний словник / В. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори). Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Сєрих Лариса,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики змісту освіти
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
Сумської області
Su181260slv@ukr.net

РОЗВИТОК НАСКРІЗНИХ УМІНЬ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розкрито способи розвитку наскрізних умінь учнів мистецької освітньої галузі. Застосовано практичні вправи для розвитку наскрізного вміння «конструктивно керувати емоціями». У статті передбачено порівняльний аналіз розвитку цього наскрізного вміння від учнів другого класу початкової школи до учнів дев'ятого класу закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: Нова українська школа, мистецька освітня галузь, наскрізні вміння, емоції, наступність, початкова освіта, базова середня освіта.

Покликом до узагальнення практики контрольно-оцінювальної діяльності є: реалізація основних вимог Державного стандарту, завдань чинних модельних програм, що розкривають мету інтегрованого навчання мистецтва, принципи, в яких визначаються дидактичні пріоритети, а також базові підходи до навчання: компетентнісний, інтегративний, особистісно орієнтований, діяльнісний, культурологічний; концепція «Нова Українська школа», що спрямовує освітньо-виховний процес не лише на формування в учнів комплексу

ключових і предметних компетентностей, а й на розвиток у них емоційного інтелекту, навичок взаємодії, комунікативних і творчих здібностей, які закладають підґрунтя для особистісної самореалізації дитини в суспільстві, досягнення акме успіху в подальшому житті.

У статті 12 закону України «Про освіту» [2] відразу після опису компетентностей наведений перелік наскрізних умінь: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, розв'язувати проблеми і приймати рішення, здатність співпрацювати з іншими людьми.

На основі вимоги статті 12 закону України «Про освіту» [2] в концепції «Нова українська школа» [4] передбачено формування наскрізних умінь, а Державному стандарті базової середньої освіти [1] подано опис наскрізних умінь (п. 9), зокрема введене поняття «наскрізні вміння» та їх конкретизовано.

Метою статті є детальний аналіз наскрізного вміння «конструктивно керувати емоціями», оскільки саме це вміння найдоцільніше й найякісніше характеризує мистецьку освітню галузь, мистецьку діяльність та мистецьку комунікацію.

У Державному стандарті базової середньої освіти [1] чітко прописано характеристики усіх наскрізних умінь. Зокрема, наскрізне вміння «конструктивно керувати емоціями» передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність.

У нашому дослідженні розглядаємо формування цього наскрізного вміння як засіб:

- розпізнавання власних емоцій та емоцій однолітків, які виникають під сприймання творів мистецтва, кіно, театру, цирку, музичного, візуального, хореографічного мистецтва;
- сприйняття емоції інших без осуду;
- адекватного реагування на твори мистецтва, засоби виразності творів мистецтва та різні конфліктні ситуації, конфлікти у творах мистецтва, фабулу, статику і динаміку творів мистецтва;
- розуміння впливу творів мистецтва на індивідуальну і колективну творчу діяльність;

– налаштування на мистецьку діяльність у спокої і внутрішній рівновазі з мистецтвом і самим собою, що відобразиться на продуктивності мистецької діяльності учнів.

Цілком очевидно, що для учнів різних класів (2, 4, 6, 9-го), змістовні характеристики цих умінь будуть відрізнятися, а від того залежатимуть й очікувані результати сформованості наскрізних умінь. Для більшого розуміння змісту означених умінь, видається ймовірним перегляд «Орієнтовного опису наскрізних вмінь для різних вікових груп» [5], а також пропонуємо скористатися колірним Колом емоцій Плутчика <https://uk.wikipedia.org/wiki> (рис.1), в якому кожна емоція відповідає певному кольору й учні добре визначають й характеризують свої емоції, застосовуючи його.

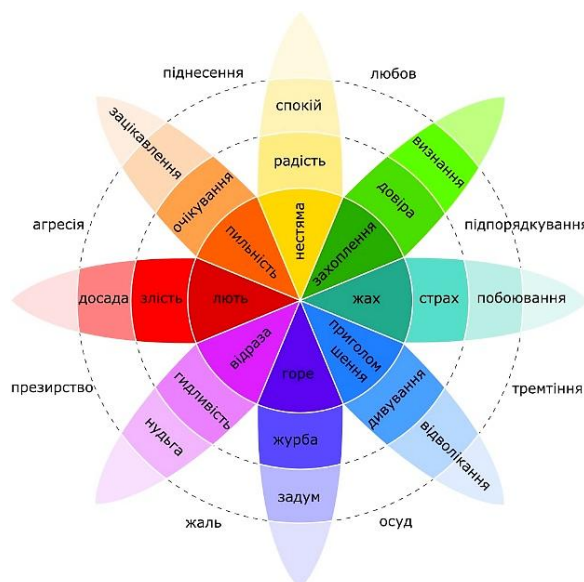

Рис. 1. Колірне Коло емоцій Плутчика

Якщо учні *другого класу* спроможні назвати свої емоції, вирізняють свої емоції і емоції інших, розрізняють позитивні і негативні емоції; спроможні розпізнати і назвати емоції (за поведінкою, словами, мімікою тощо) інших людей, свої – за почуттями; розуміють, коли інші хочуть його підбадьорити або викликати негативні емоції, то учні *четвертого класу* – уже ідентифікують власні емоції й емоції інших; обговорюють свої емоції з людьми, яким довіряють; виявляють доброзичливість, коли взаємодіють з іншими.

Учні *шостого класу* розуміють, як емоції можуть заважати та допомагати в діяльності, бо усвідомлюють, що можуть управляти емоціями і знають способи налаштування себе на діяльність, зокрема мистецьку; визнають наявність і причину власних емоцій; розуміють,

як інші можуть впливати на його емоції, а учні *дев'ятого класу* прогнозують свої емоції та емоції інших у відповідь на певні ситуації, уживають заходів, відповідних своєму емоційному стану, оскільки розуміють, як і коли варто зменшувати або уникати емоційної залежності від інших; можуть продовжувати роботу в помірно-стресовій ситуації (*мало часу, неконструктивна поведінка групи, поганий настрій, незрозумілий або непривабливий, нецікавий твір мистецтва для сприймання*); обирають ту єдину стратегію, яка допомагає справлятися з негативними емоціями при публічному виступі (*презентація, відеокліп, майстерклас тощо*).

Формувальне оцінювання дозволяє за конкретними, вимірюваними і спостережуваними якісними показниками визначити рівень розвитку наскрізних умінь в учнів. Основна мета цього завдання не виявляти учнів, які мислять креативно та діють, використовуючи емоції, а надавати їм завдання, що формують у них відповідні вміння.

Учителі мистецтва розробляли дві вправи (*«Позитивна і негативна емоція»*), які дозволили проілюструвати, як саме вони працюють з формуванням і розвитком емоцій учнів за допомогою мистецької діяльності (*музика, сприймання, картинна галерея, театр, кіно, цирк тощо*).

Представимо практичні кейси для вчителів мистецької освітньої галузі.

Товчигречко Н.Е. *Що відчуває лисеня?*

Це завдання для дітей молодшого шкільного віку, спрямоване на розвиток емоційного інтелекту і знань про емоції та почуття. На аркуші зображено лисеня, яке виражає 8 різних емоцій, та 8 смайлів-емотиконів, що схематично передають ті самі емоції (*провина, спокій, любов, гнів, страх, відраза, радість, смуток*). Дитині пропонується з'єднати зображення з однаковими емоціями. Додатково треба назвати емоцію, що відображає лисеня на малюнку й чому; поміркувати, за яких обставин персонаж може таке переживати. Виконуючи завдання, дитина у формі гри порине у світ емоцій. Це розвиватиме її вміння усвідомлювати свої та чужі емоції, вловлювати те, чого потребують інші люди, сприятиме кращому пізнанню себе і власних переживань.

Білоножка Н.В. *Музика – відчуй і назви емоцію*

Діяльність: учні слухають музичний твір (*класику, джаз, етномузику*).

Завдання: назвати емоцію, яку викликає мелодія, описати чому.

Розвиток: емоційна свідомість, словниковий запас емоцій, здатність розпізнавати настрій.

Приклад: слухаючи Бетховена, учень вчиться усвідомлювати гнів, напруження, а слухаючи Дебюссі – спокій і мрійливість.

Сприймання живопису – візуалізуй свої емоції

Діяльність: перегляд картин різних художників (українські митці, Мунк, Шагал, Кандинський).

Завдання: учень вибирає картину, яка «відгукується» йому емоційно, і створює власну відповідь-роботу.

Розвиток: самовираження, емпатія, трансформація емоцій у творчість.

Приклад: картина Мунка «Крик» як інструмент для обговорення тривожності й способів її зниження.

Театр – програй емоцію через тіло

Діяльність: театральні етюди, імпровізація.

Завдання: програти емоцію без слів, а інші мають її вгадати.

Розвиток: розпізнавання емоцій за жестами, мімікою; розвиток емоційного контролю.

Приклад: емоція «розчарування» – учень шукає спосіб показати її лише тілом, працюючи з тілесним усвідомленням.

Затірка Г.П. Вправа «Мімічна гімнастика»

Дитині пропонується виконати вправи для мімічних м'язів обличчя:

Наморщити чоло, підняти брови (подив).

Розслабитися.

Залишити чоло гладким протягом однієї хвилини.

Зсунути брови, нахмуритися (серджуся).

Розслабитися. Повністю розслабити брови, закотити очі.

Розширити очі, рот відкритий, руки стиснуті в кулаки, тіло напружене (страх, жах).

Розслабитися. Розслабити повіки, чоло, щоки (лінь, хочеться спати).

Розширити ніздрі, зморщити ніс (огода, вдихаю неприємний запах)

Розслабитися. Стиснути губи, примружити очі (презирство).

Розслабитися. Посміхнутися, підморгнути (весело, ось я який!).

Ковган Н.О. «Малюнок радості» (позитивна емоція)

Мета: усвідомити моменти радості та закріпити їх візуальний образ.

Формат: 10-5 хвилин (виконувати на уроці).

Завдання: закрив очі на хвилику й згадай момент, коли ти відчував/ла радість (обійми, гарна погода тощо).

2. Визнач:

- Який колір ти асоціюєш з цією радістю?
- Яку форму або символ можеш використати, щоб її передати?

3. Намалюй або уяви картину, що передає цей момент.

Це може бути реалістичне зображення (наприклад, пікнік з друзями або абстракція – кольори, плями, хвилі тощо).

4. Підпиши свою роботу одним словом або фразою, що передає суть твоєї радості (наприклад: «легкість», «успіх», «літо»).

Рефлексія:

- Як тобі було згадувати цю емоцію?
- Що допомагає зберігати відчуття радості впродовж дня?

«Пейзаж тривоги» (негативна емоція)

Мета: конструктивно пережити та трансформувати тривожну або сумну емоцію.

Завдання:

1. Подумай про ситуацію, яка викликала в тебе тривогу чи смуток. (Тільки не занурюйся надто глибоко – ми не аналізуємо травми, а лише працюємо з переживанням на поверхневому рівні.)

2. Уяви цю емоцію як пейзаж.

- Яка там погода? (хмари, дощ, туман?)
- Які кольори переважають? (темно-сині, сірі, зелено-чорні?)
- Чи є там рух? (вітер, дощ, хвилі?)

3. Намалюй цей пейзаж, не думаючи про красу – тільки про чесність перед собою.

4. Додай у кутку світло: промінь надії, вогник у вікні, сонце за хмарами. Це символ того, що емоція минула, і вихід завжди є.

5. Рефлексія:

- Як змінилася твоя тривога після вправи?
- Що ти можеш зробити, щоб підтримати себе в подібні моменти?

Коротич Н.Г.

Кубик емоцій. На гранях кубика є зображення різних емоцій. Дитина знаходить свою емоцію на ньому, потім підкидає кубик і відтворює ту емоцію, яка випала.

Мозаїка настрою. Діти на кольорових наліпках пишуть весь свій негатив (або малюють зображення), а потім на дошці (або іншій поверхні) з цих наліпок створюють спільне позитивне зображення.

Одяг з наліпок (смайликів). Педагог у білій футболці роздає вихованцям кольорові наліпки або фломастери, щоб їх намалювати (крім чорного). Діти наклеюють наліпки з відповідними емоціями або малюють їх фломастерами прямо на футболці вчителя.

Мариніч О.А.

Вправа 1: *«Музика мого гніву»* (Робота в групах або індивідуально)

Мета: Допомогти учням усвідомити та конструктивно виразити негативну емоцію гніву через музику, перетворюючи її на творчу енергію.

Матеріали: Музичні інструменти (навіть прості, шумовий оркестр), папір, олівці, фломастери (за бажанням).

Хід вправи:

1. Налаштування (5 хв.): Запропонуйте учням згадати ситуацію, коли вони відчували гнів. Не потрібно ділитися деталями, лише згадати саму емоцію. Запитайте: «Які відчуття виникали у вашому тілі? Які образи приходили на думку?»

2. Музичне дослідження (10 хв.): Увімкніть декілька коротких музичних фрагментів, які можуть асоціюватися з гнівом (наприклад, фрагменти з напружених симфоній, рок-композицій з сильними ритмами, електронна музика з дисонансами). Запропонуйте учням послухати та подумати:

– Як ця музика передає відчуття гніву? Які музичні засоби використовуються (темп, ритм, гучність, мелодія, гармонія)?

– Чи викликає ця музика у вас якісь емоції? Які саме?

3. Творче вираження (15 хв.): Запропонуйте учням обрати один із способів вираження свого (згаданого на початку) або нав'язаного музикою гніву:

Інструментальна імпровізація: Використовуючи наявні інструменти, створіть коротку музичну композицію, яка б відображала відчуття гніву. Акцентуйте увагу не на мелодійності, а на ритмі, темпі, динаміці, текстурі.

Графічне відображення: На папері за допомогою ліній, кольорів, форм передайте візуальний образ свого гніву або того, як музика його відображає.

Словесний опис (метафоричний): Напишіть короткий текст (кілька речень), використовуючи метафори та образи, щоб описати свій гнів як музику або як візуальне явище.

4. Обговорення та рефлексія (10 хв.): Запропонуйте учням (за бажанням) поділитися своїми творами. Під час обговорення акцентуйте увагу на:

- Чи допомогло вам це завдання краще зрозуміти свою емоцію?
- Чи відчули ви полегшення, виражаючи свій гнів у такий спосіб?
- Які музичні елементи, на вашу думку, найсильніше передають відчуття гніву?
- Як можна конструктивно використовувати цю енергію гніву в житті (наприклад, для відстоювання своїх прав, досягнення мети)?

Вправа 2: «Симфонія радості» (Робота в парах або індивідуально)

Мета: Поглибити відчуття позитивної емоції радості через музику та дослідити способи її музичного вираження.

Матеріали: різноманітні музичні записи, що викликають відчуття радості (класичні вальси, жваві народні мелодії, оптимістичні поп-пісні, джазові композиції тощо), папір, кольорові олівці/фломастери.

Перебіг вправи:

1. Налаштування (5 хв.): Попросіть учнів згадати ситуацію, коли вони відчували щирю радість. Запитайте: «Які відчуття наповнювали вас? Які образи виникали в уяві? Які рухи хотілося робити?»

2. Музичне занурення (10 хв.): Увімкніть декілька музичних фрагментів, які, на вашу думку, передають відчуття радості. Запропонуйте учням послухати та звернути увагу:

- Які музичні засоби створюють відчуття радості в кожному фрагменті (темп, ритм, мелодія, гармонія, інструментарій)?
- Які образи, кольори, рухи виникають у вашій уяві під час прослуховування?
- Який із фрагментів найбільше резонує з вашим особистим відчуттям радості?

3. Творче відображення (15 хв.). Запропонуйте учням обрати один або декілька музичних фрагментів, які викликали в них найсильніші позитивні емоції, та відобразити цю радість одним із способів:

Кольорова музика: На папері передайте свої відчуття радості через кольори, лінії, плями. (Які кольори асоціюються у вас з радістю? Які форми вони утворюють під впливом музики?)

Рухове відображення: (якщо є можливість та простір) Спробуйте передати відчуття радості через рухи тіла. Як би ви танцювали під цю музику? Які жести та міміка відображають вашу радість? (Можна зробити невелику імпровізовану руханку).

Словесний опис (поетичний): Напишіть короткий вірш або декілька поетичних рядків, які б передавали відчуття радості, навіяне музикою. Використовуйте яскраві образи та емоційні слова.

4. Обмін та усвідомлення (10 хв.): Запропонуйте учням (за бажанням) поділитися своїми роботами. Під час обговорення зверніть увагу на те:

- Як музика вплинула на ваше відчуття радості?
- Які музичні елементи, на вашу думку, найсильніше передають цю емоцію?
- Чи помітили ви якісь спільні або відмінні риси у вираженні радості різними учнями?
- Як можна свідомо викликати та підсилювати позитивні емоції в житті, використовуючи музику.

Контролювати власні емоції складно навіть дорослим. Особливо зараз, в умовах воєнного стану. Але такі вправи допомагають учням зрозуміти, що вони можуть контролювати своє тіло та емоції. Просто варто розібратися, коли одна емоція переходить в іншу. Поясніть: якщо ми розуміємо, що саме змушує нас сердитися, якщо ми помічаємо тривожні сигнали датчиків, то ми можемо взяти ситуацію під контроль, попередити спалах гніву.

Таким чином, учні вчаться визначати свої емоційні стани, розпізнавати стани інших, правильно реагувати на конфліктні ситуації, відокремлювати позитивні і негативні емоції, використовувати свої емоції конструктивно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти / Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898.
2. Закон України «Про освіту» / від 05.09.2017 № 2145-VIII. [URL: zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show).
4. Концепція «Нова українська школа»: [URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola)

5. Орієнтовний опис наскрізних вмінь для різних вікових груп.
[URL:https://surli.cc/uzekqz](https://surli.cc/uzekqz)

Стасік Людмила,
вихователь І категорії.
Комунальна організація (установа, заклад)
«Шосткинський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №8 «Оленка»
Шосткинської міської ради Сумської області
l.p.stasik@gmail.com

НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

***Анотація.** У статті зазначено важливі завдання дошкільної освіти з розвитку креативності дошкільників; розкрито особливості нетрадиційних технік малювання та представлено практичний досвід їх застосування у розвитку креативності дошкільників.*

***Ключові слова:** розвиток, креативність, творчі здібності, нетрадиційні техніки малювання, засоби образотворчої діяльності.*

Сьогоднішні пріоритети освіти дошкільної освіти акцентуються на розвитку в дошкільнят умінь думати, фантазувати та формуванню практичних навичок шукати, експериментувати, креативити, а найголовніше самовиражатися. Це зумовлює активний пошук вихователями закладів дошкільної освіти дієвих засобів розвитку креативності дошкільників, які є доступними та головне нетрадиційними для виконання творчих видів діяльності.

Проблема розвитку творчості дошкільників в образотворчій діяльності детально досліджувалася О. Терещенко [1]. Проблему розвитку креативності як загальної здібності до творчості вивчала С. Литвиненко [2].

Питання організації і здійснення педагогічного супроводу образотворчої діяльності дітей, яка розширює творчі можливості дошкільників і збагачує їх життєвий досвід аналізувала О. Половіна. Зокрема, розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання досліджувала Л. Шульга [5].

Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності досліджувала Н. Скрипка. Проблемою використання нетрадиційних технік зображувальної діяльності у формуванні творчих здібностей дітей дошкільного віку займалися В. Ніканорова, М. Пономаренко [3], О. Курилко, А. Терещенко [1] та ін.

Нетрадиційні техніки малювання як стимул до творчості дітей дошкільного віку розглядала Л. Полякова [4]. Однак практичний аспект реалізації завдання розвитку креативних здібностей дітей

дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання у закладах дошкільної освіти залишається недостатньо розкритим.

Метою статті є аналіз використання нетрадиційних технік малювання як засобу розвитку креативності дошкільників.

Завдання сучасної дошкільної освіти сприяти розвитку дитячої творчості та креативності у різних видах дитячої діяльності, насамперед у художньо-продуктивній діяльності. У зв'язку з цим процес малювання потрібно розуміти не тільки, як засвоєння дітьми тих чи інших знань і вмінь, а виховання в них уміння естетично сприймати навколишній світ і передавати його в малюнках [5, с. 39]. Дитяча образотворча діяльність дає змогу розкритися типовим та індивідуально-особистісним рисам. Кожній дитині притаманні свій склад розуму, своя логіка. Кожен по-своєму індивідуальний, неповторно сприймає предметний світ і відтворює його на площині за допомогою певних художніх прийомів, матеріалів та технік.

Сьогодні у процесі розвитку особистості дошкільників вихователі все частіше звертаються до необхідності розвитку у них креативності. На думку С. Литвиненко, креативність (лат. creatio – створення) – новітній термін, яким окреслюються «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості в якості незалежного фактору» [2, с. 12].

Серед шляхів розвитку творчості та креативності, пізнавальної активності, самостійності, самореалізації дітей, як вважає Л. Полякова, слід назвати необхідність використання в роботі з дошкільниками різноманітних завдань – навчальних, розвивальних, пізнавальних, інтелектуальних, трудових, нестандартних, творчих [4].

Накопичений практичний досвід роботи з дошкільниками показує, що великі можливості для формування у них творчих і образотворчих здібностей, розвитку уяви, творчого мислення (його гнучкості, оригінальності), творчої активності як складових творчого потенціалу, надають заняття з використанням нетрадиційних технік малювання.

Нетрадиційні техніки малювання дають можливість відійти від стереотипів, надати дитині максимальну свободу в образотворенні. Вони досить прості в технічному плані, тому діти легко їх засвоюють і отримують задоволення від результатів. Також такі техніки дають дітям унікальні можливості для експериментування, пошуків образів, сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень, думок.

Малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не стомлює малюків, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання. Нетрадиційні техніки малювання сприяють зняттю дитячих страхів, розвивають впевненість у своїх силах, просторове мислення, вчать дітей вільно висловлювати свій задум, працювати з різноманітним матеріалом, розвивати почуття композиції, ритму, колориту, кольоросприйняття, об'єму, розвивають дрібну моторику рук, творчі здібності, уяву і політ фантазії.

Запроваджена у Шосткинському дошкільному навчальному закладі (ясла-садок) №8 «Оленка» Шосткинської міської ради Сумської області система роботи з використання нетрадиційних технік малювання, дозволяє цілеспрямовано сприяти креативному розвитку дошкільників у процесі освітньої діяльності на різних видах занять.

Варто зазначити, що існують різні способи та техніки, які допомагають відкрити та розвинути креативність дошкільників. Перевагу у роботі з дошкільниками надали саме нетрадиційним технікам малювання, тому, що образотворча діяльність не терпить стандартних рішень і тут бути творчим просто необхідно.

Нетрадиційні техніки малювання це спосіб створення нового, оригінального витвору мистецтва, у якому гармонують все: і колір, і лінія, і сюжет, ефективний засіб підвищення мотивації дітей до образотворчості, помічник у роботі над креативністю [3, с. 18].

Під час застосування нетрадиційних технік малювання використовую такі матеріали і предмети: штампи із овочів, фруктів; трафарети (з картону, пластику); зім'ятий папір; трубочки для коктейлю, пластикові виделки, зубні щітки; листя з дерев, квіти, камінчики, пісок; пінопласт, поролон, деталі з лего конструктора; сіль, цукор; косметичні диски, ватні палички; зіп-пакети, харчову та бульбашкову плівку, фольгу; повітряні кульки; тканину, нитки тощо.

Такі матеріали і предмети надають можливість дітям з захопленістю створювати малюнки нетрадиційними техніками. Так, діти розвивають креативність у процесі малювання за допомоги таких нетрадиційних технік: малювання пальчиками; малювання за допомогою долоньки, пальців, кулачка; малювання зубною щіткою; набрежк, малювання виделкою; малювання ватними паличками з використанням шаблону та без шаблону; малювання штампами; кляксографія; малювання по зім'ятому папері; малювання за

допомогою шаблонів; тампонування; монотипія предметна; монотипія пейзажна; малювання відбитком лінійки, цеглинками конструктора лего, втулками від серветок; роттаж; ниткографія.

Результатом креативної діяльності дошкільників у нетрадиційній техніці малювання пальчиками стали чудові малюнки півників, курок та курчаток; веселих ведмежаток, корівок та конячок. Засобами виразності у таких нестандартних малюнках є пляма, крапка, коротка лінія, колір.

Нетрадиційне малювання за допомогою долоньки, пальців, кулачка дозволив створити креативні образи медуз, равликів, зайчиків та ведмежаток, яскраві осінні листочки та грибочки, колоритні гарбузи, застосовуючи такі засоби виразності як пляма, колір, фантастичний силует.

Техніка малювання зубною щіткою та техніка набризку за допомогою зубної щітки допомагала дошкільникам креативити з образами медведиків коал, своїх пухнастих улюбленців котиків, казкових зимових пейзажів та ін..

Креативні малюнки курчаток, яскравих соняхів та тюльпанів були створені дошкільниками у техніці малювання виделкою.

Надзвичайно різноманітними та креативними виходять у дошкільників малюнки ватними паличками з використанням шаблону та без шаблону. Так, діти малювали яблука, пухнасті кульбабки, сонечко, хмаринку з краплинками дощу та ін..

Малювання штампами, які легко виготовляємо з губки, цупкого поролону, картону або звичайної картоплі, яблука, моркви, капусти тощо, дозволяють дітям експериментувати у створенні малюнків і захоплюють швидкістю отриманого результату. У дошкільників швидко виходять рибки, грибочки, різні тваринки.

Кляксографія є унікальною технікою для розвитку креативності у дошкільників. Де малюнки створюються такими засобами виразності: пляма, колір, фантастичний силует. Працюючи з такою технікою, дошкільники малюють різних чоловічків, фантастичних тваринок тощо. Створені дітьми у техніці кляксографії «Веселі їжачки» були не тільки незвичними за формою, але й різнокольоровими.

За допомогою нетрадиційної техніки малювання по зім'ятому папері діти намалювали особливі рел'єфні пейзажи.

Для малювання за допомогою шаблонів застосовуємо шаблони геометричних фігур, з яких діти створюють різноманітних тварин,

комах, жуків, рослини тощо. Так, діти малювали яскраву гусінь та котиків з мишенятами.

У роботі технікою тампонування можна використати тампони зроблені з поролону, тканини, або використовувати зім'ятий шматочок паперу. За допомогою різноманітних тампонів діти малювали сову, пухнасте ведмежатко, квітучий бузок та ін..

Креативне малювання у дошкільників виходить відбитком листя. Для такої творчої роботи використовуємо підсушене чи опале листя різних дерев, гуаш, пензлі та олівці. У дітей виходить чудовий осінній ліс та різнокольорові метелики на галявині.

Незвичним для дошкільників є малювання відбитком лінійки, цеглинки конструктора лего, втулки від серветок. Застосування таких нетрадиційних засобів малювання активно сприяють розвитку креативних здібностей дітей. В створенні таких малюнків інтегруються креативні та конструкторські здібності дітей дошкільного віку. В такій техніці діти моделюють, конструюють та малюють будинки, меблі, види транспорту тощо.

Техніка фроттаж допомагає створити креативний малюнок у процесі тонування аркушу паперу, покладеного на фактурну поверхню (наждачний папір, в'язана серветка, шматок тюлі, копійки тощо). Отримане зображення діти за бажанням домальовують, створюючи свій креативний малюнок.

Як бачмо, нетрадиційних технік малювання багато, адже малювати можна чим завгодно, лише б була уява. Безсумнівним достоїнством таких технік є універсальність використання. Технологія їх виконання цікава дітям дошкільного віку. Тому розглянуті техніки, вводимо в практику дошкільного художньої освіти з метою розвитку креативності дошкільників.

Заняття і вправи з використанням нетрадиційних технік малювання мають розважальний характер, тому що, проводяться в цікавій, ігровій формі. Нетрадиційні техніки малювання викликають у дітей безліч позитивних емоцій, відкривають можливості використовувати добре знайомі їм предмети в якості художніх матеріалів. Використання нетрадиційних технік малювання дозволяють системно розвивати у дітей креативні здібності, що допомагає їм розкрити свою особистість, індивідуальність та неповторність.

Перспективою подальших досліджень стане пошук можливостей урізноманітнити засоби та техніки нетрадиційного

малювання, що дозволить максимально сприяти розвитку креативності дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курилко О. А., Терещенко А. А. Використання нетрадиційних технік зображувальної діяльності у формуванні творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2010. №6. С. 25 – 32
2. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи. *Збірник наукових праць полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 3 (50). Полтава, 2016. С.215-219.
3. Ніканорова В., Пономаренко М. Творчі здібності дітей на кінчиках їхніх пальців. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 2. С. 16-27.
4. Полякова Л. Нетрадиційні техніки малювання – стимул до творчості. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 8. С. 43-50.
5. Шульга Л. М. Барвиста радість (Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Вид. 3-є, виправ. й доп.) : метод. посібник. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2017. 336 с.

Ткаченко Світлана,
вихователь першої категорії.
Лебединський заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) «Калинка»
Лебединської міської ради Сумської області
sveta_s77@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті здійснено аналіз освітніх завдань щодо безпеки життєдіяльності дошкільника; зазначено та охарактеризовано можливості використання ігрових методик для формування навичок безпечної поведінки в дітей дошкільного віку.

Ключові слова: безпека, навички безпечної поведінки, ігрова діяльність, дидактичні ігри, сюжетно-рольові ігри.

Питання особистої безпеки та захисту життя дітей є найважливішими у організації їх життєдіяльності та освітньої взаємодії у закладах дошкільної освіти в умовах динамічних змін у суспільстві та зростання кількості небезпечних ситуацій у довкіллі, зокрема в сьогоденних умовах воєнного стану. Тому формування у дітей дошкільного віку усвідомлення цінності свого життя і здоров'я, бережливого ставлення до власного здоров'я, вироблення навичок безпечної поведінки в довкіллі є одним із найактуальніших і основних напрямів роботи закладів дошкільної освіти. А пошук ефективних форм, методів та засобів формування навичок безпечної

поведінки дітей дошкільного віку в оточуючому середовищі стало ключовим завданням вихователів закладів дошкільної освіти.

Теоретичні та методичні засади формування соціальної компетентності старших дошкільників в умовах сучасного соціуму досліджували Л. Карнаух, О. Авраменко та ін. Питання формування життєвої компетентності у процесі життєздатності як кроку до інтеграції в суспільство з'ясовували Л. Сохань, І. Єрмакова. Зокрема, проблему формування життєвої компетентності дитини та безпеки її життєдіяльності в дошкільному закладі досліджували М. Андрієнко, Р. Найда, І. Талан та інші.

Аспекти формування досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку детально досліджувалися науковцями: І. Денисюк, Д. Олійник, О. Сорочинська тощо. Зокрема, виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі (Л. Карнаух); сутність та структурні компоненти екологічно безпечної поведінки дошкільників у природі (О. Ващак, Н. Манжелі).

Пошук ефективних способів залучення знань із галузі безпеки життєдіяльності для вирішення проблеми формування компетентності безпечної поведінки дитини дошкільного віку здійснювала А. Іванчук.

Метою статті є визначення можливостей формування навичок безпечної поведінки в дітей дошкільного віку у процесі ігрової діяльності.

Формування основ безпечної поведінки у дітей дошкільного віку є одним із ключових завдань сучасної дошкільної освіти. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що заклад дошкільної освіти «забезпечує право дитини на охорону здоров'я, здоровий спосіб життя через створення умов для безпечного, нешкідливого утримання дітей, раціонального харчування»[2]. А здоров'я, його охорона та зміцнення, безпека дітей, відповідно до закону України «Про дошкільну освіту», повинні бути життєвою стратегією та пріоритетом у роботі дошкільних закладів [6].

У освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» (2020) [5] освітні завдання щодо безпеки життєдіяльності дошкільника окреслені у розділі «Екопростір розвитку дитини», який інтегрує в собі підрозділи: «Предметний світ: що навколо мене», «Соціальний світ: хто поряд зі мною» та «Природний світ: дитина у світі природи», таким чином:

Оздоровчі. Спрямувати роботу на забезпечення охорони та зміцнення здоров'я дітей; сприяти природній адаптації до умов довкілля; формувати елементарні культурно-гігієнічні навички.

Навчальні. Формувати: уявлення про джерела небезпеки в довкіллі, безпечну поведінку в суспільстві; навички дотримання безпечної поведінки в довкіллі; знання правил безпечного користування предмети побуту та домашнього вжитку; вміння бути обачними та обережними на вулиці; знання про правила дорожнього руху, безпеки поведінки поблизу проїжджої частини; навички користування пішохідним переходом; вміння розрізняти сигнали світлофора; сприяти розумінню їх значення для пішоходів та машин; дати уявлення про вогонь і пожежу як результат невірного поводження з ним; сприяти розумінню небезпеки ігор із сірниками, електроприладами, розетками [Там же, с. 90].

Аналізуючи визначені освіті завдання щодо безпеки життєдіяльності дошкільника, зазначимо, що головною метою освітньої діяльності є формування в кожній дитини активної життєвої позиції щодо власного життя та власної безпеки, накопичення ними знань та навичок безпечної поведінки вдома, на вулиці, у дитячому садку тощо.

Щоб дитина могла належним чином освоїти початкові знання про себе, природний і соціальний світ, що оточує її, та була здатна приймати відповідальні рішення в різних життєвих ситуаціях, важливо проводити системну та цілеспрямовану роботу з формування навичок безпечної поведінки в оточуючому середовищі [4]. Цей процес передбачає розуміння дитиною загроз, з якими вона може зіткнутися, і набуття навичок уникнення потенційних небезпек.

Організація освітнього процесу у групі молодшого дошкільного віку «Капітошка» Лебединського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Калинка» Лебединської міської ради з формування основ безпечної поведінки та життєдіяльнісної компетентності дошкільників спрямована на допомогу дитині зберегти своє життя, зміцнити здоров'я, усвідомити, що грати можна не скрізь і що деякі заборони та правила є для них життєвою необхідністю.

Вважаємо доцільним у досягненні очікуваних результатів освітньої діяльності щодо формування основ безпечної поведінки у дітей дошкільного віку організацію ігрової діяльності здійснювати системно, інтегруючи її з комунікативною та предметно-практичною діяльністю.

Навчити дітей дошкільного віку основам безпечної поведінки, на думку А. Іванчук, означає сформувати у них усвідомлене ставлення до поведінки, засвоєння системи знань про безпечну поведінку, знання правил поведінки в небезпечних ситуаціях [7, с. 50]. Тому важливим для ефективної реалізації освітньої діяльності є пошук дієвих способів формування безпечної поведінки у дітей цього віку. Серед видів діяльності дітей молодшого дошкільного віку найбільш оптимальною у отриманні знань, формуванні вмінь та навичок безпечної поведінки вважаємо ігрову діяльність, яка є провідною у організації освітньої взаємодії з дошкільниками.

Організація ігрової діяльності з формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку – це процес, який може відбуватися через різноманітні підходи, методи, прийоми та засоби [1]. Одним з ефективних засобів є використання ігрових методів, бо ігри не лише захоплюють увагу дітей, але й допомагають їм вивчати правила безпеки та розвивати практичні навички безпечної поведінки у різних ситуаціях.

Найбільш розповсюдженими у роботі з дошкільниками є дидактичні ігри. При підборі дидактичних ігор із безпечної поведінки дітей в дошкільній групі, вважаємо важливим наявність у них навчальних ситуацій, які враховують закономірності процесу утворення небезпеки. Наведена в них інформація має бути актуальною в контексті наповнення змісту дидактичних ігор знаннями з галузі безпеки життєдіяльності дітей [3].

Дидактичні ігри у процесі формування основ безпечної поведінки у дітей дошкільного віку підбираємо і задіюємо відповідно до таких орієнтовних блоків і тем заходів з основ безпеки життєдіяльності для дітей різних вікових груп:

1. Здоров'я дитини.

1.1. Хто овочі і фрукти вживає, той силу має.

1.2. Продукти харчування – джерело здоров'я та життєвої енергії.

1.3. У здоровому тілі – здоровий дух.

Для реалізації завдань зі збереження і зміцнення здоров'я дітей впроваджуємо такий комплекс дидактичних ігор: «Безпечно-небезпечно», «Допоможи собі сам», «Мій вибір», «Мій день», «Що корисне, а що – ні?», «Про здоров'я та хворобу» та інші.

2. Безпека дитини вдома і в дошкільній групі. Предмети навколо нас.

2.1. Предмети побуту бувають небезпечними.

2.2. Речі на місцях – порядок і безпека в домі.

2.3. Обережно – вогонь!

Для реалізації завдань з формування навичок дотримування правил безпеки дитини вдома і в довкіллі застосовуємо такий комплекс ігор: «Чим погратись Петрику», «Що буває гарячим?», «Один вдома», «Допоможемо Незнайкові», «Урятуй сам себе», «Будь обачним!», «На що це схоже?», «Хто яким інструментом працює?», «Ми звемо на допомогу», «Допоможи Патрону визначити вибухонебезпечні предмети», «Розкажи, що ти про це знаєш» (побутова хімія), «Швидко відповідай», (правила пожежної безпеки), «Пожежонебезпечні предмети», «Вогонь друг і ворог» та інші.

3. Дитина і природа. Безпека дитини у природі.

3.1. Як поводитися з тваринами і рослинами?

3.2. Чи завжди сонце, повітря і вода – наші друзі?

Для реалізації завдань з формування навичок безпечної поведінки дітей в природі працюємо з такими дидактичними іграми: «Екологічні знаки», «Так – не так», «Грибна абетка», «Як нам треба всім чинити, щоб з природою дружити», «Обери лікарську рослину», «Можна – не можна», «Пустощі на воді – бути біді», «Назви стихійне лихо», «Комаха називай – про небезпеку пам'ятай» та інші.

4. Дитина і вулиця. Безпека дитини на вулиці.

4.1. Ознайомлення з правилами дорожнього руху.

4.2. Правила поведінки у громадських місцях.

Для реалізації завдань з формування навичок безпечної поведінки дітей на вулиці задіюємо такі дидактичні ігри як: «Хто проїде першим», «Дорожні знаки», «Транспорт і пішоходи», «Автомобілі-помічники», «Сигнали світлофора», «Добре чи погано?», «Можна чи заборонено?», «Збери машину», «Розстав усе за правилами» та інші.

Варто зазначити, що головною метою формування безпечної поведінки в оточуючому середовищі є не лише засвоєння та усвідомлення базових знань про безпечну поведінку дитини: види небезпечних ситуацій, види потенційно небезпечних предметів, правила поведінки в небезпечних ситуаціях і правила поводження з потенційно небезпечними предметами та види небезпечних ситуацій: побутові; природні; транспортні; комунікативні з людьми, в яких є злі умисли; ігрові; з підвищеним ризиком травмування [7, с. 50], а й уміння правильно реагувати на різноманітні обставини, зберігати власне здоров'я та захищати себе та оточуючих.

Тут доцільними стануть сюжетно-рольові ігри. Наприклад, діти можуть брати участь у сюжетно-рольових іграх, де вони відтворює різні сценарії, що відображають реальні життєві ситуації. Це може бути ситуація на дорозі, дома чи на ігровому майданчику. Через такі ігри діти отримують можливість практикувати правильну реакцію на різні випадки та вчать, як діяти безпечно. Тому залучаємо дошкільників до активної взаємодії у сюжетно-рольових іграх, які допомагають дітям інтегрувати набуті знання в щоденне життя: «Лікарня», «Аптека», «Надаємо першу допомогу своїм друзям», «Знайди свою маму», «Техномаркет», «Приймаємо гостей», «Маленькі кухарі», «Юні рятувальники», «Транспорт на наших вулицях», «Перехрестя», «В автобусі» та інші.

Важливо щоб ігрові завдання мали практичне спрямування. Тому знання дітей з основ безпечної поведінки інтегруємо і в інші ігрові форми організації освітньої діяльності. Доцільною формою ігрової діяльності вважаємо і конструктивні ігри, у яких діти будують різні моделі чи конструкції, що вимагають дотримання певних правил безпеки. Наприклад, побудова мініатюрного міста чи майданчика з використанням конструктора може стати можливістю обговорити правила безпечної поведінки у громадських місцях або на вулиці.

Ефективним у формуванні основ безпечної поведінки дітей дошкільного віку є проведення «Дня безпеки» або «Тижня безпеки». А також заходів проведених спільно з батьками: проєкти «Зміцнюємо здоров'я дітей», «Посади дерево – врятуй планету; виставки «Безпека в повсякденні», «Неповторні миттєвості життя»; конкурси: «Найвеселіший дорожній знак», «Найкорисніша та найсмачніша страва» та інші.

Підсумовуючи зауважимо, що у такому провідному виді діяльності дітей дошкільного віку як ігрова, можуть бути сформовані уявлення про основні джерела побутових небезпек і небезпек ігрової діяльності; вміння ідентифікувати потенційно небезпечні об'єкти; переконання, що порушення правил безпечної поведінки призводить до небезпечних наслідків і вміння приймати рішення в небезпечних ситуаціях. Базовими є правила техніки безпеки в побуті та правила безпечного поводження з колючими і ріжучими предметами, електричними установками, газовими плитами, засобами побутової хімії, ліфтом тощо та правила поведінки в довкіллі. Вихователям необхідно формувати в дітей уявлення про правила поведінки при загрозі для здоров'я і життя, навчати алгоритмам дій у небезпечних

ситуаціях, формувати зацікавлене ставлення до проблеми безпечної поведінки.

Отже, у процесі освітньої діяльності важливо підготувати дітей до майбутнього самостійного життя, коли доведеться стикатися з різними непередбачуваними ситуаціями. Тому дітей потрібно надійно озброїти знаннями, вміннями з безпеки життєдіяльності, відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я тих, хто оточує. Навчити дошкільників чітко диференціювати поняття «безпека», «небезпека», «безпечне і небезпечне», які мають стати дієвими правилами поведінки у оточуючому середовищі.

Перспективами подальших досліджень стане пошук можливостей урізноманітнити види ігрової діяльності, які сприятимуть формуванню у дошкільників основ безпечної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко М. В., Талан І. С. Життєва компетентність дитини та безпека життєдіяльності. URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=551 (дата звернення: 17.04.2025).
2. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : <https://surl.lt/qmwonw> (дата звернення: 11.04.2025).
3. Бондаренко Н. В. Дидактичні ігри з основ безпеки життєдіяльності та цивільного захисту для дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Вінниця, 2015. 21 с.
4. Ващак О. До проблеми екологічно безпечної поведінки особистості у природі. URL : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3204> (дата звернення: 27.03.2025).
5. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту: В.О.Огнев'юк. Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 304 с.
6. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 року № 2628-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 05.04.2025).
7. Іванчук А. В. Навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 70. С. 49–53.

Успенська Валентина,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики змісту освіти.
Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти.
sumylab.zsd@gmail.com

МОЖЛИВОСТІ QUESTIONWELL ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОПИТУВАЛЬНИКІВ

Анотація. У статті запропоновано огляд онлайн-сервісу штучного інтелекту *QuestionWell*, зручного й оперативного інструмента для створення запитань, тестів, опису змістового теоретичного компонента затребуваної

теми, доданого тексту, відеоролика. Сервіс допомагає педагогам швидко генерувати питання у форматі закритих тестів, відкритих питань для обговорень. Пропонує словник понять і термінів, які охоплює тема, та навчальних цілі, на перевірку яких створено завдання. Сервіс автоматично інтегрується з різними платформами проведення опитувань (Kahoot, Quizizz, Google Forms тощо).

У статті пропонуються кроки долучення до сервісу QuestionWell та зразки створеного опитувальника для учнів у соціальній і здоров'язбережувальній освітній галузі.

Ключові слова: QuestionWell, онлайн-сервіс, цифрові інструменти, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь.

Дистанційне та змішане навчання, яке стало потребою сьогодення, вимагає від освітянської спільноти володіння цифровими інструментами та сервісами, які допомагають швидко та доречно й зручно організовувати освітнє середовище.

QuestionWell <https://app.questionwell.org/> – це онлайн-сервіс ІІІ, який допоможе вчителям створити тестові запитання до будь-якої навчальної теми, до очікуваних навчальних результатів, визначених до уроку, до практичних видів діяльності, до наданого для самостійного засвоєння учнями текстового фрагмента, до відеороликів, запропонованих для перегляду. Можливості безкоштовного варіанту використання QuestionWell включають створення:

- тестових питань з однією правильною відповіддю (5-10 шт.);
- текстового опису інформації, яку перевіряють згенеровані тестові запитання, у якій кольорами виділено текст, що відповідає певному запитанню;
- навчальні цілі, які перевіряють згенеровані тести (5-7 шт.);
- відкритих питань для обговорення до запиту (6 шт.)
- словника понять і термінів (12-15 шт.).

QuestionWell допомагає вчителям не лише швидко згенерувати якісні запитання, які можна завантажити у Word та використати у самостійно створених опитувальниках, а може відразу їх інтегрувати в різні опитувальні платформи, як-от Kahoot, Quizizz, Google Forms тощо. Перед вивантаженням запитань учитель може їх поправити, замінити, обрати ті з них, які вважає найбільш вдалим.

Покрокова інструкція з використання QuestionWell

1. Схема створення запиту на основі назви теми/інформації, очікуваного результату

QuestionWell For Teachers

Create Set Saved Tools Pricing My Account Upgrade

Get 10 Multiple Choice questions about Ризики в навколишньому середовищі

in Ukrainian at a 8th Grade reading level

based on file, text, website, or video

aligned to learning outcomes and standards

Generate Questions

Генерувати OR go to your saved sets

2. Схема створення запиту на основі відеоролика

Get 10 Multiple Choice questions about The structure of an atom

in Ukrainian at a 8th Grade reading level

based on file, text, website, or video

aligned to learning outcomes and standards

Generate Questions

Автоматичне переведення на сторінку:

Add Context

Text YouTube Website File or Doc Your Own Quiz

https://youtu.be/Lzrwsb7OQyY?si=hy-5wYelDhezg

Search

Done

1. Покликання на відео

2. Пошук

3. Далі

Автоматичне повернення на сторінку:

Get 10 Multiple Choice questions about 7 клас. Основи здоров'я. Особливості психічного розвитку підлітків. Розвиток потреб

in Ukrainian at a 7th Grade reading level

based on video

aligned to learning outcomes and standards

There's a new interface for interactive videos! First, click "Generate Questions", and then navigate to the export button on next page and select QuestionWell to assign a video quiz.

Generate Questions

Генерувати

Згенерований контент

Словник

Навчальні цілі

Текст ролика

Тести

7 клас. Основи здоров'я. Особливості психічного розвитку підлітків. Розвиток потреб

Search in video

Click and drag over text in the transcript to add your own questions

10:42: зниклої в ваші потреби.

10:44: Тож я не можу сказати це.

10:46: Але спробуємо до вас заздалеку.

10:48: Визначте, які потреби людини є базовими.

10:50: А) фізичні

10:52: Б) соціальні

10:54: В) духовні

10:56: Г) всі вищезазначені

10:58: Правильно: всі вищезазначені

11:00: Г) всі вищезазначені

11:02: Дякую, це базові, тобто основні потреби людини.

11:04: належать: фізичні, соціальні та духовні потреби

Learning Outcomes

1. Визначити основні зміни в інтелектуальній сфері підлітків. 10

2. Розпізнавати емоції та поведінку своїх однокласників. 10

3. Визначити базові потреби людини та їх важливість для особистого розвитку. 10

Show more

Export or Assign

1. Яка з наведених характеристик не є зміною в інтелектуальному розвитку підлітка?

A. Формування індивідуального мислення

B. Збільшення обсягу пам'яті

C. Зниження здатності до навчання

D. Удосконалення мислення

Generate New Distractors

Питання для обговорення

Comprehension Discussion Vocabulary

1. Як зміни в емоційній сфері переживають підлітки під час дорослішання?

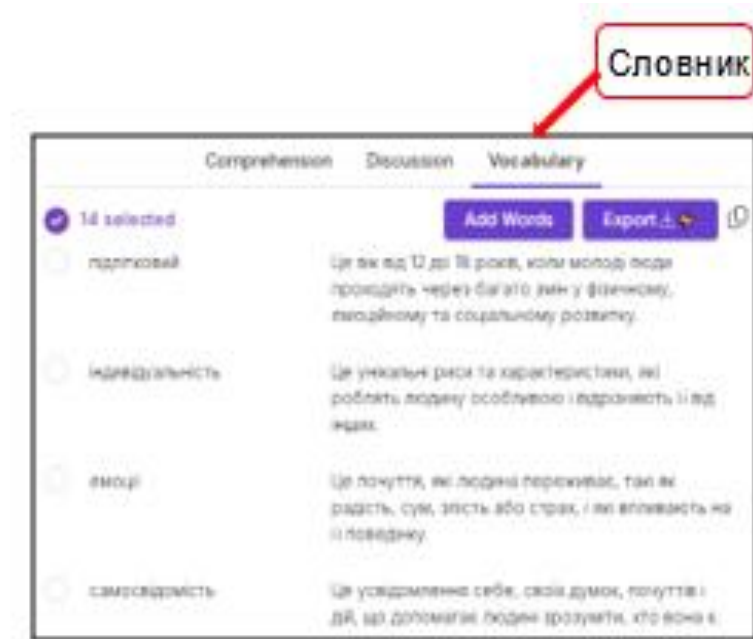
2. Як зміни в інтелектуальному розвитку підлітка впливають на їх навчальні мотивації?

3. В яких ситуаціях підлітки можуть відчути непорозуміння з дорослими?

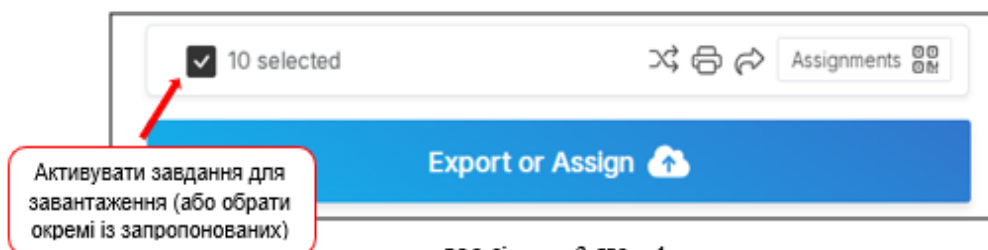
4. Як важливою є здатність до самоконтролю для підлітків в період їхнього розвитку?

5. Яким чином соціальні потреби підлітків впливають на їхню особистість?

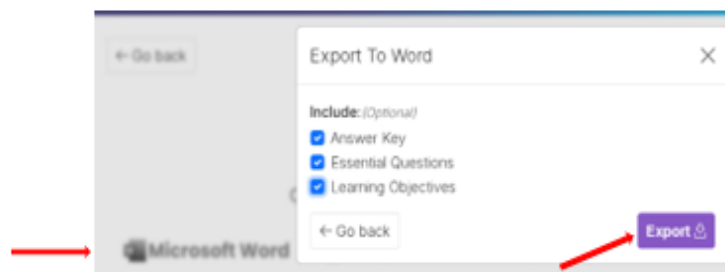
6. Як особливості першого кохання відзначаються в підлітковому віці?

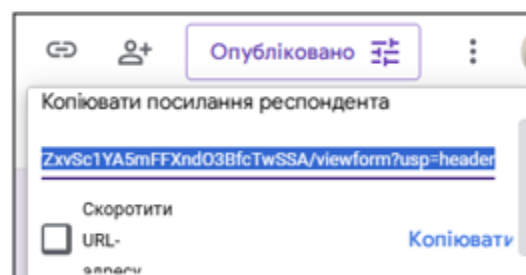
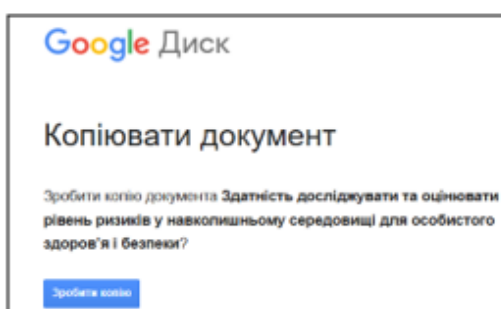
3. Завантаження тестових запитань у різних форматах

У Microsoft Word

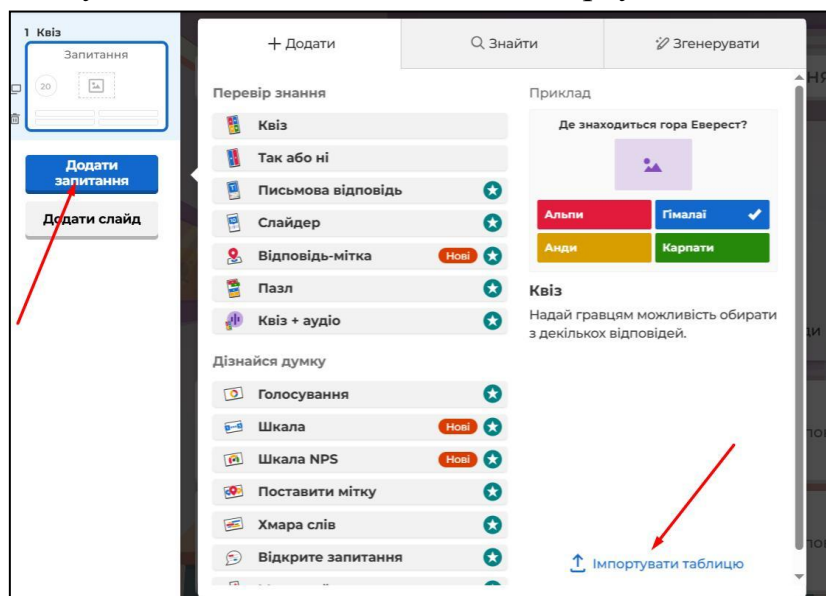
Щоб інтегрувати завдання у Google Forms, натиснути покликання на цей застосунок, опублікувати в сервісі й взяти покликання для пересилки його учням.

Згенерований опитувальник до відео Всеукраїнської школи

онлайн «7 клас. Основи здоров'я. Особливості психічного розвитку підлітків. Розвиток потреб» тут: <https://forms.gle/7swk7jqfr5zcwJND9>. Відповіді учнів автоматично зберігатимуться в акаунті Gmail учителя / учительки.

Для інтегрування завдань у Kahoot натиснути на сервіс, що дасть можливість завантажити спочатку на комп'ютер запропоновану Excel-таблицю, потім її експортувати в Kahoot.

Тестові завдання, інтегровані у Google Forms, згенеровані для перевірки орієнтиру для оцінювання соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі «Вибирає доцільні та ефективні навчальні засоби та стратегії, враховуючи особливості власного організму [9 СЗО 4.1.1-2]» (за пропозицією для 8 класу) тут: <https://forms.gle/Hjqe9JbVuSiuJuDc8>

Ці ж тестові завдання, інтегровані у Kahoot тут: https://kahoot.it/challenge/0957763?challenge-id=dd280efa-09fa-4883-b2a4-e018641d2803_1747242523040 (грати); <https://create.kahoot.it/details/cfe49f83-c471-4a03-be37-19cbfd6c6dc5> (використати).

Отже, застосування онлайн-сервісу штучного інтелекту QuestionWell допоможе педагогам оперативно створити опитувальники до затребуваної теми, доданого тексту, вказаного очікуваного результату навчання, покликання на відеоресурс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Опис QuestionWell : освітня платформа «Вчимо». URL : <https://vchymo.com/app/application/QuestionWell> (дата звернення 22.04.2025).
2. QuestionWell : <https://app.questionwell.org/> (дата звернення 10.04.2025).
3. QuestionWell. Генерування запитань до теми уроку. <https://cutt.ly/Zrcy9VD2> (дата звернення 22.04.2025).

4. Questionwell – генерування запитань до теми уроку: Спільнота сучасних учителів і психологів. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=OMzWOmmDMg> (дата звернення 22.04.2025).

Хіра Валентина,
вихователь, спеціаліст вищої категорії
Сумський дошкільний навчальний заклад №15 «Перлинка»
Сумської міської ради Сумської області
valentinahira3@gmail.com

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті здійснено аналіз освітніх завдань щодо сенсорного розвитку дошкільників; необхідності оволодіння дошкільниками сенсорними еталонами; охарактеризовано методи та засоби сенсорного розвитку дошкільників як базової основи формування всіх ключових компетентностей дитини дошкільного віку.

Ключові слова: сенсорний розвиток, сенсорні еталони, сенсорні ігри, предметно-ігрове середовище.

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується пошуком нових підходів до освіти дітей дошкільного віку. Базовим компонентом дошкільної освіти визначено, що особливої уваги потребує розвиток дитини як особистості, яка формується, засвоєння нею всього розмаїття досягнень суспільства та здатності використовувати набуті знання, уміння та навички в самостійній пізнавальній і творчій діяльності.

Сенсорний розвиток дітей раннього віку є одним з ключових моментів у вихованні та розвитку повноцінної особистості. А сенсорне виховання є одним з головних завдань дошкільного виховання, напрямом, який впливає на успішність подальшої соціалізації й навчання дитини. Відтак вихователі у пошуку ефективних форм, методів і засобів сенсорного розвитку дошкільників.

Дослідники одним із центральних моментів розвитку дошкільників визначають засвоєння і використання сенсорних еталонів (О. Запорожець, В. Зінченко, Г. Кислюк, Є. Корзакова, Л. Пеньєвська).

Сучасні дослідження присвячені таким аспектам даної проблеми, як діагностика сенсорного розвитку дітей раннього віку (Т. Кондратенко, В. Котирло, С. Ладивір, В. Холмовська та ін.); визначення особливостей системи розумового виховання взагалі та сенсорного зокрема (О. Д'яченко, О. Проскура та ін.).

Розвиток сенсорних здібностей і пам'яті у дітей 5-6 років досліджували І. Барташнікова, О. Барташніков та ін. Значення розвитку відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку у процесі їх сенсорного розвитку з'ясовував Ю. Приходько.

Метою статті є теоретичне обґрунтування можливостей ігрової діяльності у сприянні сенсорному розвитку дошкільників.

Значення сенсорного виховання в дошкільному віці важко переоцінити. Саме цей вік найбільш сприятливий для вдосконалення органів чуттів, накопичення уявлень про навколишній світ. Сенсорний розвиток дитини – це розвиток її сприйняття й формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, розташування у просторі, а також запах, смак тощо [5, с. 9].

Базовий компонент дошкільної освіти [1], Базова програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі» виокремлюють сенсорний розвиток та саморозвиток як базову основу формування всіх ключових компетентностей дитини дошкільного віку. У зв'язку із цим одне з головних завдань вихователів полягає в тому, щоб створити умови для самостійного розвитку дитини, прояву її особистісного потенціалу, активного сенсорного розвитку, який характеризується розвитком її сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, розташування у просторі, а також запах, смак тощо.

Зміст сенсорного виховання включає широкий об'єм ознак і властивостей предметів, які дитина повинна досягнути в дошкільному дитинстві: знайомство з кольором, величиною, формою, смаком, запахом, фактурою, масою, звучанням примушує дитину по декілька разів обстежувати матеріал, веде до запам'ятовування кольорів фарб, форми кубиків, елементів.

Значення сенсорного виховання полягає в тому, що воно є основою інтелектуального розвитку дитини, розвиває спостережливість, готує до реального життя, є основою розвитку уяви, розвиває увагу, впливає на розвиток зорової, слухової, образної та інших видів пам'яті.

Сучасні дослідники приділяють значну увагу проблемі сенсорного розвитку дітей дошкільного віку. Для дітей цього віку вони пропонують спеціально організовані заняття із сенсорного виховання. Спочатку ця робота передбачає накопичення сенсорних уявлень, створення навколишнього середовища дитини (мовні й немовні звуки, різноманітні й достатні за кількістю зорові враження),

а також спеціальні заняття із сенсорного розвитку, у яких використовують дидактичні ігри та вправи зі спеціально виготовленими наочними матеріалами (вкладки й решітки, кольорові палички, дидактичні столики тощо). Подальший сенсорний розвиток здійснюється під час малювання, елементарного конструювання, у повсякденному житті.

Основне місце в сенсорному розвитку дитини дошкільного віку займає оволодіння сенсорними еталонами: кольору, форми, величини тощо. Сенсорні (лат. *sensorium* – орган чуттів) еталони – вироблені людством уявлення про основні властивості і відношення предметів і явищ навколишньої дійсності [2, с. 4].

Ці еталони функціонують як загальноприйнятий зразок властивостей і відношень предметів. Наприклад, при сприйнятті форми сенсорними еталонами є геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник, овал, циліндр тощо), кольору – сім кольорів спектра, а також білий та чорний. У природі існує розмаїття форм і барв, однак людство упорядкувало їх у певну систему. Оволодіння сенсорними еталонами дає змогу сприймати навколишній світ крізь призму суспільного досвіду. Отже, дитина привчається бачити властивості предметів як різновиди або поєднання відомих зразків. Ефективним засобом формування уявлень про сенсорні еталони у дітей молодшого дошкільного віку є дидактична гра. Дидактична гра – система впливів, спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [4, с. 169].

Дошкільники, як відомо, значно краще і легше засвоюють нові дії у процесі гри. Саме тому грі відводиться значна роль в системі сенсорного виховання. Ігрова діяльність активізує дитину, сприяє оптимізації її життєвого тону, задовольняє особисті інтереси та соціальні потреби.

Безумовно дидактична гра є універсальним засобом розвитку та навчання дитини. Для дитини молодшого дошкільного віку дуже корисні ігри, що сприяють розвитку сенсорного сприйняття, так як вони викликають у дитини інтерес, радість, упевненість у собі і своїх можливостях. Специфіку дидактичних ігор та їх вплив на розвиток дитини досліджувало багато учених. Зокрема, Є. Тихеева аналізувала ігри з дидактичною лялькою, природним матеріалом, з предметами побуту, а також ігри для мовленнєвого розвитку дошкільників. Л. Венгер досліджував вплив дидактичних ігор і вправи для сенсорного

розвитку. А. Бондаренко наголошував на ролі словесних дидактичних ігор у розвитку самостійності й активності мислення дитини [3].

Ігри, в яких використовуються дії з предметами, розвивають не тільки рух, а й сприйняття, увагу, мислення і мову дитини. Уміле не нав'язливе керівництво педагога діями дошкільника дозволяє перейти від примітивного маніпулювання для виконання різноманітних практичних дій з урахуванням величини і форми предметів.

Варто зазначити, що пізнання навколишнього світу дітьми раннього віку та їх розвиток найефективніше здійснюється завдяки сенсорним заняттям у формі організованих дидактичних ігор. Тому з метою активізації сенсорного розвитку дошкільників застосовуємо дидактичні ігри для формування уявлень про сенсорні еталони у молодших дошкільників: Прикладом таких ігор є дидактичні ігри:

- на сприйняття кольору: «Добери за кольором», «Різнокольорові крижинки», «Летить у свою зграйку», «Кольори», «Колір предмету», «Обери доріжку», «Різнокольорове доміно», «Знайди квітку за кольором», «Метелик», «Повісимо прапорці», «Потяг», «Збери квітку» тощо;

- сприйняття форми: «Дорисуй фігуру», «Форми», «Опиши предмет», «Добери за формою», «Знайди латочку». «Що котиться, а що ні?», «Добери віконця до будинку», «Добери ту саму» тощо;

- сприйняття величини: «Звірята шикуються», «Порівняй предмети», «Цікава коробочка», «Башточки», «Великий-маленький», «Дерева високі та низькі», «Вклади форми одна в одну», «Повітряні кульки», «Склади мотрійку», «Сніговик», «Знайди маму», «У гостях у ведмежої сім'ї» тощо.

Ми переконані, що сучасне предметно-ігрове середовище виступає основним засобом розвитку сенсорних здібностей дошкільників. Тому освітнє середовище нашої групи містить:

- «Сенсорний куточок», де знаходяться різноманітні дидактичні ігри, іграшки, предмети, картинки та інші матеріали які доречно інтегрувати з сенсорним розвитком, бо малюки з розвиненою моторикою рук мають добре сформовану мову і мають кращий інтелектуальний розвиток.

- «Ігровий куточок», до якого входять сюжетно-рольові ігри: «Лікарня», «Перукарня», «Магазин», «Природознавчий осередок», «Осередок книги», «Осередок самостійно-художньої діяльності». Вони спрямовані на розвиток усіх видів сприйняття, забезпечення

умов для реалізації сенсорно-перцептивних здібностей, мовленнєвого, психічного, емоційного розвитку дітей).

Кожен осередок має добірку дидактичного матеріалу, посібників, що сприяють всебічному розвитку дошкільників. Наприклад, «Підбери візерунок», «Тактильні літери», «Чарівна мотузочка», «Веселий рахунок», «Чого не вистачає» тощо. Такі матеріали постійно оновлюються і поповнюються цікавинками.

Доцільно організовувати в групі спеціально обладнані місця для ігор з піском і водою, які також позитивно впливають на розвиток дрібної моторики, сенсорно-перцептивних здібностей.

Важливим для сенсорного розвитку дітей дошкільного віку є активне використання сенсорних ігор. Сенсорні ігри – це унікальний засіб розвитку дрібної моторики пальців рук та мови. Така взаємозалежність визначає необхідність вміло використовувати пальчикові ігри разом з словесним супроводом (потішками, забавлянками) [6].

Нажаль, сучасні батьки приділяють мало часу пальчиковим та сенсорним іграм. Ось чому все більше дітей мають логопедичні вади. На нашу думку, дорослі мають пам'ятати, що здоров'я, розумова та мовна активність їх дитини, напряду залежить від рівня розвитку дрібної моторики рук.

Під час організації пізнавальної діяльності щодо розв'язання завдань сенсорного розвитку важливо раціонально поєднувати словесні, наочні, практичні, ігрові методи навчання, адже це дозволить у процесі засвоєння дітьми навчального матеріалу активізувати всі види чуттєвого сприймання, пізнавальний інтерес, організувати навчання без перевантаження дошкільників. Тому під час навчальної форми організації освіти дітей дошкільного віку у нашому закладі роботу з сенсорного розвитку плануємо у тісному взаємозв'язку з усіма іншими видами роботи. Засобами реалізації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку є заняття та міні-заняття; дидактичні ігри та вправи; пошуково-дослідницька діяльність; спостереження та екскурсії; сюжетно-рольові ігри.

Таким чином, основна увага в сенсорному розвитку дітей дошкільного віку повинна бути спрямована на сприйняття форми, розміру й кольору, адже саме ці властивості мають головне значення для формування наочних уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності. Ефективним засобом формування уявлень про сенсорні еталони є дидактична гра.

Активна робота з сенсорного розвитку дітей дошкільного віку сприяє фізичному, пізнавальному, мовленнєвому розвитку, а також розвитку образотворчих здібностей та побутових навичок. Тому перспективою подальших досліджень вбачаємо в максимальній інтеграції методів та засобів сенсорного розвитку дітей дошкільного віку в усі види їх освітньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : <https://www.clipr.cc/j5JSv> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Барташнікова І.А., Барташніков О.О. Розвиток сенсорних здібностей і пам'яті у дітей 5-6 років : навч. посібн. 2-е вид. переробл. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 56 с.
3. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання у спадщині видатних педагогів минулого. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наукових праць*. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. № 3-4. С. 151–153.
4. Павелків Р. В. Цигипало О.П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
5. Приходько Ю.О. Розвиток відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку (сенсорний розвиток). Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 65 с.
6. Фаласеніді Т. М., Козак М.Я. Порушення сенсорної інтеграції у дітей з особливими потребами. *Молодий вчений*. 2017. №9 (49).

Чичикало Валентина,
учитель біології вищої категорії.
Хмельівська гімназія
Краснопільської селищної ради Сумської області.
vchhichikalo@ukr.net

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ НА ПРАКТИЦІ

Анотація. У статті розглядається роль проєктної діяльності як ефективного інструменту поєднання теоретичних знань з практичним застосуванням у навчальному процесі. Аналізуються етапи реалізації навчальних проєктів, їхній вплив на розвиток ключових компетенцій учнів та наведено конкретні приклади проєктів у базовій школі.

Ключові слова: проєктна діяльність, практико-орієнтоване навчання, компетентнісний підхід, міждисциплінарні проєкти, НУШ.

Сучасна освітня парадигма акцентує на необхідності формування в учнів умінь застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності. Однак традиційна система навчання, орієнтована на репродуктивне засвоєння інформації, часто виявляється неефективною для розвитку практичних компетенцій.

Мета статті – аналіз ролі проєктної діяльності як основи

практичного застосування теоретичних знань у природничій галузі, виявлення специфічних особливостей та потенційних можливостей її використання.

Сучасна система освіти спрямована на всебічний розвиток учнів, що включає не лише засвоєння теоретичного матеріалу, а й формування практичних навичок, необхідних для використання знань у повсякденному житті. Одним із результативних підходів до досягнення цієї мети є проєктна діяльність, яка об'єднує елементи наукового дослідження, творчого мислення та практичного втілення задумів. У цій статті розглядається роль проєктів у закріпленні теоретичного матеріалу, їх вплив на розвиток ключових компетенцій учнів та приклади успішного застосування в навчальному процесі.

Проєктна діяльність базується на якісному підході до навчання, коли учень не просто запам'ятовує інформацію, а використовує її для вирішення конкретних завдань. За визначенням основоположників проєктної діяльності Дж. Дьюї та В. Кілпатріка, проєкт – це «цілеспрямована діяльність, що виконується з ентузіазмом» [3]. Г. Ісаєв вважає, що проєктування – особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація, практично спрямоване дослідження [2]. Саме тому сьогодні проєктна діяльність розглядається як чітко структурований процес, який дозволяє учням не лише отримувати знання, а й застосовувати їх на практиці.

Основними етапами проєкту є: формулювання запитання, дослідження проблеми, формулювання гіпотези, планування експерименту, проведення експерименту, спостереження, аналіз даних, висновки, презентація, рефлексія.

Розглянемо більш детально етапи наукового проєкту.

1. Формулювання запитання (проблеми).

Мета: сформулювати ключове запитання, відповідь на яке стане основою для реалізації проєкту.

Приклад: «Чому пластикові відходи так шкідливі для екосистеми водойм?», «Як можна зменшити споживання електроенергії в школі?»

Якісне запитання має відповідати актуальним потребам, бути чітко сформульованим і передбачати можливість проведення дослідження.

2. Дослідження проблеми.

Мета: зібрати та проаналізувати інформацію для глибшого розуміння теми.

У процесі роботи учні проводять пошук наукових матеріалів (статті, енциклопедичні джерела) та опрацьовують статистичні дані.

Приклад. Для проєкту про пластик учні можуть дізнатися скільки часу розкладається пластик, як він впливає на морських тварин.

3. Формулювання гіпотези.

Мета: сформулювати припущення, яке підлягає подальшій перевірці.

Приклад: «Якщо замінити пластикові пакети на паперові, це зменшить забруднення річки поблизу школи?»

Важливо: гіпотеза має бути перевірною (можна підтвердити або спростувати).

4. Планування експерименту.

Мета: розробити детальний план дій, спрямований на перевірку висунутої гіпотези.

Етапи:

- визначення мети експерименту;
- підготовка необхідного обладнання та матеріалів (наприклад, тест-набори для аналізу води);
- розподіл обов'язків між учасниками (хто проводить дослід, хто фіксує результати).

Приклад. Для дослідження якості води учні можуть:

1. Взяти проби води з річки.
2. Провести тести на рН, нітрати та важкі метали.
3. Порівняти результати з нормативами.
5. Проведення експерименту.

Мета: виконати заплановані дослідницькі дії на практиці.

У ході реалізації важливо документувати кожен етап роботи за допомогою фото- та відеофіксації, а також письмових нотаток. Необхідно суворо дотримуватися правил техніки безпеки.

Приклад: учні проводять аналіз води, використовуючи хімічні індикатори, і записують дані.

6. Спостереження.

Мета: зафіксувати всі зміни, реакції та непередбачувані результати.

Методи фіксації: використання таблиць, ведення щоденників спостережень, побудова графіків.

7. Аналіз даних.

Мета: обробити отримані результати.

Дії:

- порівняти отримані дані з початковою гіпотезою;
- виявити наявні закономірності;
- усунути можливі помилки та похибки.

Приклад: якщо гіпотеза про шкідливість пластику підтвердилася, учні роблять висновки.

8. Презентація результатів.

Мета: поділитися здобутими знаннями з іншими.

Форми презентації: усна доповідь перед класом, організація виставки, реалізація соціального проєкту (наприклад, акція зі збору пластику).

Приклад: учні створюють плакати про шкоду пластику та розповідають про це молодшим класам.

9. Рефлексія.

Мета: оцінити власну роботу.

Питання для обговорення:

- Що вдалося реалізувати?
- З якими труднощами зіткнулися?
- Які аспекти можна вдосконалити в майбутньому?

Приклад: учні обговорюють, що їм сподобалося в проєкті, а де вони відчували складності.

Переваги проєктного навчання

Для учнів:

- глибше засвоєння матеріалу – інформація краще запам'ятовується через її практичне застосування;
- розвиток критичного мислення – аналіз даних, пошук альтернативних рішень;
- формування соціальних навичок – робота в команді, підготовка та проведення публічних виступів;
- збільшення мотивації до навчання – особиста зацікавленість у темі проєкту.

Для вчителів:

- індивідуальний підхід – можливість адаптувати навчання під інтереси та потреби кожного учня;
- оцінка реальних знань – замість традиційного зазубрювання вчителі можуть оцінювати практичні навички;
- інтеграція предметів – міждисциплінарні проєкти (наприклад, біологія + хімія + екологія).

Розглянемо етапи проєкту з біології у 8 класі НУШ за підручником автора Соболев В.

Тема «Професійні захворювання скелетної системи»

Етапи проєкту	Зміст етапів
Формулювання запитання	Які професії найчастіше спричиняють захворювання скелетної системи?
Дослідження проблеми	– збір інформації про скелетну систему людини; – вивчення професій, що передбачають фізичні навантаження; – приклади: вантажники, офісні працівники, стоматологи, будівельники.
Формулювання гіпотези	Люди, які проводять більше 6 годин за комп'ютером щодня, частіше стикаються з проблемами зі спиною порівняно з тими, хто займається фізичною працею.
Планування експерименту:	– провести опитування 10 осіб різних професій (по 2 особи з кожної сфери); – розробити анкету з питаннями щодо самопочуття, болю в спині та звичок.
Проведення експерименту	– провести опитування серед знайомих, родичів, вчителів; – записати відповіді в таблицю.
Спостереження	– звертати увагу на частоту скарг на болі в спині, шиї та попереку; – зафіксувати, які професії найчастіше супроводжуються цими симптомами.
Аналіз даних	– порахувати, у скількох випадках були виявлені симптоми; – зіставити з гіпотезою
Висновки	<i>Наприклад</i> , результати підтвердили гіпотезу, що офісні працівники частіше скаржилися на біль у спині.
Презентація результатів	– підготувати постер або презентацію з діаграмами, фотографіями та висновками; – провести виступ перед класом.
Рефлексія	– Що вдалося добре? – Що можна покращити? – Які навички отримали учні?

Рекомендації для вчителів щодо реалізації проєктної діяльності:

1. Розпочинати з малих проєктів, щоб поступово вводити учнів у методику роботи.
2. Використовувати цифрові інструменти, такі як Google Docs, Canva, Tinkercad, для покращення процесу навчання.
3. Залучати експертів, таких як науковці та представники

різних професій, для збагачення навчального досвіду учнів

Отже, проєктне навчання – це майбутнє освіти, яке вже сьогодні демонструє вражаючі результати. Використання цього підходу в процесі викладання біології має великий потенціал для підвищення якості освіти, оскільки поєднує теоретичні знання з практичною діяльністю. Цей метод сприяє активному засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення, креативності, дослідницьких та командних навичок в учнів, сприяє розвитку ключових компетенцій XXI століття (креативність, здатність до співпраці, цифрова грамотність) та готує учнів до реального життя, де важливими є самостійність та ініціативність.

Ключовими перевагами проєктів у вивченні біології є поглиблене розуміння матеріалу, набуття практичних умінь, підвищена мотивація до навчання, міждисциплінарний підхід та підготовка учнів до майбутніх професій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ляшенко О. І. Концепція Нової української школи. Енциклопедія освіти. / Нац. акад. пед. наук України; 2-ге вид, допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 481 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739493/1/NUS_2021.pdf (дата звернення: 4.05.2025).
2. Метод проєктів – ефективна технологія навчання : веб-сайт. URL : <https://osvita.ua/school/method/technol/1415/> (дата звернення: 2.05.2025).
3. Рогозіна Л. А., Негур А. А., Залюбівська О. Б. Педагогічні ідеї Д. Дьюї у світлі сучасних освітніх тенденцій. URL : <https://lnk.ua/djVWQKo4k>

Шкурдода Людмила,
викладач кафедри теорії і методики змісту освіти.
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти.
luda_ri@i.ua

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. *Визначено ключові чинники, що впливають на формування соціальної активності в освітньому процесі НУШ. Проаналізовано ключові принципи НУШ, спрямовані на розвиток громадянської компетентності, відповідальності та ініціативності учнів. Визначено основні педагогічні підходи та технології, що сприяють формуванню соціальної активності.*

Ключові слова: *активність, соціальна діяльність, громадянська компетентність, проєктна діяльність, волонтерство.*

Актуальність формування соціальної активності особистості в умовах нової української школи (далі – НУШ) зумовлена необхідністю адаптації освітнього процесу до сучасних соціальних викликів. НУШ

орієнтується на розвиток компетентностей учнів, серед яких особливе місце посідають соціальна та громадянська. Ці компетентності сприяють формуванню активної життєвої позиції, здатності до самостійного прийняття рішень та відповідальності за власні вчинки.

Сучасна система освіти стикається з викликами, пов'язаними з необхідністю інтеграції соціально-емоційного навчання та розвитку громадянської компетентності учнів. Незважаючи на наявність нормативно-правових документів, що регламентують ці аспекти, існує потреба в удосконаленні методичних підходів до їх реалізації в освітньому процесі.

Проблематика формування соціальної активності молоді знайшла відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, питання громадянської освіти та виховання розглядаються у дослідженнях І. Беґа, Н. Бібік, О. Пометун. Психологічні аспекти розвитку особистості, її активності та самостійності висвітлено у роботах Л. Виготського, Г. Костюка, С. Рубінштейна.

Реформа НУШ та її вплив на освітній процес аналізуються в публікаціях Л. Гриневич, О. Савченко. Особлива увага приділяється компетентнісному підходу, який є одним із ключових у НУШ, та його потенціалу у формуванні соціально активної особистості розкрито в працях С. Бондар, І. Єрмакова.

Проте, незважаючи на наявність значної кількості досліджень, питання специфіки формування саме соціальної активності в контексті інтегрованого та діяльнісного навчання, що є характерним для НУШ, потребує подальшого вивчення.

Мета статті – аналіз процесу формування соціальної активності особистості в умовах НУШ, виявлення ключових чинників та педагогічних підходів, що сприяють розвитку соціальної активності.

Феномен соціальної активності є предметом дослідження багатьох наукових дисциплін, включаючи філософію, соціологію, психологію та педагогіку. У філософському контексті соціальна активність розглядається як прояв свободи волі та здатності людини до самовизначення та впливу на навколишній світ. Соціологічний підхід акцентує увагу на соціальних чинниках, що зумовлюють активну участь особистості у суспільних процесах, таких як соціальні норми, цінності, інститути та соціальна стратифікація [1].

Педагогічна наука розглядає соціальну активність як важливу складову соціалізації особистості та її готовності до виконання громадянських обов'язків. Формування соціальної активності в

освітньому процесі передбачає цілеспрямований вплив на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери учнів, збагачення їх знань про суспільство, формування соціальних навичок та створення умов для їхньої практичної реалізації [4].

Однак, як зазначає Н. Ковтун, «складно з'ясувати джерела та рушійні сили соціальної активності. При цьому волюва регуляція деяких форм соціальної активності не повністю залежить від мотивації суб'єкта. Так, мотивація зовсім може не простежуватися в активності митця, який із зацікавленням, не стежачи за часом, займається творчістю. Те саме стосується й матері, яка, не переймаючись небезпекою для себе, кидається на допомогу дитині» [3, с. 135].

Концепція Нової української школи інтегрує різні наукові підходи до розуміння соціальної активності та визначає її як одну з ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості в сучасному суспільстві. Громадянська та соціальна компетентності, що є складовими ключових компетентностей НУШ, включають здатність до відповідальної участі у житті громади та суспільства, повагу до прав людини, толерантність, готовність до співпраці та розв'язання конфліктів мирним шляхом.

Формування соціальної активності особистості є ключовим завданням сучасної освіти. Соціальна активність розглядається як інтегральна якість особистості, що проявляється у її готовності та здатності до свідомої, ініціативної та відповідальної участі у соціальному житті, спрямованої на розв'язання суспільно значущих проблем та самореалізацію.

Нова українська школа, ґрунтуючись на принципах особистісно орієнтованого навчання, педагогіки партнерства та інтеграції, створює сприятливі умови для розвитку соціальної активності учнів. Ключові засади НУШ, такі як формування ключових компетентностей, зокрема громадянської та соціальної, навчання через дію, розвиток критичного мислення та співпраці, є фундаментом для формування соціальної активності особистості.

Одним з ефективних педагогічних підходів у контексті НУШ є проєктна діяльність. Участь у проєктах, спрямованих на розв'язання конкретних соціальних проблем, дозволяє учням набувати досвіду колективної роботи, планування, виконання завдань, оцінювання результатів та презентації власної діяльності. Проєктна діяльність сприяє розвитку відповідальності, ініціативності, комунікативних навичок та здатності до співпраці.

Групова робота є ще одним важливим інструментом формування соціальної активності. У процесі спільної діяльності учні вчаться домовлятися, розподіляти ролі, підтримувати один одного, враховувати різні точки зору та знаходити компромісні рішення. Групова робота сприяє розвитку емпатії, толерантності та здатності до конструктивної взаємодії.

Застосування інтерактивних методів навчання, таких як дебати, дискусії, рольові ігри, моделювання соціальних ситуацій, створює умови для активного залучення учнів до обговорення суспільно важливих питань, формування власної позиції та аргументованого її відстоювання. Ці методи сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та здатності до прийняття рішень.

Важливу роль у формуванні соціальної активності відіграє волонтерська діяльність. Участь у волонтерських проєктах дозволяє учням відчувати свою причетність до вирішення соціальних проблем, розвиває почуття відповідальності та співпереживання, формує ціннісні орієнтації, спрямовані на допомогу іншим.

Педагог в умовах НУШ виступає не лише як транслятор знань, а й як фасилітатор та мотиватор соціальної активності учнів. Він створює сприятливе освітнє середовище, підтримує ініціативи учнів, заохочує їх до участі у соціально значущих проєктах, допомагає у формуванні ціннісних орієнтацій та розвитку соціальних навичок. Педагог є прикладом соціально активної поведінки, демонструючи власну громадянську позицію та відповідальність.

Окрім вже згаданих проєктної діяльності, групової роботи та інтерактивних методів, існує ряд інших педагогічних технологій, які можуть ефективно використовуватися для формування соціальної активності учнів в умовах НУШ:

- Кейс-метод: аналіз конкретних соціальних ситуацій (кейсів) дозволяє учням розвивати критичне мислення, вміння аналізувати проблеми, визначати альтернативні шляхи їх розв'язання та приймати обґрунтовані рішення. Обговорення кейсів у групах сприяє розвитку комунікативних навичок та здатності до співпраці.

- Дебати: організація дебатів на актуальні соціально-політичні теми сприяє формуванню власної позиції, вмінню аргументовано її відстоювати, поважати думку опонентів та вести конструктивний діалог.

- Соціальне моделювання: створення та розігрування модельних ситуацій, що відображають реальні соціальні процеси, дозволяє учням

краще розуміти механізми соціальної взаємодії, набувати досвіду прийняття рішень у складних ситуаціях та розвивати емпатію.

- Ігрові технології (рольові ігри, симуляції): використання ігрових форматів навчання дозволяє учням в інтерактивній формі досліджувати соціальні ролі, правила та норми, розвивати комунікативні навички, вміння працювати в команді та приймати відповідальні рішення.

- Метод «навчання через служіння» (Service Learning): поєднання навчального процесу з практичною соціально значущою діяльністю дозволяє учням застосовувати набуті знання та навички для розв'язання реальних проблем громади, розвиває почуття відповідальності, емпатії та громадянської свідомості.

- Технології критичного мислення: застосування таких методів, як «шість капелюхів мислення», «мозковий штурм», «діаграма Венна», «SWOT-аналіз», сприяє розвитку здатності учнів аналізувати інформацію, оцінювати різні точки зору, формулювати власні обґрунтовані судження та приймати зважені рішення.

Ефективне використання цих педагогічних технологій вимагає від педагога не лише володіння методикою їх застосування, але й створення атмосфери співробітництва, довіри та підтримки в класі, заохочення ініціативи учнів та надання їм можливості для самостійного прийняття рішень.

С. Чернета підкреслює, що «формування активної соціальної позиції особистості підростаючого покоління сприятиме більш гармонійному функціонуванню соціуму, в якому окрема особистість зможе досягти як найповнішої самореалізації, перетворюючи себе та суспільство загалом» [5, с. 179].

Окрім педагогічних технологій, важливу роль у формуванні соціальної активності учнів відіграє освітнє середовище школи. Воно повинно бути:

- Демократичним: забезпечувати можливість учням брати участь у прийнятті рішень, що стосуються шкільного життя, через органи учнівського самоврядування, шкільні ради тощо.

- Інклюзивним: створювати умови для повноцінної участі в освітньому процесі всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб.

- Безпечним та сприятливим: забезпечувати фізичний та психологічний комфорт учнів, попереджувати будь-які форми насильства та дискримінації.

– Мотиваційним: стимулювати пізнавальну та соціальну активність учнів, підтримувати їхні ініціативи та заохочувати до участі у соціально значущих проєктах.

– Партнерським: сприяти налагодженню конструктивної взаємодії між учнями, педагогами, батьками та представниками громади.

Важливим елементом освітнього середовища є культура школи, яка відображає цінності, норми та традиції, що панують у навчальному закладі. В. Базелюк звертає нашу увагу на те, що «певна культура існує в будь-якому навчальному закладі, незалежно від того, усвідомлюється вона членами шкільного колективу чи ні» [2, с. 3]. Школа, яка культивує повагу до прав людини, толерантність, відповідальність, співпрацю та ініціативність, створює сприятливі умови для формування соціальної активності особистості.

Отже, формування соціальної активності особистості в умовах НУШ є важливим аспектом сучасної освіти. Реалізація цього завдання вимагає комплексного підходу, що охоплює оновлення змісту освіти, впровадження інноваційних педагогічних технологій, зміну ролі педагога та створення сприятливого освітнього середовища.

Проектна діяльність, групова робота, інтерактивні методи навчання та волонтерство є ефективними інструментами розвитку соціальної активності учнів. Педагог виступає як фасилітатор та мотиватор цього процесу, створюючи умови для самореалізації учнів та їхньої активної участі у житті суспільства.

Для успішного формування соціальної активності особистості в умовах НУШ необхідна системна робота на рівні школи, родини та громади, спрямована на підтримку ініціатив учнів, розвиток їхньої відповідальності та громадянської свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гідденс Е. Соціологія. / пер. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. пер. О. Іващенко. Київ : Основи, 1999. 726 с.
2. Базелюк В. Г. Шляхи формування організаційної культури ЗНЗ. *Теорія та методика управління освітою*. 2010. № 3. С. 1–8.
3. Ковтун Н. До проблеми вивчення поняття «соціальна активність». *Українська полоністика*. 2014. Випуск 11. С. 129-137.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані педагогічні твори: в 5 т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1976. 653с.
5. Чернета С. Соціальна активність особистості як умова розвитку сучасного українського суспільства. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 177-180.

Юзбашева Галина,
кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії й методики викладання
навчальних дисциплін
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської області
galina.yuzbasheva@gmail.com

НАУКОВИЙ МЕТОД ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Стаття присвячена розкриттю теоретико-методичної сутності наукового методу як педагогічного інструменту Нової української школи. Потреба учнівства в нових враженнях лежить в основі впровадження пізнавально-пошукової діяльності у розв'язуванні освітніх проблем. Методика дослідження автором проводилась покроково. Практична значущість полягає у розробці алгоритму дослідження, який може бути впроваджено у практику роботи здобувачів освіти.*

***Ключові слова:** Нова українська школа, науковий метод, пошуково-дослідницька діяльність, покрокова інструкція, методика етапів дослідження.*

Нова українська школа (далі – НУШ) сміливо, впевнено увійшла в навчальний процес національної української освіти. Принесла зміни у структуру організації освітнього процесу, методологічний підхід до планування й проведення навчальних занять, а також у процесуальні засоби, спрямовані на досягнення мети та розв'язання проблемних ситуацій. Кожен етап впровадження основних принципів НУШ потребує ретельного вивчення та запровадження інноваційних змін у викладанні предметів природничого циклу..

Серед основних стратегічних завдань реформи загальної середньої освіти в Україні – оновлення її змісту, що передбачає пошук нових підходів до структурування навчальних предметів, розроблення технологій та засобів навчання для формування ключових компетентностей і наскрізних умінь [2].

Учитель самостійно або у співпраці з іншими учасниками освітнього процесу визначає зміст освіти в НУШ та способи його реалізації. У своїй діяльності він поступово, покроково й систематично забезпечує досягнення здобувачами освіти результатів навчання, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти, а також формування в них усіх ключових компетентностей і наскрізних умінь, рухаючись від конкретного до загального.

Сучасна школа – це простір для розвитку, самореалізації та творчості кожної дитини. Щоб освітній процес був ефективним, мотивувальним і відповідав викликам сьогодення, педагоги мають володіти широким спектром компетентностей [5]. А саме: ухвалювати рішення, генерувати ідеї, розв'язувати проблеми, бути новаторами. Ці

компетентності дадуть змогу сучасному педагогу реалізувати головну мету НУШ – надавати учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті, а також вчити критично мислити, експериментувати та не боятися висловлювати власну думку [1].

Навчальні предмети, які вивчають закони, закономірності, явища природи, досліджують різноманіття та причинно-наслідкові зв'язки, належать до природничої галузі. Методологія викладання цих предметів базується на науковому методі [4]. Цей метод охоплює способи дослідження феноменів, систематизацію, коригування нових і вже наявних знань. Основою для отримання даних є спостереження та експерименти.

Мета статті полягає в обґрунтуванні наукового методу в процесі пошуково-дослідницької діяльності здобувачів середньої освіти під час пізнання навколишнього світу та його опанування.

Отже, для реалізації концепції НУШ слід зосередити увагу на експериментуванні як одному з ключових елементів навчальної діяльності.

Науковий метод навчання належить до сучасних методів, орієнтованих на активну участь здобувачів середньої освіти, розвиток критичного мислення, творчих здібностей та навичок співпраці. Він створює умови для самостійного пошуку знань, розвиває вміння ставити питання, аналізувати результати дослідження та робити висновки.

Для чіткої організації дослідницької роботи використовуємо алгоритм наукового методу, який складається з таких кроків: питання/ситуація, дослідження питання/ситуації, гіпотеза, експеримент, аналіз, висновки, презентація, рефлексія. Кожен крок важливий для досягнення розв'язування проблеми.

Розглянемо кожен методичний крок алгоритму наукового методу. Першим кроком є робота над питанням. Серед підказок до завдань для роботи з питанням: складання переліку питань, які цікаві для здобувачів; визначення питання для дослідження із наведеного переліку; виявлення типових помилок у формулюванні питань; зіставлення питання з експериментом; формулювання власних питань до проблеми/ситуації експерименту. Ці підказки допоможуть організувати роботу над формуванням питання/проблеми/ситуації.

Наступним кроком є дослідження питання, яке орієнтує учнівство на підбір завдання, що пов'язано з медіаграмотністю. Підбір завдання можна здійснювати самостійно або за допомогою пошукової роботи в інтернеті, використовуючи штучний інтелект

або без нього. Важливо пам'ятати про академічну доброчесність, критичне мислення при роботі з інформацією.

Коли питання визначене та досліджено його значущість, важливим елементом наукового методу є гіпотеза (припущення), яка допомагає визначити правильність нашого експерименту. Завданнями для роботи над гіпотезою будуть наступні: визначення змінних величин в експерименті за описом/схемою; зіставлення гіпотези з експериментом; формулювання гіпотези на основі наданих змінних; самостійне планування змінних та формулювання гіпотези; пропонування власних змінних та гіпотези на основі наданих матеріалів.

Змінні величини поділяються на незалежні (те, що змінюєте в експерименті – причина), залежні (те, що вимірюєте та спостерігаєте під час експерименту – наслідок) та константи (те, що залишається постійним в експерименті). Контроль дозволяє зрозуміти, як експеримент реагував би у звичайних обставинах, або чи був експеримент проведений правильно.

Пригадаємо, що вимірювання – це процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру. Цінність цієї процедури полягає в тому, що вона дає точні, кількісно визначені відомості про об'єкт. При вимірюванні необхідні такі основні елементи: об'єкт вимірювання, еталони, вимірювальні прилади, методи вимірювання.

Спостереження – систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта. Це найелементарніший метод, який є, як правило, складовою інших емпіричних методів. Щоб стати основою наступних теоретичних і практичних дій, спостереження мусить відповідати таким вимогам:

- задуманості заздалегідь (спостереження проводиться для певного, чітко поставленого завдання);
- плановірності (виконується за планом, складеним відповідно до завдання спостереження);
- цілеспрямованості (спостерігаються лише певні сторони явища, котрі викликають інтерес при дослідженні);
- активності (спостерігач активно шукає потрібні об'єкти, риси явища);
- систематичності (спостереження ведеться безперервно або за певною системою).

Спостереження, як метод пізнання, дає змогу отримати первинну інформацію про об'єкт дослідження у вигляді сукупності емпіричних тверджень [3].

Експеримент як наступний крок розвитку наукового методу допомагає спланувати такі етапи експерименту: запропонуємо експеримент до наведених матеріалів, покращуємо наведений список матеріалів за критеріями успіху, прочитуємо опис проєкту та складаємо перелік матеріалів, які знадобляться для його виконання, прочитуємо опис проєкту та складаємо план ходу роботи. Цей етап як і попередні важливий, оскільки експериментування доведе правильність подальших пошуково-дослідницьких дій.

– Експериментування – це спосіб дослідження різноманітних систем. У його ході експериментатор певним чином змінює природний хід процесів та фіксує, який результат це спричиняє.

– В експерименті використовують спостереження, моделювання, вимірювання та класифікування.

– Важливою частиною експерименту є його планування.

– Експерименти проводять у контрольованих умовах, щоб зменшити вплив не врахованих обставин на результат [3].

Розглянемо приклади завдань наступного кроку наукового методу – аналіз. До прикладів можна вести: визначення типових помилок на графіку, тип графіку відповідно до даних, розрахунок: середнє значення, діапазон (розмах), похибку тощо, опис графіку, створення графіків на основі даних, аналіз графіків та виявіть закономірності, компетентнісні завдання на аналіз нетекстової інформації. Трансформація інформації в графічний зміст допомагає зрозуміти як відбувалась зміна в ході дослідження.

Візуальні або графічні методи – графи, схеми, діаграми, картограми та ін. дають змогу отримати синтезоване уявлення про досліджуваний об'єкт і водночас наочно показує його складові, їхню питому вагу, причинно-наслідкові зв'язки, інтенсивність розподілу компонентів у заданому об'ємі. Ці методи тісно пов'язані з комп'ютерними технологіями.

Аналіз – це метод пізнання, який дає змогу поділити предмет на частини. Синтез, навпаки, є наслідком з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле. Аналіз та синтез взаємопов'язані, вони являють собою єдність протилежностей. Залежно від рівня пізнання об'єкта та глибини проникнення в його сутність застосовуються аналіз і синтез різного роду.

Важливим елементом у науковому методі є висновок, який включає формулювання висновку до наведеного експерименту,

обрання висновку, що найкраще підходить до представленого експерименту..., зробити висновок про...

Презентацію роботи можна представити у вигляді постер/інфографіки, презентації, відео, доповіді, тощо, бажано проаналізувати помилки, які допустилися учні. Типовими помилками для постера вважають: забагато деталей (візуального шуму), що відволікає від основної інформації, текст розповідає основну історію, а не зображення, колір і розмір шрифту погіршує сприйняття, неправильні пропорції зображень, незрозуміло, яке інформаційне повідомлення «зашифрував» автор, постер створює хибне уявлення про тему.

Останнім етапом наукового методу залишається рефлексія, яка здійснюється по колу дій: планування, діяльність, спостереження, рефлексія. Такий підхід допомагає глибше зануритись у проблему дослідження. Рефлексія для вчителя заснована на основі спостережень та виконаних робіт учнівством щодо: планування проєкту та підготовка (очікувані результати, оцінювання, ресурси, чіткість інструкцій); клімату у класі (командна взаємодія, комунікація, залученість учнівства); питання учнівства під час проєкту та якості виконаних робіт; можливості для вдосконалення.

Методичний алгоритм такого методу формує в учасників освітнього процесу науковий підхід до проведення дослідження проблем природничого змісту. Завдяки цьому наукові дослідження стають структурованими, а їхні висновки – обґрунтованими та об'єктивними.

Отже, науковий метод є критично важливими для розвитку компетентностей, наскрізних умінь. Він забезпечує структуру, універсальність та надійність дослідницьких процесів, сприяє розвитку нових знань та практичних рішень, відкриває нові горизонти у пізнанні природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. URL :: <https://surl.it/ergium> (дата звернення 22.04.2025).
2. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія / Тетяна Миколаївна Засекіна. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
3. Теоретико-методологічні основи модернізації навчання: компетентнісний підхід: колективна монографія / за ред. Г.С. Юзбашевої. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти, 2020. 351с.
4. Проводимо успішний тренінг: НУШ у 7-9 класах у природничій галузі / автори: Р. Шаламов, Б. Завидовський, М. Сардига, С. Бабій. Київ, 2025, 109 с.
5. Проводимо успішний тренінг: НУШ у 7–9 класах / автори: М. Блажко, А. Ворожбит, Ю. Гайдученко та інші. Київ, 2025. 127 с.

II Усеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Нова українська школа: досвід, розвиток, перспективи, трансформація» 16 травня 2025 р.

Наукове видання

**НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: ДОВСІД,
РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ,
ТРАНСФОРМАЦІЯ**

Збірник наукових статей
II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
(м. Суми, 16 травня 2025 р.)

За редакцією *Л.А. Коростіль*

Комп'ютерний набір редактора

Підп. до друку 27.05.2025.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 10,62.
Ум. фарб.-відб. 10,62. Обл.-вид. арк. 11,63.
Тираж 100 пр. Вид. № 30.

Видавець і виготовлювач:
ФОП Цьома С.П. 40002,
м. Суми, вул. Роменська, 100. Тел.: 066-293-34-29.

Свідectво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016